

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

**ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ
ΜΟΝΑΔΩΝ**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΤΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΑ ΜΜΕ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΠΑΤΡΑΣ**

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ ΣΠΟΥΔΑΣΤΗ/ΤΩΝ

ΤΟΜΠΡΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

ΜΠΟΥΜΠΟΥΖΙΩΤΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ

ΕΠΟΠΤΕΥΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ

ΣΩΤΗΡΗΣ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ

ΠΥΡΓΟΣ - 2019

TECHNOLOGICAL EDUCATIONAL INSTITUTE OF WESTERN GREECE

FACULTY OF MANAGEMENT AND ECONOMY

**DEPARTMENT OF MANAGEMENT, ECONOMICS AND COMMUNICATION IN CULTURAL AND
HOSPITALITY UNITS**

BACHELOR'S THESIS

**REGIONAL MEDIA IN GREECE
CASE STUDY THE CITY OF PATRA**

STUDENT NAME/S

GEORGIOS TOMPROS

ALEKSANDROS MPOUMPOUZIOTIS

SUPERVISING PROFESSOR

SOTIRIS TRIANTAFILLOY

PYRGOS - 2019

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ ΠΕΡΙ ΜΗ ΛΟΓΟΚΛΟΠΗΣ

Βεβαιώνω/ουμε ότι είμαι/είμαστε ο/οι συγγραφείς/εις αυτής της εργασίας και ότι κάθε βοήθεια την οποία είχα/είχαμε για την προετοιμασία της, είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στην εργασία.

Επίσης, έχω/έχουμε αναφέρει τις πηγές από τις οποίες έκανα /κόναμε χρήση δεδομένων ή λέξεων, είτε αυτές αναφέρονται ακριβώς είτε παραφρασμένες.

Ακόμη δηλώνω/ουμε ότι αυτή η γραπτή εργασία προετοιμάστηκε από εμένα/εμάς προσωπικά και αποκλειστικά και ειδικά για την συγκεκριμένη πτυχιακή εργασία ότι θα αναλάβω/ουμε πλήρως τις συνέπειες εάν η εργασία αυτή αποδειχτεί ότι δεν μου ανήκει.

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ ΦΟΙΤΗΤΗ 1

ΥΠΟΓΡΑΦΗ

Γεώργιος Γιώργος

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ ΦΟΙΤΗΤΗ 2

ΥΠΟΓΡΑΦΗ

Αλέξανδρος Μπουμπουζιάνης

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ ΦΟΙΤΗΤΗ 3

ΥΠΟΓΡΑΦΗ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Είναι προφανής η σημασία του Τύπου στην πρόοδο και την ευημερία ενός τόπου, στη διαμόρφωση της κοινής γνώμης και κατ' επέκταση στον προσανατολισμό της κοινωνίας στην οποία απευθύνεται. Ιδιαίτερα ο επαρχιακός Τύπος καλείται να παίξει έναν ακόμη ρόλο εξίσου σημαντικό με τον προηγούμενο. Να αποθησαυρίσει, δηλαδή, όλες εκείνες τις πληροφορίες που συνθέτουν το κοινωνικό, πολιτικό, οικονομικό και πολιτιστικό πρόσωπο ενός τόπου. Εκεί αποτυπώνονται οι μεγάλες και μικρές στιγμές της τοπικής κοινωνίας, οι χαρές και οι συμφορές της, οι αγωνίες και οι πόθοι της. Ακόμη εκεί απαθανατίζονται οι προσωπικότητες που διαδραμάτισαν μικρό ή μεγάλο ρόλο στα τοπικά πράγματα. Όλ' αυτά μαζί αποτελούν πρώτη ύλη ανεκτίμητης αξίας για τον ιστορικό και τον κοινωνιολόγο, που θα θελήσει να συνθέσει την ταυτότητα ενός τόπου και της κοινωνίας που τον κατοικεί.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Την αξία, την χρησιμότητα και την σημασία της παρουσίας των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης στις κοινωνικές ομάδες μιας περιοχής την έχουν κατά καιρούς μελετήσει διάφοροι ερευνητές. Ιδιαίτερα τα τοπικά ΜΜΕ αποτελούν σπουδαίο παράγοντα ανάπτυξης πληροφόρησης και ενημέρωσης ενός μικρού συνόλου ανθρώπων μιας συγκεκριμένης περιοχής.

Στην παρούσα πτυχιακή εργασία θα μελετήσουμε τη σημασία των περιφερειακών ΜΜΕ στην Ελλάδα. Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στον τύπο της περιφέρειας και συγκεκριμένα στον Βόλο, στην Μακεδονία και Θράκη, στα Δωδεκάνησα, στην Κρήτη και στην Λάρισα. Επίσης, θα αναφερθούμε στους περιφερειακούς και τοπικούς τηλεοπτικούς σταθμούς και στα γεγονότα που επηρέασαν τη λειτουργία τους. Το δεύτερο κεφάλαιο αφιερώνεται στις αλλαγές που έχουν επέλθει σήμερα στα περιφερειακά ΜΜΕ, ιδιαίτερα έπειτα από την άφιξη του διαδικτύου. Στο τρίτο κεφάλαιο γίνεται εκτενέστερη αναφορά στα ΜΜΕ της Πάτρας. Παρουσιάζονται εφημερίδες, τηλεοπτικοί και ραδιοφωνικοί σταθμοί, καθώς και ιστοσελίδες της πόλης. Τέλος, το τέταρτο κεφάλαιο περιλαμβάνει τις μελέτες περίπτωσης μιας εφημερίδας («Πελοπόννησος»), ενός τηλεοπτικού σταθμού («SUPER B») και ενός ραδιοφωνικού σταθμού («Ράδιο Γάμμα») της Πάτρας.

Λέξεις Κλειδιά

Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, Περιφερειακά ΜΜΕ, Εφημερίδες, Τηλεόραση, Ραδιόφωνο, Διαδίκτυο, Πάτρα

ABSTRACT

The value, usefulness and importance of mass media in the social groups of an area has been studied by various researchers at times. In particular, local Media are an essential mean of transmitting information and developing for a small group of people in a particular region.

In the present dissertation we will study the importance of regional Media in Greece. The first chapter is dedicated to regional press and more specifically in the newspapers of Volos, Macedonia and Thrace, Dodecanese, Crete and Larissa. We will also refer to regional and local TV channels and the events that have affected their operation. The second chapter is devoted to the changes that have been made today in regional media, especially after the advent of internet. The third chapter consists of an analytical presentation of Patra's Media, newspapers, television and radio stations, as well as websites are presented.

Finally, the fourth chapter comprises of the case studies of a newspaper ("Peloponnese"), a television station ("SUPER B") and a radio station ("Radio Gamma") of Patras.

Keywords

Media of Mass Communication, Regional Media, Newspapers, Television, Radio, Internet, Patra

Περιεχόμενα

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	i
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	ii
Λέξεις Κλειδιά	ii
ABSTRACT.....	iii
Keywords.....	iii
1. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΣΤΟΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟ ΤΥΠΟ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΑ ΜΜΕ.....	1
1.1 Ιστορική αναδρομή.....	1
1.2 Ο Τύπος της Περιφέρειας.....	2
1.2.1 Ο Τύπος του Βόλου.....	7
1.2.2 Ο Τύπος της Μακεδονίας και της Θράκης.....	9
1.2.3 Ο Τύπος στα Δωδεκάνησα.....	11
1.2.4 Ο Τύπος στην Κρήτη.....	14
1.2.5 Ο Τύπος στη Λάρισα.....	18
1.3 Περιφερειακοί και Τοπικοί Σταθμοί.....	22
2. ΤΟ ΤΟΠΙΟ ΤΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΜΜΕ ΣΗΜΕΡΑ – ΤΙ ΕΧΕΙ ΑΛΛΑΞΕΙ ΣΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟΥ.....	25
2.1 Το τοπίο των περιφερειακών ΜΜΕ σήμερα.....	25
2.1.1 Τύπος.....	25
2.1.2 Τηλεόραση – Ραδιόφωνο.....	29
2.2 Οι αλλαγές που έφερε το διαδίκτυο.....	30
3. ΤΟ ΤΟΠΙΟ ΤΩΝ ΜΜΕ ΣΤΗΝ ΠΑΤΡΑ.....	36
3.1 Εφημερίδες.....	36
3.2 Τηλεοπτικοί και Ραδιοφωνικοί Σταθμοί.....	39
3.3 Ιστοσελίδες.....	46
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο ΜΕΛΕΤΕΣ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ.....	48
4.1 Εφημερίδα «Πελοπόννησος».....	48
4.2 Τηλεοπτικός Σταθμός «SUPER B».....	50
4.3 Ραδιοφωνικός Σταθμός «Ράδιο ΓΑΜΜΑ».....	51
ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	52
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	53

1. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΣΤΟΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟ ΤΥΠΟ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΑ ΜΜΕ

1.1 Ιστορική αναδρομή

Η επικοινωνία καθίσταται απαραίτητη για την ανθρώπινη εξέλιξη. Αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της κοινωνικοποίησης και της ανάπτυξης του ανθρώπου. Οι φωνές και οι κραυγές των πρωτόγονων κοινωνιών έδωσαν τη θέση τους στην προφορική επικοινωνία. Με αυτόν τον τρόπο η ομιλία αποτελεί τον άμεσο τρόπο με τον οποίο γίνεται εφικτή η μετάδοση νοημάτων και σκέψεων.

Στην αρχαία Ελλάδα υπήρχαν οι φρυκτωρίες (1100 – 500 π.Χ)¹. Μικρά πυργάκια από ξύλα, τα οποία βρίσκονταν σε θέσεις με καλή ορατότητα. Τα μηνύματα διαδίδονταν μέσω της φωτιάς από την μία φρυκτωρία ως την επόμενη. Έτσι, μέσω μια αλυσίδας πυρκαγιών, το μήνυμα έφτανε στον προορισμό του. Οι Πέρσες χρησιμοποιούσαν το ηλιοτρόπιο ή ηλιογράφο. Οι Κινέζοι μεταλλικές σωληνώσεις μέσα στο Σινικό Τείχος. Στην Βυζαντινή Αυτοκρατορία χρησιμοποιούνταν οι καμινοβιγλάτορες, οι οποίοι είχαν σκοπό να ειδοποιούν για επικείμενη εχθρική επίθεση.² Οι Ινδιάνοι της Βόρειας Αμερικής μέσω των σημάτων καπνού κατάφεραν να επικοινωνούν σε μακρινές αποστάσεις.³

Το 1436 η ανακάλυψη της τυπογραφίας από τον Γουτεμβέργιο αποτέλεσε σταυροδρόμι για την εξέλιξη της επικοινωνίας. Τα βιβλία πλέον παράγονται εύκολα και γρήγορα, ενώ διευκολύνεται σε μεγάλο βαθμό και η ανταλλαγή απόψεων, ιδεών και πληροφοριών με αποτέλεσμα τη ραγδαία μετάδοση της γνώσης και τη διεύρυνση τις πνευματικής καλλιέργειας. Σύμφωνα με την Elizabeth Eisenstein Καθηγήτρια του Πανεπιστημίου του Michigan: «η εμφάνιση της τυπογραφίας είχε τεράστια συμβολή στη στήριξη και την επιτάχυνση των διαδικασιών που οδήγησαν στην αφύπνιση του ευρωπαϊκού πνεύματος, στην άνοδο του πνευματικού επιπέδου των λαών της Ευρώπης, καθώς και στη γρήγορη πρόοδο της επιστήμης» (Eisenstein, 1980).

Τα επόμενα χρόνια οι εξελίξεις είναι ραγδαίες. Από τον τηλεγράφο του Κλώντ Σάπε, τον ηλεκτρικό τηλεγράφο του Μορς (1838), την ανακάλυψη της πρώτης τηλεφωνικής συσκευής από τον Γκράχαμ Μπελ (1876), την κατασκευή ασύρματου πομπού από

¹ Η λέξη φρυκτωρία αποτελείται από τη λέξη «φρυκτός» που σημαίνει «πυρσός» και το ρήμα «ορώ».

² Η λέξη είναι σύνθετη από τις λέξεις κάμιнос και βίγλα. Η λέξη κάμιнос υποδηλώνει έναν χώρο όπου καίγονται διάφορα υλικά, η δε λέξη βίγλα υποδηλώνει το παρατηρητήριο. Τα καμινόβλ(ι)α ήταν επομένως «οπτικά παρατηρητήρια» με καμίνια στα οποία διατηρούνταν διαρκώς αναμμένη η φλόγα των πυρσών.

³ Το λεγόμενο «Ταχυδρομείο» των Ινδιάνων λειτουργούσε ως εξής: άναβαν φωτιά και στη συνέχεια με τη χρήση κουβέρτας, σκεπάζοντας και ξεσκεπάζοντας την εστία της φωτιάς με τον κατάλληλο τρόπο, έστελναν τα σήματα καπνού που ήθελαν. Μία ριπή καπνού σήμαινε προσοχή, οι δύο πως όλα είναι καλά, ενώ οι τρεις σηματοδοτούσαν την ύπαρξη κινδύνου ή ανάγκης για βοήθεια.

τον Γουλιέλμο Μαρκόνι (1869), τη γέννηση του ραδιοφώνου⁴ ως Μέσου Μαζικής Ενημέρωσης από τον Αμερικανό Lee de Forest⁵ και τον Καναδό Reginald Fessenden, έως την άφιξη της τηλεόρασης και την «ψηφιακή επανάσταση». Το Διαδίκτυο και οι νέες τεχνολογίες κατέστησαν εφικτή την πρόσβαση σε σχεδόν όλες τις πληροφορίες του κόσμου, μόνο με ένα κλικ και χωρίς σημαντικό οικονομικό αντίτιμο (Schmidt & Cohen, 2014).

1.2 Ο Τύπος της Περιφέρειας

Όσον αφορά στην έκδοση εφημερίδων στον Ελλαδικό χώρο αξίζει να αναφερθεί ότι ενώ ο προεπαναστατικός Τύπος αναπτύχθηκε στην ελληνική διασπορά, ο επαναστατικός Τύπος αναπτύχθηκε κυρίως στην ελληνική επαρχία. Ενδεικτικά το 1784 εκδίδεται για πρώτη φορά Ελληνική εφημερίδα στη Βιέννη, με τίτλο «Πρωία». Ακολουθεί η “Εφημερίς” (1790-1797) των Μαρκίδων Πουλιών, με ειδήσεις κυρίως για τη Γαλλική Επανάσταση, την Τουρκία και τη Ρωσία. Το 1811, ο Ανθιμος Γαζής εκδίδει την εφημερίδα “Λόγιος Ερμής”. Εφημερίδες όπως η “Αθήνα” η “Μέλισσα” και το “Μουσείον” εκδίδονται σε Βιέννη και Παρίσι, ενώ στο Λονδίνο εκδίδεται η “Ιριδα”. Η εφημερίδα “Ιονική” είναι η πρώτη εφημερίδα που εκδόθηκε σε Ελληνικό έδαφος και συγκεκριμένα στα Επτάνησα.

Εντούτοις, η πρώτη επίσημη Ελληνική εφημερίδα χαρακτηρίζεται η “Σάλπιγξ Ελληνική” η οποία εκδόθηκε την 1η Αυγούστου του 1821 στην Καλαμάτα. Οι πρώτες εφημερίδες στον ελλαδικό χώρο εκδόθηκαν κατά τη διάρκεια της εθνικοαπελευθερωτικής επανάστασης στο Γαλαξίδι, το Μεσολόγγι, το Αργίτιο, στην Καλαμάτα, την Ύδρα, στο Ναύπλιο αλλά και στην Αθήνα.⁶

Συνεπώς η γέννηση του Τύπου στον ελλαδικό χώρο δεν ήταν προνόμιο του μετέπειτα εθνικού κέντρου, αλλά ολόκληρης της επαναστατημένης Ελλάδας. Από το 1827 έως και το τέλος του 19ου αιώνα πολυάριθμες εκδοτικές πρωτοβουλίες αναπτύσσονται τόσο στην Αθήνα όσο και στην επαρχία παρά τα κατασταλτικά μέτρα του Καποδίστρια και εν συνεχεία του Όθωνα. Είναι χαρακτηριστικό, όπως αναφέρει ο Ν. Πολίτης, «ότι μόνο στην Πάτρα εκδίδονται από το 1840 έως και το 1900 ογδόντα εφημερίδες χωρίς στον αριθμό αυτό να υπολογίζονται οι σατιρικές, θρησκευτικές κ.ά.» (Πολίτης, 1984).

4 Σύμφωνα με μερικούς το σύγχρονο ραδιόφωνο γεννήθηκε βράδυ της 2ας Νοεμβρίου του 1920, όταν ο σταθμός KDKA βγήκε στον αέρα ανακοινώνοντας τη νίκη των προεδρικών εκλογών από τον Harding (Χάρντινγκ), αντίπαλο του Cox (Κόξ).

5 Η σημαντικότερη εφεύρεσή του, ήταν ένας τύπος λυχνίας κενού που ο ντε Φόρεστ αποκάλεσε «audion», και που είναι σήμερα γνωστός ως «τριόδος». Το «audion» έγινε βασικό συστατικό σχεδόν σε όλα τα ραδιόφωνα, τα ραντάρ, την τηλεόραση και τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές μέχρι που στις αρχές της δεκαετίας του '50 τα τρανζίστορ άρχισαν να χρησιμοποιούνται ευρέως.

6 “Τα Ελληνικά Χρονικά” (Μεσολόγγι, 1824-1826), η “Εφημερίς Αθηνών” (Αθήνα, 1824-1826), ο “Φίλος του Νόμου” (Ύδρα, 1824-1827), η “Γενική Εφημερίς της Ελλάδος” (Ναύπλιο, Αίγινα, Πόρος, 1825-1827), η “Ανεξάρτητος Εφημερίς της Ελλάδος” (Ύδρα, Αίγινα, 1827-1828), κ.α.

Σημαντικές εφημερίδες του 19ου αιώνα που κατάφεραν να επιβιώσουν έως τις μέρες μας είναι η «Πελοπόννησος», η οποία εκδόθηκε στην Πάτρα το 1886⁷, η «Εστία», η οποία εκδόθηκε το 1894 στην Αθήνα⁸, η «Θεσσαλία» του Βόλου, η οποία εκδόθηκε το 1898⁹, και το «Θάρρος» του Αποστολάκη, το οποίο εκδόθηκε το 1899 στη Καλαμάτα¹⁰.

Στις αρχές του 20ού αιώνα οι εκδοτικές πρωτοβουλίες συνεχίζονται. Πολλές εφημερίδες εκδίδονται, από τις οποίες αρκετές συνεχίζουν να κυκλοφορούν έως και σήμερα. Ωστόσο, αρκετές από τις εκδοτικές αυτές προσπάθειες παύουν προσωρινά την κυκλοφορία τους ή αναγκάζονται να αλλάξουν τίτλο, κυρίως λόγω της πολιτικής αστάθειας της περιόδου ή για λόγους λογοκρισίας ή επειδή κυκλοφορούσαν κατά τη διάρκεια της Κατοχής.

Παρόλα αυτά υπάρχουν πολύ σημαντικές εκδοτικές προσπάθειες σε ολόκληρη την ελληνική περιφέρεια. Χαρακτηριστικά αναφέρεται ο «Νεολόγος» των Πατρών. Η ιστορική αυτή εφημερίδα της Πάτρας που ξεκίνησε να εκδίδεται καθημερινά από τα τέλη του 19ου αιώνα, λίγο μετά την πρώτη της κυβερνήσεως του Χαριλάου Τρικούπη, το 1894. Εκδότης της, ο Ιωάννης ο Π. Παπανδρόπουλος, έχοντας την πολύτιμη βοήθεια για την συνδρομή της, του Ιωάννη Χαϊδόπουλου και την συμβολή του Ιωάννη Παπαλουκά. Οι δύο τελευταίοι, βλέποντας αρχικά ότι η εφημερίδα ήταν ζημιογόνος οικονομικά, έδωσαν τα μερίδα τους στον Ι.Π. Παπανδρόπουλο. Ο «Νεολόγος των Πατρών» λίγα χρόνια μετά έζησε μεγάλη οικονομική άνθηση, φθάνοντας στον ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1897 τα 10.000 φύλλα, ενώ το ίδιο καλά συνέχισε και αργότερα κατά την διάρκεια και μετά των Βαλκανικών Πολέμων. Το 1972 η εφημερίδα έκλεισε οριστικά λόγω των οικονομικών προβλημάτων που αντιμετώπιζε.

Σημαντική επίσης εφημερίδα είναι και ο «Ταχυδρόμος» του Βόλου. Κυκλοφόρησε για πρώτη φορά στις 8 Δεκεμβρίου του 1916 με ιδιοκτήτη και αρχισυντάκτη τον δημοσιογράφο Αλέξανδρο Μέρο, ο οποίος μέχρι τότε εργαζόταν στην επίσης βολιώτικη εφημερίδα Η Θεσσαλία. Η εφημερίδα από την αρχή της κυκλοφορίας της τάχθηκε υπέρ των ακτημόνων του Θεσσαλικού κάμπου. Μετά τον θάνατο του Μέρου

7 Η Πελοπόννησος είναι η μακροβιότερη εφημερίδα της Πάτρας. Κυκλοφόρησε για πρώτη φορά στις 10 Ιουλίου 1886. Ιδρυτής της ήταν ο Διονύσιος Βασιλειάδης, ιδιοκτήτης και εκδότης της εφημερίδας μέχρι το 1915.

8 Το 1894, όταν ιδρύθηκε στην Αθήνα, ξεκίνησε η έκδοσή της ως εβδομαδιαίο λογοτεχνικό περιοδικό με το όνομα Εστία, το οποίο και διεύθυνε ο Παύλος Διομήδης. Τον ίδιο χρόνο όμως ο Διομήδης το εκχώρησε στον ποιητή Γεώργιο Δροσίνη ο οποίος και το μετέτρεψε από περιοδικό σε ημερήσια εφημερίδα. Το 1898 ο Δροσίνης τη μεταβίβασε στους Σπύρο Δάσιο και Άδωνη Κύρου. Το 1900, η διεύθυνση της εφημερίδας περιήλθε αποκλειστικά στον Κύρου, ο οποίος και τη μετέτρεψε σε πολιτική ημερήσια εφημερίδα.

9 Ανταγωνιστής της Θεσσαλίας ήταν για πολλές δεκαετίες ο Ταχυδρόμος του Αλέξανδρου Μέρου και του Αλέξανδρου Πώποτα. Τα τελευταία χρόνια, δύο νέα φύλλα ανταγωνίζονται επίσης την Θεσσαλία, η εφημερίδα "Πρώτη" του Γιώργου Καρεκλίδη, παλιού τυπογράφου της Θεσσαλίας, και η εφημερίδα "Νέος Τύπος".

10 Στις 4 Ιανουαρίου του 1899, ο Ιωάννης Χ. Αποστολάκης, στα 21 του χρόνια, πρωτοκυκλοφόρησε την καθημερινή εφημερίδα «Θάρρος» ως συνέχεια της εβδομαδιαίας «Πρόνοιας». Όπως ο ίδιος έγραψε στο πρώτο εκείνο φύλλο, ο τίτλος «Θάρρος» επελέγη διότι «δεν είναι δυνατόν να επέλθη έστω και η ελαχίστη πρόοδος άνευ δραστηριότητος και θάρρους».

το 1964, η εφημερίδα περιήλθε στην ιδιοκτησία των ανηψιών του και συνέχισε την έκδοσή της, με διευθυντή έναν εξ'αυτών, τον Θανάση Πώποτα. Το 1983 και το 1984, ο διευθυντής του Ταχυδρόμου κυκλοφόρησε δύο καθημερινές εφημερίδες στην Αθήνα, την Γνώμη και τις Ειδήσεις. Η προσπάθεια απέτυχε λόγω χαμηλής ανταπόκρισης του κοινού. Ο Ταχυδρόμος έκλεισε το 1996. Η εφημερίδα επανακυκλοφόρησε στις 19 Σεπτεμβρίου του 2005, με εκδότη τον Γεώργιο Αλεξ. Πώποτα και διευθυντή σύνταξης τον δημοσιογράφο Χρήστο Μπουκώρο.¹¹

Επιπλέον, ο «Κήρυξ» των Χανίων που άρχισε να εκδίδεται στα Χανιά τον Δεκέμβριο του 1901, υπό τον Ε. Βενιζέλο μετά την παραίτησή του, από το Συμβούλιο της Αρμοστείας στο οποίο συμμετείχε επί θεμάτων Δικαιοσύνης¹².

Στις 11 Νοεμβρίου 1902 εκδίδεται η εφημερίδα «Πατρίς» του Πύργου από τον Λεωνίδα Βαρουξή. Η εφημερίδα αυτή, η οποία ξεπέρασε τα 100 χρόνια συνεχούς κυκλοφορίας, εξακολουθεί να εκδίδεται από την ίδια οικογένεια. Ωστόσο η μεγαλύτερη καταξίωση στον περιφερειακό τύπο ήρθε το 2014 όταν η εφημερίδα «Πατρίς» αναδείχθηκε η πρώτη περιφερειακή εφημερίδα σε αναγνωσιμότητα σε όλη τη χώρα, σύμφωνα με πανελλαδική έρευνα της εταιρείας FOCUS BARI.¹³

Το 1912 εκδίδεται η εφημερίδα «Κρητική Επιθεώρηση» από τους αδελφούς Καλαϊτζάκη στο Ρέθυμνο αποτελεί τη συνέχεια της εφημερίδας Ραδάμανθους, η οποία εκδόθηκε το 1841 από τον Εμμανουήλ Βιβιλάκη θείο των αδελφών Καλαϊτζάκη.¹⁴ Πρόκειται για τη μακροβιότερη εφημερίδα της Κρήτης και μια από τις μακροβιότερες της Ελλάδας. Εκδίδεται χωρίς διακοπή, με εξαίρεση τα χρόνια της γερμανικής κατοχής, από το 1912 μέχρι σήμερα.

Το 1913 κάνει την εμφάνισή του στη Θεσσαλονίκη το «Έθνος», το οποίο αργότερα θα μεταφέρει την έδρα του στην Αθήνα και την ίδια χρονιά η «Ήπειρος» στα Γιάννενα. Το 1915 κυκλοφορεί η «Ροδιακή» στη Ρόδο, ενώ το 1916 εκδίδεται η «Σημαία της Καλαμάτας». Το 1917 κυκλοφόρησε ο «Ριζοσπάστης», ο οποίος είχε ουσιαστικά πρωτοκυκλοφορήσει στις αρχές του 1908. Το 1919 θα εκδοθεί από τον Γεώργιο Βλάχο η «Καθημερινή». Το 1922 εκδίδονται οι εφημερίδες «Ελεύθερο Βήμα των Αθηνών» από τον Δημήτριο Λαμπράκη και η «Ελευθερία» στη Λάρισα από τον Γεώργιο Δημητρακόπουλο. 1923 εκδίδεται στην Αθήνα η εφημερίδα «Βραδυνή», ενώ

¹¹ Το 2005 η εφημερίδα εισέρχεται σε μια νέα εποχή, η οποία χαρακτηρίζεται από βήματα προόδου και ανόδου, συμβαδίζοντας απόλυτα στα δεδομένα του καινούργιου αιώνα, της νέας χιλιετίας. Η εφημερίδα εκσυγχρονίζεται και σε συνδυασμό με την ηλεκτρονική της έκδοση tachydromos.gr, το πρώτο από τα περιφερειακά ενημερωτικά site, συνεχίζει αταλάντευτα στις ίδιες αρχές: να μάχεται για την αλήθεια, να είναι κοντά στον άνθρωπο, να αναδεικνύει τις ανάγκες του.

¹² Όπως αναφέρει χαρακτηριστικά ο Κ. Μάγερ: «Ο Κρής πολιτικός έκανε σφοδρόν δημοσιογραφικόν αγώνα εναντίον του περιβάλλοντος του πρίγκιπος Γεωργίου και κατά της πολιτικής του τελευταίου επί του Κρητικού θέματος».

¹³ Η έρευνα διενεργήθηκε σε συνολικό δείγμα 6.274 ατόμων σε 20 νομούς της χώρας –καλύπτοντας το 43,3% του συνολικού κοινού της ελληνικής περιφέρειας, ηλικίας 13-70 ετών. Σύμφωνα με τα στοιχεία της έρευνας η μέση αναγνωσιμότητα της εφημερίδας «Πατρίς» είναι 41,5 % και ακολουθούν η «Ελευθερία» Λαρίσης με 38,4, η «Ελευθερία» Καλαμάτας με 36,4%, τα «Χανιώτικα Νέα» με 30,3%.

¹⁴ Η Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Ρεθύμνου διαθέτει σκόρπια φύλλα των ετών 1912-1915 και πλήρη σειρά των φύλλων των ετών 1916 έως σήμερα. Τα φύλλα των ετών 1924-1932 είναι σε μορφή μικροφίλμ. Την περίοδο 1941-1944 δεν κυκλοφορούσε.

το 1927 θα κάνει την εμφάνιση του στα Γιάννενα ο «Ηπειρωτικός Αγών» με εκδότη τον δάσκαλο Ευθύμιο Τζάλλα. Η εφημερίδα αυτή δικαίως χαρακτηρίζεται ως η μεγάλη δημοσιογραφική σχολή της Ηπείρου. Την ίδια χρονιά κυκλοφορεί η «Πρόοδος» στη Χίο, ενώ το 1928 εκδίδεται ο «Δημοκράτης» της Μυτιλήνης και ο «Κήρυξ» της Λάρισας, του οποίου συνέχεια αποτελεί ο «Ημερήσιος Κήρυξ». Το 1929 θα εκδοθεί η «Πρόοδος» στις Σέρρες, ενώ το 1931 ο «Ταχυδρόμος» στην Καβάλα. Το 1932 εκδίδεται η εφημερίδα «Ανατολή» στον Άγιο Νικόλαο Κρήτης. Το 1936 εκδόθηκαν ο «Λαμιακός Τύπος» στη Λαμία και ο «Νέος Αγών» στην Καρδίτσα, εφημερίδες οι οποίες κατέχουν σήμερα υψηλά ποσοστά αναγνωσιμότητας. Διαπιστώνεται λοιπόν ότι κατά τη διάρκεια του μεσοπολέμου υπάρχει έντονη εκδοτική δραστηριότητα, όχι μόνο στην Αθήνα, αλλά και στην ελληνική επαρχία (Δρούλια, 2002).

Κατά τη διάρκεια της Κατοχής ο αριθμός των παράνομων εφημερίδων που εκδόθηκαν υπολογίζεται, πάντα, κατά προσέγγιση, ότι ξεπερνάει τις 250. Νούμερο τεράστιο, αν ληφθεί υπόψη ότι σε καμία άλλη κατεχομένη χώρα της Ευρώπης, ούτε και στη Γαλλία, δεν υπήρξαν τόσες πολλές αντιστασιακές εφημερίδες¹⁵ Μερικοί τίτλοι τέτοιων εφημερίδων είναι: Αγωνιστής, Αντιφασίστας, Απελευθερωτής, Γροθιά, Εκδικητής, Δημοκρατική φλόγα, Διεθνιστής, Εθνική Επανάσταση, Ελληνικόν Αίμα, Κόκκινη Σημαία, Λαοκρατία, Λευτεριά, Πατριώτης, Νέα Γενιά, Μαχόμενη Ελλάς κ.ά.

Κατά τη διάρκεια της Κατοχής στην ουσία η ενημέρωση των Ελλήνων πολιτών γινόταν από τον παράνομο Τύπο. Εντούτοις, μεταπολεμικά ενισχύεται ο αθηναϊκός τύπος εις βάρος του τύπου της περιφέρειας, με αποτέλεσμα τα μεγάλα εκδοτικά συγκροτήματα των Αθηνών να κατορθώσουν να «κερδίσουν» το αναγνωστικό κοινό. Παράγοντες όπως, η οικονομική ενίσχυση της κυβέρνησης, η ανάπτυξη των επικοινωνιακών μέσων, αλλά και η δημιουργία των Πρακτορείων διανομής του αθηναϊκού Τύπου¹⁶ συνετέλεσαν στην ανάπτυξη της Αθήνας και στη μείωση της εκδοτικής δραστηριότητας στην περιφέρεια.

Μετά το τέλος του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, το 1945 εκδίδονται πολλές εφημερίδες. Η Ελεύθερη Θράκη ιδρύθηκε το 1945 από τον Γεώργιο Κονδύλη. Πρόκειται για ημερήσια εφημερίδα που εκδίδεται στην Αλεξανδρούπολη. Η ιδιοκτησία της ανήκει στον Δημοσιογραφικό Οργανισμό Κονδύλη Α.Ε. Εκδότης και διευθυντής της είναι ο Σταύρος Κονδύλης.¹⁷ Ακολουθεί, το 1946 η Πατρίς του Ηρακλείου από τον Αθηναγόρα Μυκωνιάτη. Η εφημερίδα ξεκίνησε με το σήμα των

¹⁵ Αποτύπωμα της πιο σκληρής εποχής της σύγχρονης ελληνικής Ιστορίας, ο «Απαγορευμένος Αντιστασιακός Τύπος της Κατοχής (1941-1944)», σε μια συλλεκτική κασετίνα - λεύκωμα σε κείμενα του Δήμου Λεβιθόπουλου, συγκέντρωσε 203 διαφορετικές εφημερίδες και προκηρύξεις μεταφέροντας στον σημερινό αναγνώστη όχι μόνο τη θεματολογία των εντύπων αλλά και την ατμόσφαιρα της εποχής, όπου ακόμα και η ανάγνωση μιας αντιστασιακής μπροσούρας μπορούσε να σταθεί αφορμή για διώξεις ακόμα και για θάνατο.

¹⁶ Το Αθηναϊκό Πρακτορείο Ειδήσεων ιδρύθηκε στις 1 Ιανουαρίου 1905 με πρωτοβουλία του Υπουργείου Εξωτερικών, κατόπιν εξαγοράς του υφιστάμενου τότε «Τηλεγραφικού Πρακτορείου Στεφανόπολι».

¹⁷ Αρχικά ήταν δισεβδομαδιαία εφημερίδα.

φιλελεύθερων να είναι ανάμεσα στα σύμφωνα του τίτλου «Τ» και «Ρ». Λίγο αργότερα, μέσα στο 1946, το σήμα φεύγει από εκεί και τοποθετείται αριστερά έχοντας δίπλα μια ρήση του Ελ. Βενιζέλου: «Ο πολιτικός ανήρ πρέπει να λέγει πάντοτε την αλήθεια και προς τα άνω και προς τα κάτω». Το 1949 εκδίδεται η «Πρόοδος» της Ρόδου από τον Γιώργο Διαμαντίδη, το 1951 η «Πρωινή» της Καβάλας, το 1953 η «Θεσσαλική Ηχώ» της Καρδίτσας, το 1957 ο «Πρωινός Λόγος» των Ιωαννίνων και το 1958 η «Έρευνα» Τρικάλων (Δρούλια, 2002).

Κατά τη διάρκεια της δικτατορίας, στις 17 Δεκεμβρίου 1967, εκδίδονται τα Χανιώτικα Νέα του Γιάννη Γαρεδάκη¹⁸. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα ετήσιας έρευνας που διεξάγει η Focus – Bari για το χρονικό διάστημα Σεπτεμβρίου 2010 – Σεπτεμβρίου 2011, η εφημερίδα κατείχε το εκπληκτικό ποσοστό αναγνωσιμότητας του 51,8% στον πληθυσμό ηλικίας μεταξύ 13 – 70 ετών με βάση την τελευταία απογραφή. Οι καθημερινοί αναγνώστες των 'Χ.Ν.' άγγιξαν τους 48.000 στον μετρούμενο πληθυσμό των 92.000 κατοίκων της Περιφερειακής Ενότητας Χανίων. Η συγκεκριμένη έρευνα αναγνωσιμότητας κατέτασσε τα 'Χ.Ν.' ως τη μεγαλύτερη, σε διείσδυση στο αναγνωστικό κοινό, εφημερίδα. Η δε επισήμανση αυτή δεν αφορά μόνο την Περιφερειακή Ενότητα Χανίων, αλλά όλες τις Περιφερειακές Ενότητες της χώρας, όπου κυκλοφορούν ημερήσιες επαρχιακές εφημερίδες.

Και μετά τη δικτατορία θα συνεχίσουν να εμφανίζονται νέες εκδοτικές προσπάθειες, όπως αυτή του «Πρωινού Λόγου» στα Τρίκαλα το 1974. Σύμφωνα με τους Ζαούση - Στράτο την περίοδο 1982-1985 παρουσιάζεται μια σημαντική αύξηση των πωλήσεων των αθηναϊκών εφημερίδων στην περιφέρεια. Συγκεκριμένα η κυκλοφορία τους έφθασε τα 580.000 φύλλα στην Αθήνα και 500.000 φύλλα στην επαρχία (Ζαούσης & Στράτος, 1993)

Προς το τέλος της δεκαετίας του '80 και λόγω της ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας, διαπιστώνεται σταδιακά μια αναβάθμιση του ημερήσιου τύπου της περιφέρειας. Εντούτοις, υπάρχουν μεγάλες διαφορές ανάμεσα στις εφημερίδες της περιφέρειας, ως προς την ποιότητα, την απήχηση των μέσων στην τοπική κοινωνία και την τήρηση των νόμων και των κανόνων δημοσιογραφικής δεοντολογίας. Για παράδειγμα οι ημερήσιες εφημερίδες της Θεσσαλίας, της Κρήτης και της Δυτικής Πελοποννήσου είναι περισσότερο ανεπτυγμένες και ως εκ τούτου έχουν μεγαλύτερη αναγνωσιμότητα από τις εφημερίδες της Μακεδονίας ή της Θράκης (Δρούλια, 2002).

¹⁸ Τα Χανιώτικα νέα έχουν δημιουργήσει στα Χανιά το μοναδικό στην Ελλάδα Μουσείο αφιερωμένο στην Τυπογραφία. Το μουσείο ιδρύθηκε από τον Γιάννη και την Ελένη Γαρεδάκη και διευθύντρια σήμερα είναι η Ελευθερία Μ. Κουμή. Πρόκειται για ένα ιδιαίτερο Μουσείο που μέσα από την ξενάγηση “αφηγείται” διαδραστικά, (συμμετοχή επισκεπτών, σχετικά βίντεο) πως ξεκίνησε και πως αναπτύχθηκε η σπουδαιότερη – ίσως- εφεύρεση του ανθρώπου, η Τυπογραφία. Κατά τη διάρκεια της ξενάγησης μικροί και μεγάλοι επισκέπτες έχουν την ευκαιρία να τυπώσουν στα παλιά πιεστήρια και να ανακαλύψουν ένα ξεχασμένο αυτονόητο: τον κόπο και την ανθρώπινη ευφυΐα που βρίσκονται πίσω από κάθε τυπωμένο κείμενο.

1.2.1 Ο Τύπος του Βόλου

Οι πρώτες εφημερίδες που εκδόθηκαν στη Λάρισα ουσιαστικά ήταν έργο ενός ανθρώπου, ο οποίος λειτουργούσε ταυτόχρονα ως εκδότης, δημοσιογράφος και πολλές φορές και τυπογράφος. Κυκλοφορούσαν μία ή δύο φορές την εβδομάδα, ήταν μικρού σχήματος και αποτελούνταν από τέσσερες πυκνογραφημένες σελίδες. Μερικές φορές, όταν το χαρτί ή η μελάνη τελείωνε, γίνονταν δισέλιδες, ενώ σε επετειακά φύλλα (Πάσχα, Χριστούγεννα, εθνική εορτή) μπορεί να είχαν και περισσότερες σελίδες. Η διάρκεια ζωής των περισσότερων απ' αυτές δεν υπήρξε μεγάλη, ενώ και οι κάπως μακροχρόνιες είχαν μεσοδιαστήματα διακοπής της κυκλοφορίας τους, μικρά ή μεγάλα. Οι περισσότερες σελίδες καλύπτονταν από τις εκδηλώσεις της δημόσιας, κοινωνικής και οικονομικής ζωής της επαρχίας, χωρίς να απουσιάζουν πολιτικά άρθρα, ειδήσεις, επιφυλλίδες, ακόμα και μεταφράσεις ξένων λογοτεχνικών έργων σε συνέχειες.

Η εφημερίδα «Αστήρ» της Θεσσαλίας θεωρείται η πρώτη εφημερίδα που κυκλοφόρησε σε ολόκληρη τη Θεσσαλία μετά την απελευθέρωσή της το 1881. Τα γραφεία της βρισκόταν στην περιοχή Δάρκουλι, που ήταν μία από τις κεντρικότερες της Λάρισας. Στα ίδια γραφεία στεγαζόταν και το δικηγορικό γραφείο του διευθυντού της εφημερίδας Ανδρέα Πεταλά¹⁹. Σχετικά με την κυκλοφορία της ο δημοσιογράφος Θρασύβουλος Μακρής αναφέρει ότι «Πολύ ακόμη προ της εισόδου του ελληνικού στρατού εις την Λάρισσαν και τας λοιπάς θεσσαλικάς πόλεις, αρκετοί εν διασπορά και πολλαχού του εξωτερικού ευρισκόμενοι Θεσσαλοί, έσπευσαν να εγκατασταθώσιν εις τας απελευθερωμένας πατρίδας των. Μεταξύ τούτων ήταν και ο συμπολίτης μας Βασίλειος Αργυρόπουλος, όστις διαθέσας την ουχί ευκαταφρόνητον χρηματικήν περιουσίαν –αποκτηθείσαν κατόπιν πολυμόχθου και μακροχρονίου εις την χώραν των Φαραώ εργασίας- ελθών ίδρυσεν ενταύθα υπό την προστασίαν του τότε άγγλου προξένου Λάγκφορτ, το πρώτον τυπογραφείον, εργαζόμενον δια πρωτοφανούς κυλινδρικού ταχυπιεστηρίου. Εις το τυπογραφείον τούτο του Αργυροπούλου εξεδόθη η πρώτη εν Λαρίσση και Θεσσαλία (εφημερίς δισεβδομαδιαία), υπό τον τίτλον «Αστήρ της Θεσσαλίας» και υπό την διεύθυνσιν του δικηγόρου και μετέπειτα πολιτευτού Αγυιάς Ανδρέου Πεταλά. Η εφημερίς αύτη εκυκλοφόρησε την πρωίαν της 31ης Αυγούστου του 1881 και καθ' ήν ακριβώς ώραν ο ελληνικός στρατός εισήρχετο εις την πόλιν δια της «Πύλης Τρικάλων» (παρά το νέον στρατιωτικόν Νοσοκομείον), γενομένη ανάρπαστος υπό του φρενιτιώντος λαού, όστις ξεσκίζων και πετών τα τουρκικά φέσια, εξητωκραύγαζε διατόρως υπέρ της Μητρός Ελλάδος και του Στρατού, ενώ δακρύων εξ άλλου, ητένιζε την προπορευομένην τούτου και ελαφρώς ανεμιζομένην κυανόλευκον. Δυστυχώς ο «Αστήρ Θεσσαλίας» δεν έτυχεν εκ μέρους του κοινού υποστηρίξεως και μεθ' όλην την χρηματικήν υπό του διορισθέντος τότε πρώτου δημάρχου Λαρίσσης πλουσίου τουρκαλβανού Χασάν Ετέμ Αγά αρωγήν, διέκοψε μετά πεντάμηνον σχεδόν την έκδοσίν του, την οποίαν επανέλαβεν

¹⁹ Ο Ανδρέας Πεταλάς γεννήθηκε στην Αθήνα το 1848 και στη Λάρισα είχε έλθει τρεις εβδομάδες νωρίτερα για να προετοιμάσει την έκδοση της εφημερίδας. Πολιτεύθηκε επανειλημμένως και στις εκλογές της 7ης Φεβρουαρίου του 1899 εκλέχθηκε βουλευτής Αγιάς.

αργότερον, επ' ολίγον όμως διάστημα ο Ανδρέας Πεταλάς, όταν προεκηρύχθησαν αι πρώται βουλευτικά εκλογαί εν Θεσσαλία κατά το 1884».

Μετά ένα δεκαήμερο, και συγκεκριμένα από τις 19 Σεπτεμβρίου 1881 βγαίνει στα Τρίκαλα η εφημερίδα «Φάρος» του Ολύμπου του Ευθυμίου Οικονομίδη. Στην πραγματικότητα η εφημερίδα αυτή ήταν πολύ παλαιότερη, γιατί εκδιδόταν στη Λαμία από το 1856 με τον τίτλο Φάρος της Όθρυος. Το 1876 ιδρύθηκε στην Αθήνα από τον διαπρεπή νομικό, πολιτικό και δημοσιογράφο Γεώργιο Φιλάρετο και άλλους φλογερούς πατριώτες ο σύλλογος «Ρήγας» ο οποίος εξέδωσε και ομόνυμη εφημερίδα. Το 1885 θα βρούμε τον Ρήγα ως βραχύβια εφημερίδα του Βόλου, να υποστηρίζει τον Φιλάρετο στους πολιτικούς του αγώνες (Δρούλια, 2002).

Στις 25 Μαΐου 1898, άρχισε να εκδίδεται η εφημερίδα του Βόλου «Η Θεσσαλία», η οποία αποτελεί συνέχεια των εφημερίδων Παγασαί και Νέα Θεσσαλία του Ιωάννη Φ. Μπέμπου.²⁰ Τη διεύθυνσή της ανέλαβε το 1898 ο Δημοσθένης Ρίζος και, από το 1901 έως το 1924, υπήρξε ιδιοκτήτης της. Την ανέδειξε θεαματικά για τα δεδομένα της τότε εποχής, γι' αυτό και θεωρείται ο ουσιαστικός ιδρυτής της. Επί των ημερών του η εφημερίδα διέθετε πολλούς ανταποκριτές και συνεργάτες όχι μόνο στην Ελλάδα, αλλά και στο εξωτερικό, καλύπτοντας μεγάλο φάσμα ειδήσεων και επιτυγχάνοντας ενυπωσιακή κυκλοφορία. Στις σελίδες της έχουν καταγραφεί όλα τα σημαντικά γεγονότα των αρχών του 20ού αιώνα στο Βόλο και τον ευρύτερο θεσσαλικό χώρο. Ο Τάκης Οικονομάκης ανέλαβε τη διεύθυνση της Θεσσαλίας το 1914 και από το 1924 έγινε συνιδιοκτήτης με τον Κωστή Παρασκευόπουλο, βιβλιοπώλη και πράκτορα εφημερίδων. Ο Οικονομάκης παρέμεινε στην κορυφή της Θεσσαλίας έως την δολοφονία του από τους Γερμανούς στα χρόνια της Κατοχής. Μετά το θάνατο του Οικονομάκη, η Θεσσαλία πέρασε στους αδελφούς Τάκη και Γιώργο Παρασκευόπουλο. Στην άγρια εποχή του Εμφυλίου Πολέμου, η εφημερίδα έγειρε προς τα δεξιά, με συνέπεια να υποστεί ραγδαία κυκλοφοριακή καθίζηση, που την έφερε το 1953 στα πρόθυρα του κλεισίματος. Τότε οι συντάκτες της, με επικεφαλής τον Αχιλλέα Ορφανίδη, πρότειναν στους ιδιοκτήτες και ανέλαβαν αυτοί, έναντι ενοικίου, την έκδοση και διαχείρισή της, κατορθώνοντας μέσα σε λίγα χρόνια να μεταστρέψουν την κοινή γνώμη, να αναστήσουν την ετοιμοθάνατη εφημερίδα και ευημερούσα να την παραδώσουν πάλι στους ιδιοκτήτες της. Η περίοδος της «συνεργατικής» Θεσσαλίας ήταν περίοδος άνοιξης για τη βολιώτικη δημοσιογραφία. Το 1990, ο βιομήχανος Κώστας Λούλης αγόρασε το σύνολο των επιχειρήσεων Παρασκευοπούλου. Ως ιδιοκτήτης εισήγαγε τη Θεσσαλία στη νέα τεχνολογία και για ένα διάστημα η εφημερίδα πρωτοπορούσε τεχνολογικά πανελληνίως. Το 1996, η εφημερίδα πέρασε σε όμιλο ιδιωτών και επιχειρηματιών, υπό την ευθύνη των οποίων, η εφημερίδα πέρασε στο δεύτερο αιώνα του βίου της.

Ανταγωνιστής της Θεσσαλίας ήταν για πολλές δεκαετίες ο «Ταχυδρόμος» του Αλέξανδρου Μέρου και του Αλέξανδρου Πώποτα. Ιδρύθηκε στις 9 Δεκεμβρίου 1916 και έκλεισε, ύστερα από ογδόντα χρόνια, στις 17 Ιανουαρίου 1996. Ο Αλέξανδρος

²⁰ Η σημερινή Θεσσαλία δεν έχει σχέση με την ομότιτλη εφημερίδα των αδελφών Σακελλαρίδη, που υπήρξε το πρώτο φύλλο του ελεύθερου Βόλου το 1881.

Μέρος, θεωρούμενος πατριάρχης της θεσσαλικής δημοσιογραφίας, χρημάτισε ιδιοκτήτης και διευθυντής του Ταχυδρόμου, επί μισό σχεδόν αιώνα (1916-1964).

1.2.2 Ο Τύπος της Μακεδονίας και της Θράκης

Σε σύγκριση με την υπόλοιπη Ελλάδα η εκδοτική δραστηριότητα στη Βόρεια Ελλάδα καθυστέρησε σε μεγάλο βαθμό. Κύρια αιτία ήταν ο φόβος του οθωμανικού καθεστώτος ότι θα προωθούνταν φιλελεύθερες ιδέες σχετικές με τις εθνικές επιδιώξεις των υπόδουλων λαών.

Οι πρώτες προσπάθειες για την έκδοση ελληνόγλωσσης εφημερίδας άρχισαν στην Θεσσαλονίκη την εποχή των τουρκικών μεταρρυθμίσεων -Τανζιμάτ²¹, αλλά δεν τελεσφόρησαν, κυρίως γιατί η Οθωμανική διοίκηση δίσταζε να χορηγήσει άδεια έκδοσης ελληνικής εφημερίδας σε μια πόλη που ήταν κέντρο εθνικού αναβρασμού και ιδεολογικών ζυμώσεων.²²

Στη Θεσσαλονίκη εκδόθηκε το 1869 η εφημερίδα του βιλαετίου της, η Θεσσαλονίκη. Η πρώτη ελληνόγλωσση, μη κρατική εφημερίδα ήταν ο “Ερμής” του Σοφοκλή Γκαρπολά, που εκδόθηκε το 1875. Ακολουθεί ο «Φάρος της Μακεδονίας» το 1881, ο οποίος μετονομάστηκε σε "Φάρο της Θεσσαλονίκης" το 1895.²³ Στις 12 Ιουνίου 1909 εκδίδεται η εφημερίδα «Αλήθεια-Λα Βεριτά».²⁴

Μέχρι την απελευθέρωση της περιοχής από τον τουρκικό ζυγό εκδόθηκαν -εκτός βέβαια από τη Θεσσαλονίκη- εφημερίδες μόνο στην Καβάλα και στις Σέρρες, στην τελευταία ήταν τουρκόγλωσση, που όμως εκτός από τον τυπικό χαρακτηρισμό τους ως τουρκικές, δεν επιβίωσαν²⁵.

²¹ Ο όρος Τανζιμάτ περιγράφει μια σειρά από μεταρρυθμίσεις με στόχο την αναδιοργάνωση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, σε επίπεδο διοίκησης, οικονομίας και σχέσεων της με τους υπηκόους της. Τοποθετείται χρονικά στο διάστημα 1839-1876. Η λέξη τανζιμάτ, στην οθωμανική διάλεκτο σημαίνει αναδιοργάνωση, ενώ για τους δυτικούς ερμηνεύτηκε ως εκσυγχρονισμός.

²² Σύμφωνα με τον Μάγερ, "ο λόγος που καθυστέρησε η έκδοση ελληνόγλωσσων εφημερίδων στη Θεσσαλονίκη είναι ότι "η Πύλη έστρεφε και ήσκει τη μεγαλύτερα επαγρύπνησιν της και αυστηρότητα προς την πόλιν του Θερμαϊκού, την οποίαν εθεώρει- και δικαίως αφού εκεί οργανώθη, εξεδηλώθη και επεκράτησε το νεοτουρκικόν κίνημα- ως κέντρο εξυφάνσεως συνωμοσιών κατά του σουλτανικού καθεστώτος".

²³ Τον Σεπτέμβριο 1894 οι πιστωτές τής εφημερίδας παίρνουν στά χέρια τους τη διαχείρισή της και διακόπτουν την έκδοσή της. Ο Σοφοκλής Γκαρπολάς κατορθώνει να έλθει σε κάποιο συμβιβασμό με τους δανειστές του και επανεκδίδει το «Φάρο τής Μακεδονίας» στις 25 Φεβρουάριου 1895.

²⁴ Το 1903 ο Ιταλός τυπογράφος Σαλβατόρε Μουρατόρι κατάφερε να πάρει την άδεια με σκοπό να εκδώσει εφημερίδα με ιταλικό τίτλο (χωρίς να διευκρινίσει αν ολόκληρη η εφημερίδα θα ήταν γραμμένη στα ιταλικά). Στη συνέχεια ο Μουρατόρι συνεταιρίστηκε με τον δάσκαλο και βιβλιοπώλη Ιωάννη Κούσκουρα για να εκδώσουν την εφημερίδα εξ' ολοκλήρου στην ελληνική γλώσσα.

²⁵ Σύμφωνα με τον Κανδυλάκη, οι ελληνόγλωσσες εφημερίδες που εκδόθηκαν μετά το 1908 είναι: α) καθημερινές «Αστήρ» (1908), «Σύνταγμα» (1909), «Θάρρος» (1910), «Έθνος» (1910), «Πολιτικά Νέα» (1911), «Μάταιος κόσμος»/ «Γιαλαντζί Ντουνιά» (1911), «Έμπρός» (1912), β) εβδομαδιαίες: «Κουνούπι» σατιρική (1908), «Βέλος» σατιρική (1909), «Εφημερίς του Εργάτου» όργανο της

Αμέσως μετά την απελευθέρωση εκδόθηκαν εφημερίδες σε όλους σχεδόν τους νομούς της Μακεδονίας και της Θράκης. Οι πρώτες λοιπόν εφημερίδες στα απελευθερωμένα εδάφη εκδόθηκαν το 1914 στη Δράμα, την Κοζάνη, στις Σέρρες και στη Φλώρινα και ακολούθησαν στην Έδεσσα το 1917, στον Πολύγυρο και στην Καστοριά το 1920, στη Βέροια το 1924 και στα Γρεβενά και στην Κατερίνη το 1929, ενώ με σημαντική καθυστέρηση, το 1935, εκδόθηκε εφημερίδα στο Κιλκίς. Στη Θράκη εκδόθηκαν το 1913 στην Κομοτηνή, το 1927 στην Ξάνθη και τον επόμενο χρόνο στην Αλεξανδρούπολη. Οι πολεμικές συνθήκες της πρώτης δεκαετίας μετά την απελευθέρωση, η πληθυσμιακή μορφωτική σύνθεση, οι πολιτικές διαιρέσεις του κοινού και πάντοτε η κάλυψη των τοπικών αναγκών από τον σφικτό εναγκαλισμό των εφημερίδων της Θεσσαλονίκης, είναι οι δικαιολογίες των καθυστερημένων αυτών εξελίξεων (Δρούλια, 2002).

Στη Θεσσαλονίκη η σύνθεση του πληθυσμού της με τους Εβραίους, με τους τουρκόγλωσσους πρώην κυριάρχους της και με τους πρόσφυγες, με τους μορφωμένους κατοίκους της, τους επαγγελματικά ανώτερης στάθμης επισκέπτες της ή με τη ραγδαία πνευματική εξέλιξη της, την πολιτική, τη στρατιωτική και τη γενικότερη οικονομική σημασία της, ο Τύπος ως τον Β' Παγκόσμιο πόλεμο γιγαντώθηκε και υπήρξαν εφημερίδες, που όχι μόνο εκείνη την περίοδο, αλλά και μεταγενέστερα, όχι απλώς επιβίωσαν, αλλά έθεσαν τις βάσεις για την εξέλιξη τους. Στην περίοδο αυτή εκδόθηκαν εφημερίδες με βίο πολλών δεκαετιών.

Το 1911 εκδίδεται στη Θεσσαλονίκη η «Μακεδονία», από τον εκδότη Κωνσταντίνο Βελλίδη. Είναι η παλαιότερη, ελληνική, σε κυκλοφορία πολιτική εφημερίδα της Βορείου Ελλάδος. Μετά τον θάνατό του (1936) ανέλαβε ο γιος του, Ιωάννης Βελλίδης, και μετά τον θάνατο του τελευταίου (1978) αρχικά η σύζυγός του, Άννα Βελλίδη, και από το 1980 η κόρη τους, Κατερίνα Βελλίδη. Το καλοκαίρι του 1996 η εφημερίδα έκλεισε λόγω χρεών, για να κυκλοφορήσει εκ νέου στις αρχές του 1998 από τον νέο της ιδιοκτήτη, επιχειρηματία Γιάννη Ραπτόπουλο. Από την διεύθυνση της εφημερίδας διαδεχόμενοι τον Κωνσταντίνο Δημάδη, μία ιστορική φυσιογνωμία για τη δημοσιογραφική οικογένεια, που διετέλεσε αρχισυντάκτης και διευθυντής της εφημερίδας για 62 χρόνια (1931 έως 1993), πέρασαν ακόμη οι δημοσιογράφοι Νίκος Βουργουντζής, Γιάννης Νικολόπουλος, Λάζαρος Χατζηνάκος, κ.ά.²⁶ Σήμερα η εφημερίδα εκδίδεται καθημερινά, εκτός Δευτέρας. Κάθε Κυριακή εκδίδεται η Μακεδονία της Κυριακής. Η τελευταία, υπήρξε η πρώτη κυριακάτικη έκδοση εφημερίδας στην Ελλάδα που εξέδωσε ταυτόχρονα και περιοδικό με την αγορά της, τις Επιλογές (1982).

Ακόμα μία εφημερίδα «Το Φως» ξεκίνησε να εκδίδεται το 1914 έως το 1959 με εκδότη τον Δημοσθένη Ρίζο. Ακολουθεί η «Εφημερίς των Βαλκανίων» το 1918, η οποία κυκλοφόρησε μέχρι το 1941, επανεκδόθηκε για ένα μήνα τον 1946 και για 5

Φεντερασιόν (1909), “Πατριώτης” / “Πατριότ” στα βουλγάρικα (1911), “Σατανάς” σατιρική (1911), “Θερμαϊκά ημέραι” εβδομαδιαία επιθεώρηση (1908), “Οικονομική επιθεώρησις” (1910).

²⁶ Ανάμεσα στους συνεργάτες της εφημερίδας υπήρξαν κατά το παρελθόν οι Δημήτρης Χουρμούζιος, Δημήτρης Ψαθάς, Κωστής Παλαμάς, Στρατής Μυριβήλης, Γεώργιος Βαφόπουλος, Αρχέλαος και άλλοι.

περίπου μήνες το 1950.²⁷ Επίσης, το 1920 έως το 1937 κυκλοφόρησε ο «Ταχυδρόμος της Βορείου Ελλάδος», μία αντιβενιζελική εφημερίδα με εκδότη τον Ν. Δαρβέρη και διευθυντή τον Π. Ωρολογά. Τα «Μακεδόνικα Νέα» από το 1924 μέχρι το 1934²⁸, η «Απογευματινή» το 1933 ως το τέλος της Κατοχής, ο «Ελληνικός Βορράς» από το 1936 ως το τέλος του 2000 και η «Θεσσαλονίκη» από τον Μάιο του 1963.²⁹

Όπως αναφέρει χαρακτηριστικά η δημοσιογράφος Θάλεια Αννίδη, σε αφιέρωμα της εφημερίδας καθημερινής για την Ιστορία του Τύπου της Θεσσαλονίκης: «αναμφισβήτητα, λοιπόν, οι εφημερίδες της Θεσσαλονίκης αποτελούν πηγή της ιστορίας της και ταυτόχρονα καθρέπτη του πολιτικού, οικονομικού και κοινωνικού γίνεσθαι. Αντικατοπτρίζουν τον παλμό της ζωής των κατοίκων της. Αναβιώνουν συμπεριφορές και νοοτροπίες. Αντανακλούν συνήθειες που έχουν φύγει ανεπιστρεπτί. Πίσω από τις «αράδες» τους αναγεννιούνται άνθρωποι και ομάδες, ξαναπαίρνουν «σάρκα και οστά» γειτονιές και συνοικισμοί, ξαναζωντανεύουν παρασημοφορίες και θεατρικές παραστάσεις, χοροεσπερίδες σε φωτισμένους κήπους, καλλιστεία, χοροί μεταμφιεσμένων σε σπίτια και δείπνα «θαυμασθέντα διά την κοσμιότητα, την αφθονία και τον πλούτον», προβάλλονται οικονομικές πρωτοβουλίες και πολιτικά δρώμενα, που σφράγισαν τις εξελίξεις, όχι μόνο σε τοπικό επίπεδο αλλά στην ευρύτερη περιοχή των Βαλκανίων».

1.2.3 Ο Τύπος στα Δωδεκάνησα

Ο δωδεκανησιακός τύπος κάνει την εμφάνισή του κατά τη διάρκεια της τελευταίας περιόδου της τουρκοκρατίας, στη συνέχεια της ιταλοκρατίας, και του ελεύθερου βίου της Δωδεκανήσου. Η επίλυση του εθνικού προβλήματος δεσπόζει στην θεματολογία των εφημερίδων της εποχής. Εντούτοις, ο τόπος της έκδοσης και η περιοχή της κυκλοφορίας των εφημερίδων είναι είτε η Ρόδος και κάποια από τα άλλα νησιά του δωδεκανησιακού συμπλέγματος, είτε η Αθήνα, η Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου, οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, αλλά και άλλες περιοχές στον διεθνή χώρο.

Η πρώτη εφημερίδα στη Ρόδο κυκλοφορεί το 1896 από το Βαλή (Νομάρχη) του Αρχιεπελάγου, Αμπεντίν Πασά, με την ονομασία «Αιγαίον» με δύο σελίδες στην τουρκική και δύο στην ελληνική γλώσσα. Ο Αμπεντίν Πασάς ήταν αυτός που έφερε στη Ρόδο το πρώτο μηχάνημα επίπεδου πιεστηρίου από τις Βρυξέλλες. Η εφημερίδα

²⁷ Η εφημερίδα έδειξε ιδιαίτερη ευαισθησία απέναντι σε κοινωνικά προβλήματα, όπως π.χ. το προσφυγικό και υποστήριξε την αβασίλευτη Δημοκρατία στο πλευρό του Αλέξανδρου Παπαναστασίου.

²⁸ Υποστήριζε αρχικά τη δημοκρατική παράταξη, αλλά αργότερα και τους Πάγκαλο και Κονδύλη.

²⁹ «Ελληνικός Βορράς»: Ημερήσια εφημερίδα. Εκδόθηκε το 1936 από τον Γ. Λεβαντή με αρχισυντάκτη τον Στ. Στάγκο. Διέκοψε την έκδοσή της όταν επιβλήθηκε η δικτατορία της 4ης Αυγούστου. Επανεκδόθηκε το 1945 από τους Π. Λεβαντή, Β. Μεσολογγίτη, Χ. Χιωτόπουλο, υποστηρίζοντας τους φιλελεύθερους, ενώ από το 1952 προσχώρησε στον Ελληνικό Συναγερμό του Παπάγου και από το 1956 στην ΕΡΕ του Κ. Καραμανλή.

αυτή δημιουργεί και τον πρώτο πυρήνα τυπογράφων και δημοσιογράφων, ιδιότητες που συχνά συνυπάρχουν στο ίδιο πρόσωπο (Δρούλια, 2002).

Ακολουθούν οι βραχύβιες εκδόσεις «Ορσα»³⁰ και «Afitar», για να φθάσουμε, στα 1909, όταν ο Εμμ. Πολεμικός και ο Γεώργ. Κοκκίδης εκδίδουν την εφημερίδα «Ρόδος», η οποία, από το 1911 και μέχρι το 1937, με την ονομασία «Νέα Ρόδος», θα προσφέρει μέγιστες υπηρεσίες στην εθνική υπόθεση.

Στις 3 Σεπτεμβρίου του 1915 κυκλοφόρησε για πρώτη φορά η εφημερίδα «Ροδιακή» με ιδιοκτήτες τον Εμμανουήλ Καλαμπίχη και Κ. Αναστασιάδη.³¹ Η «Ροδιακή» είναι η αρχαιότερη εφημερίδα της Δωδεκανήσου και μία από τις εννέα πιο παλιές εφημερίδες σε ολόκληρη τη χώρα. Η εφημερίδα παρέμεινε στην κυκλοφορία έως τον Σεπτέμβριο του 1939 όταν ο Ιταλός διοικητής των νήσων Τετράρχης του Φασισμού Cessare Maria De Vecchi απαγόρευσε την κυκλοφορία της. Επανακυκλοφόρησε στις 22 Μαρτίου του 1948 όταν η Δωδεκάνησος απελευθερώθηκε πλέον και ενσωματώθηκε με την υπόλοιπη Ελλάδα, με ιδιοκτήτη διευθυντή τον Εμμανουήλ Καλαμπίχη. Λίγο αργότερα την εφημερίδα διεύθυνε ο Εμμανουήλ Παπαβασιλείου. Από το 1954 η ιδιοκτησία περιήλθε στους Στέλιο Κωτιάδη και Εμμανουήλ Ζαννή, ενώ το 1955 τη διεύθυνση ανέλαβε ο Ελευθέριος Μακρής. Λίγο αργότερα απεχώρησε ο Εμμανουήλ Ζαννής και από το 1955 ιδιοκτήτες της εφημερίδας μέχρι σήμερα είναι οι οικογένειες των κ.κ. Κωτιάδη και Τσοπανάκη. Τη διαχείριση της εφημερίδας μέχρι τα βαθειά γεράματά του ανέλαβε ο Σάββας Τσοπανάκης, ο οποίος εργάστηκε με ζήλο για την καθιέρωσή της. Από το 1981 η Ροδιακή λειτουργεί με τη μορφή ομορρύθμου εταιρίας με την ονομασία «ΥΙΟΙ Σ. ΤΣΟΠΑΝΑΚΗ- Η. ΚΩΤΙΑΔΗΣ Ο.Ε.». ³² Η «Ροδιακή» σήμερα, είναι μια από τις μεγαλύτερες επαρχιακές εφημερίδες σε ολόκληρη τη χώρα. ³³ Στελεχώνεται από εξειδικευμένο, σε όλους τους τομείς, προσωπικό. Διατηρεί σταθερά εδώ και πολλές δεκαετίες την πρώτη θέση σε κυκλοφορία, στην περιοχή της Δωδεκανήσου και σύμφωνα με σχετική έρευνα που έγινε από το Υπουργείο Τύπου τον Οκτώβριο του 2008, (για την αναγνωσιμότητα των επαρχιακών εφημερίδων σε όλη τη χώρα) η «Ροδιακή» αναδείχθηκε με εντυπωσιακή διαφορά στην πρώτη θέση στις προτιμήσεις των Δωδεκανησίων.

³⁰ Η εφημερίδα είχε χαρακτήρα σατιρικό και διέκοψε την κυκλοφορία της λόγω των μεγάλων εξόδων έκδοσης.

³¹ Η έκδοση της Ροδιακής έγινε με την προτροπή και την υποστήριξη του μητροπολίτη Ρόδου Αποστόλου και της Δημογεροντίας, και οι σκοποί της ήταν: α'. Να συμβάλει εις την ομαλήν λειτουργίαν των κοινοτικών μας πραγμάτων, εκκλησιαστικών και εκπαιδευτικών, β'. Να προβάλλη την ελληνικότητα της νήσου διά της προβολής οιασδήποτε κινήσεως των κατοίκων της, γ'. Να συγκέντρωση την εμπιστοσύνην του ελληνικού πληθυσμού της νήσου εις την Ιεράν Μητρόπολιν, ως εθνικού κέντρου.

³² Διευθυντές διετέλεσαν οι: Γεώργιος Μαρτίνης (1957-1970), Νίκος Καπιτσόγλου (1970-1971), Εμμανουήλ Μπακίρης (1971), Γιώργος Ζαχαριάδης (1971-1983), Δημήτρης Τσοπανάκης (1983-1984), Αθανάσιος Μαρασιώτης (1984-2005), Σπύρος Παγκάς (2005-2013) και Λουκάς Μαστής (2014 έως και σήμερα). Εκδότρια σήμερα είναι η Ήβη Αλεξάνδρα Τσοπανάκη.

³³ Έχει καθημερινό τираζ, που ξεπερνά τα 3.500 φύλλα. Εκδίδεται έξι μέρες την εβδομάδα (πλην Δευτέρας) με 48 σελίδες, ενώ η Κυριακάτικη έκδοση ξεκινά από τις 56 σελίδες το ελάχιστο.

Με την υποστήριξη των Ιταλών κυκλοφορούν το 1923 η εφημερίδα Selam (Χαιρετισμός) στην τουρκική γλώσσα και από το 1928 το Μηνιαίο Δελτίο της Ισραηλιτικής Κοινότητας της Ρόδου. Το 1923 στο νησί της Σύμης εκδίδεται η δισέλιδη εφημερίδα «Ελπίς» από τον αιδεσιμότατο Σωτήριο Καρανικόλα και τον Δημοσθένη Χαβιαρά, ενώ το 1926 κυκλοφορεί στην Κω και μέχρι τον καταστρεπτικό σεισμό της 23ης Απριλίου 1933, από τον Φιλητά Περίδη η εφημερίδα «Νέα Κως».

Κατά την περίοδο της γερμανικής Κατοχής (13 Σεπτεμβρίου 1943 - 8 Μαΐου 1945) κυκλοφορεί από τη γερμανική στρατιωτική διοίκηση η γερμανόφωνη εφημερίδα Wacht auf Rhodos (Φρουρά της Ρόδου). Κατά την περίοδο της αγγλικής Κατοχής (8 Μαΐου 1945 - 31 Μαρτίου 1947) κυκλοφορεί από την αγγλική στρατιωτική διοίκηση η εφημερίδα «Χρόνος» με υπεύθυνο αξιωματικό της έκδοσης τον τότε ταγματάρχη Lawrence Durrell.

Την ίδια περίοδο και οι εκτός Δωδεκανήσου ευρισκόμενοι Δωδεκανήσιοι προχωρούν στην έκδοση εφημερίδων, μέσα από τις στήλες των οποίων ενισχύεται ο αγώνας για την απελευθέρωση των νησιών. Πρόκειται για την εφημερίδα «Η Κάρπαθος» που εκδόθηκε στην Αθήνα το 1906 με διευθυντή τον Μιχαήλ Παπαβασ. Πετρίτη και αρχισυντάκτη τον Εμμανουήλ Ι. Καφετζόπουλο. Ακολουθεί το 1914 (έως το 1946) η «Αυγή Δωδεκανησιακή», η οποία εκδίδονταν στην Ελληνική γλώσσα.³⁴ Κυκλοφόρησε για πρώτη φορά στις 5 Ιουν. 1914 για 4 έτη, έπειτα αναγκάστηκε να κλείσει και να σταματήσει τον «δημοσιογραφικόν της αγώνα» για άλλα 4 έτη και το 1923 επανεκδόθηκε. Στο πρώτο φύλλο της επανέκδοσης απευθύνεται στους αναγνώστες της και εξηγεί το λόγο που άλλαξε το όνομα της από «Αυγή της Καρπάθου» όπως ήταν η αρχική της ονομασία, σε «Αυγή Δωδεκανησιακή». Συγκεκριμένα αναφέρει πως αρχικά η δράση της «ήτο τοπική και περιορισμένη, αφορούσε την εξυπηρέτησιν των ιδιαιτέρων της πατρίδος μας συμφερόντων» και ότι πλέον βλέποντας το πρόβλημα που αντιμετώπιζαν τα Δωδεκάνησα συνολικά και όχι το κάθε νησί ξεχωριστά, θεώρησε πρόπον να λειτουργήσει «ως όργανον των γενικών της Δωδεκανήσου συμφερόντων», θέλοντας να γίνει το ελεύθερο βήμα «παντός Δωδεκανησίου» και προθυμοποιούμενη να «συνεισφέρει έστω και την ελαχίστην συμβολήν εις την επιτυχίαν του κοινού ιερού σκοπού, άνευ διακρίσεων κομμάτων, προσώπων και ιδιωτικών βλέψεων». Στη συνέχεια, τονίζεται πάλι πως «η εφημερίς αυτή δεν είναι ούτε εμπορική επιχείρησις, ούτε κομματική απήχησις. Είναι καθαρώς ιδεολογία».³⁵

Ακόμα στην Αθήνα κυκλοφόρησαν την περίοδο αυτή οι εφημερίδες «Ο Αγών της Δωδεκανήσου (1931), με διευθυντή τον Ι. Ε. Μοσχονά και «Η Φωνή της Καρπάθου» (1935), με διευθυντή τον Χαρ. Κάσσιο. Στην Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου, έδρα του αγώνα των Δωδεκανησίων, ο Παντ. Καστρονής εκδίδει το 1925 την εφημερίδα «Δωδεκάνησος», ενώ το 1924 κυκλοφορεί και το Δωδεκανησιακόν Ημερολόγιον. Την περίοδο της Στρατιωτικής Διοικήσεως Δωδεκανήσου κυκλοφορεί η εφημερίδα

³⁴ Άλλα κομμάτια γράφονταν στην δημοτική και άλλα στην ελαφρά καθαρεύουσα των εφημερίδων.

³⁵ Από το φ.342 και ως το τέλος χρησιμοποιείται ο υπότιτλος: «Το αρχαιότερον πανδωδεκανησιακόν όργανον».

Ελληνική Σημαία κατά το διάστημα Απρίλιος 1947 έως Μάρτιος 1948. Η πρώτη ελεύθερη φωνή στον δωδεκανησιακό Τύπο. Τον Μάρτιο 1948 επανεκδίδεται η Ροδιακή η οποία κυκλοφορεί μέχρι σήμερα. Ακολουθούν οι εφημερίδες «Εθνική Φωνή» (Αύγ. 1948-Σεπτ. 1949) με ιδιοκτήτη διευθυντή τον δικηγόρο και δημογέροντα Γ. Θ. Γεωργιάδη, το 1949 η «Πρόοδος» που κυκλοφορεί ως σήμερα, με εκδότη τον Γεώργιο Διαμαντίδη, η «Πρωία της Δωδεκανήσου» (Σεπτ. 1953-Απρ. 1954), με ιδιοκτητη-διευθυντή τον Δημ. Δημητράκη, Ο «Φρουρός της Δωδεκανήσου» (1956-1958) με διευθυντή τον Βάσο Χατζήπαπα (Δρούλια, 2002).

Σήμερα στα Δωδεκάνησα κυκλοφορούν τρεις ημερήσιες εφημερίδες: «Δημοκρατική» της Ρόδου, «Πρόοδος» και «Ροδιακή» και δέκα εβδομαδιαίες: «Αγγελία», «Δωδεκάνησος», «Σταθμός στην Ενημέρωση», «Η Παγκωακή», «Το Βήμα της Δωδεκανήσου», «Το Βήμα της Κω», «Γνώμη», «Νησιώτικη Διαδρομή», «Η Δράσις» και «Η Παγκωακή Πρωτοπορία».

1.2.4 Ο Τύπος στην Κρήτη

Η Κρήτη έχει τη δική της ταυτότητα σε παρά πολλούς τομείς. Ένας απ'αυτούς με ξεχωριστό και ειδικό ενδιαφέρον, είναι ο κρητικός Τύπος.³⁶ Η ιστορία του κρητικού Τύπου μπορεί να διαιρεθεί σε έξι περιόδους που συνδέονται με τα πολιτικά γεγονότα που επικρατούσαν στην περιοχή: α. στην πριν από τη σύμβαση της Χαλέπας (1830-1878) περίοδο, β. στη μετά τη σύμβαση της Χαλέπας και μέχρι την Αυτονομία, γ. στην περίοδο της Αυτονομίας (1898-1913), δ. στη περίοδο από την Ένωση μέχρι τη γερμανική Κατοχή, ε. στην περίοδο της γερμανικής Κατοχής, και στ. στη μεταπολεμική περίοδο.

Κατά τη διάρκεια της πρώτης περιόδου κυκλοφορούν στο νησί 4 έντυπα. Η πρώτη εφημερίδα εκδόθηκε το 1830 στα ελληνικά και τουρκικά με τίτλο «Vâcay Girit».³⁷ Εκδόθηκε με πρωτοβουλία του Μωχάμετ Άλυ επί αιγυπτιακής κυριαρχίας 1830 – 1840, ήταν δίγλωσση, δίστηλη (αριστερά Ελληνικά δεξιά Τουρκικά) εβδομαδιαία και χωρίς σταθερή περιοδικότητα.

Ο «Ραδάμανθους» του Εμμανουήλ Βυβιλάκη είναι το δεύτερο έντυπο που κυκλοφόρησε στην Κρήτη. Τυπωνόταν σε φορητό τυπογραφείο, που έφερε ο Βυβιλάκης από την Αθήνα για τις ανάγκες της επανάστασης του 1841. Η εφημερίδα ήταν πολιτική – φιλολογική, με συντάκτη τον Εμμανουήλ Βιβυλάκη. Το motto αυτής της πρώτης, στην Κρήτη Ελληνικής εφημερίδας «Ραδάμανθους» ήταν: “Κύριος φωτισμός μου και Σωτήρ μου, τίνα φοβηθήσωμαι; Κύριος υπερασπιστής της ζωής μου, από τίνος δειλιάσω;”³⁸

³⁶ Η εγκατάσταση και λειτουργία των πρώτων τυπογραφείων στην Κρήτη, χρονολογείται στα 1830.

³⁷ Ο τίτλος αποδίδεται στα ελληνικά είτε ως Κρητική Εφημερίς, είτε ως Κρητικά Νέα, είτε ως Κρητικά Γεγονότα.

³⁸ Μετά την Επανάσταση του 1841 ο Βιβυλάκης μετοίκησε στην Αθήνα όπου συνέχισε, ως το 1880 με τον ίδιο τίτλο την έκδοση της εφημερίδας.

Μετά ακολούθησε η Επανάσταση (του Μεγάλου Σηκωμού) του 1866 με έκδοση, τότε της εφημερίδας “Κρήτη – Ελευθερία ή Θάνατος” με συντάκτη τον Χαρ. Μ. Παπαδάκη και τυπογράφους τους: Ηλία Γ. Μανιό και Στυλιανό Εμμ. Καλαϊτζάκη. Αυτή η εφημερίδα στην πρώτη σελίδα του φύλλου 1 της 7ης Δεκεμβρίου, είχε δημοσιεύσει ένα μόνο άρθρο (στις τρεις σελίδες, με την τέταρτη κενή), με θέμα και τίτλο: “Το εν Αρκάδι Δράμα”.

Μετά το τέλος της Κρητικής Επανάστασης η Οθωμανική Διοίκηση κυκλοφορεί (20 Ιανουαρίου 1867) επίσης με τον τίτλο «Κρήτη» τη δική της επίσημη εφημερίδα, της οποίας η έκδοση θα συνεχιστεί μέχρι τις παραμονές της Αυτονομίας της Κρήτης (1896).³⁹

Η δεύτερη περίοδος (1879-1897) σηματοδοτείται με την σύμβαση της Χαλεπάς, στο άρθρο 15 της οποίας αναφέρεται ότι: «Επιτρέπεται η εν τη Νήσω σύστασις τυπογραφείων και η έκδοσις εφημερίδων, συμφώνως τοις κειμένοις Νόμοις του Κράτους». Από το 1880 έως το 1897 εκδόθηκαν συνολικά 23 τίτλοι εφημερίδων.⁴⁰ Η πρώτη εφημερίδα αυτής της περιόδου είναι «Τα Άπτερα» του Ιωάννη Παπαδάκη, που εκδόθηκε στα Χανιά στις 3 Μαΐου 1880. Άλλα φύλλα αυτής της περιόδου, που αξίζει να αναφερθούν τόσο για τη διάρκεια όσο και για τη μαχητικότητα τους, είναι: τα Λευκά Όρη, η Πατρίς και η Άμυνα στα Χανιά, ο Μίνως, η Εβδομάς και Νέα Εβδομάς στο Ηράκλειο και, τέλος, στο Ρέθυμνο ο Νέος Ραδάμανθους, το Αρκάδιον και η Παρρησία.

Στην περίοδο της αποκαλούμενης “Τυχερής Επανάστασης”⁴¹ του 1895 η μεταπολιτευτική επιτροπή, με ηγέτη τον Σφακιανό πολιτευτή Μανούσο Κούνδουρο, αποδέχτηκε τον Οργανικό Νόμο για να λήξει η Επανάσταση το 1896 και να μείνει στη συλλογική μνήμη ως η “Τυχερή Επανάσταση”. Σ’ αυτή τη χρονική συγκυρία εκδόθηκαν δύο εφημερίδες, η «Μικρά Εφημερίς» και η «Αναγέννησις». Ακολούθησε η περίοδος αρμοστίας του πρίγκηπα Γεωργίου για να εκδοθούν η επίσημη εφημερίδα της ΚΡΗΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ και άλλες 10 εφημερίδες, οι εξής: «Έρευνα», «Νέα Έρευνα», «Επιθεώρησις», «Κρήτη», «Ελευθερία», «Νέα Ελευθερία», «Κέντρον», «Πατρίς», «Αλήθεια» και «Ένωσις».

Η επόμενη περίοδος (1898-1913) συμπίπτει με την κρητική Αυτονομία, δηλαδή από το 1898 ως το 1913. Κατά την περίοδο αυτή παρατηρείται ένας πρωτοφανής εκδοτικός οργανισμός. Βλέπουν το φως 54 τίτλοι εφημερίδων και 35 περιοδικών. Το

³⁹ Επρόκειτο για ημειπίσημο όργανο της τουρκικής διοίκησης του νησιού με έκδοσή της δυο ή τρεις φορές την εβδομάδα, η οποία από το 1879 ως το 1896 εκδιδότανε μόνο στα ελληνικά.

⁴⁰ Προκαλεί θαυμασμό στον σημερινό μελετητή η μαχητικότητα και το θάρρος των εφημεριδογράφων εκείνης της περιόδου (ιδιαίτερα της 10ετίας του 1880) απέναντι στην Οθωμανική Διοίκηση, η οποία μη μπορώντας να ανεχθεί μια τέτοια στάση προχωρεί σε αλληπάλληλες διώξεις των εφημερίδων. Οι «παύσεις» διαδέχονται η μια την άλλη, άλλοτε προσωρινές και άλλοτε οριστικές.

⁴¹ Μετά την αποτυχημένη επανάσταση του 1889, η Τούρκοι κατακτητές σκλήρυναν τη στάση τους και κατάργησαν τα προνόμια των χριστιανών που είχαν κατακτηθεί με την επανάσταση του 1878. Η βία και η τρομοκρατία ήταν καθημερινά στη ζωή των Κρητικών. Αυτή την κατάσταση ήθελαν να ανατρέψουν μια συνωμοτική ομάδα από νέους και θαρραλέους Κρητικούς που είχαν το ορμητήριό τους στο Βάμο Αποκορώνου. Ονομάστηκε και η ‘τυχερή’ επανάσταση, διότι ήταν η αιτία να φύγουν οι Τούρκοι κατακτητές από την Κρήτη και να δημιουργηθεί η Κρητική Πολιτεία, ένα κράτος προόδου και καλύτερων θεσμών από το Ελληνικό.

κρητικό Σύνταγμα του 1899, στο άρθρο 18 προέβλεπε την έκδοση εφημερίδων, αλλά με αυστηρές προϋποθέσεις και εγγυήσεις.⁴² Χωροταξικά οι εφημερίδες που κυκλοφόρησαν αυτήν την περίοδο κατατάσσονται ως εξής: 28 στα Χανιά, 13 στο Ρέθυμνο, 12 στο Ηράκλειο και μόλις 1 στο Λασιθί (Ιεράπετρα). Ως προς το περιεχόμενο,⁴³ ήταν πολιτικές, 4 σατιρικές, 3 δικαστικές, 2 επαναστατικές, σχετικές με το κίνημα του Θερίσου, 1 των Νεότουρκων του Ρεθύμνου και 1 αρχαιολογικών ειδήσεων. Ως προς τη διάρκεια τους, 24 κυκλοφορούν για διάστημα μικρότερο του ενός χρόνου, 19 από ένα μέχρι πέντε χρόνια, 5 από πέντε μέχρι δέκα χρόνια, 2 από δέκα μέχρι είκοσι χρόνια και 4 για πάνω από είκοσι χρόνια. Μάλιστα σ' αυτήν την περίοδο έχουν την απαρχή τους ο «Κήρυξ» των Χανίων και η «Κρητική Επιθεώρησης» του Ρεθύμνου, που είναι οι δύο μακροβιότερες εφημερίδες της Κρήτης, αφού η πρώτη κυκλοφορεί με διακοπές από το 1901, ενώ η δεύτερη αδιάλειπτα -με εξαίρεση την Κατοχή- από το 1912 (Δρούλια, 2002).

Η επόμενη περίοδος (1914 – 1941) χαρακτηρίζεται από σημαντικά γεγονότα παγκόσμιας σημασίας. Ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος, το Μακεδονικό μέτωπο, η Μικρασιατική καταστροφή, το προσφυγικό ζήτημα, η δικτατορία του Μεταξά και τέλος ο ελληνοϊταλικός πόλεμος βρίσκονται στον πυρήνα της ειδησεογραφίας. Κατά την περίοδο αυτή κυκλοφορούν 117 νέοι τίτλοι που ποικίλλουν από άποψη μορφής, περιεχομένου και βαρύτητας, ενώ συνεχίζουν την πορεία τους από την προηγούμενη περίοδο 4 μακρόβιες εφημερίδες: οι χανιώτικες «Κήρυξ» και «Νέα Έρευνα», η «Κρητική Επιθεώρηση» του Ρεθύμνου και η «Ιβη» του Ηρακλείου. Άλλα φύλλα αυτής της περιόδου που αξίζει να μνημονευθούν είναι: Στα Χανιά, η «Αλήθεια», η «Έρευνα», ο «Κήρυκας», ο «Εσπερινός Ταχυδρόμος», ο «Παρατηρητής» και το «Βήμα του Λαού». Στο Ηράκλειο, η «Ανόρθωσις», η «Νέα Γενεά», η «Ελευθέρα Σκέψις» και η «Δράσις». Στο Ρέθυμνο η «Κρητική Επιθεώρησης», το «Βήμα» και ο «Τύπος» και στον Άγιο Νικόλαο η «Ανατολή». Την ίδια περίοδο κυκλοφορούν στην Κρήτη 45 τίτλοι περιοδικών με περιεχόμενο που ποικίλει.

Η περίοδος της κατοχής (1941 – 1945) χαρακτηρίζεται από την έκδοση αντιστασιακών φύλων που στην πλειοψηφία τους κυκλοφορούν παράνομα. Ο «Κρητικός Κήρυξ» κυκλοφορούσε στο Ηράκλειο από τα μέσα του 1941, σχεδόν με την κατάληψη του νησιού από τους Γερμανούς, μέχρι και τις 7 Οκτωβρίου 1944, παραμονή της αποχώρησης των γερμανικών στρατευμάτων.⁴³ Ο ιδιοκτήτης και διευθυντής Πέτρος Βαβόγλης ήταν φίλος των κατακτητών και γι' αυτό εκτελέστηκε

⁴² Άρθρο 18: “Έκαστος δύναται νά δημοσιεύῃ προφορικές, ἐγγράφως καὶ διὰ τοῦ τύπου τοὺς στοχασμοὺς του, τηρῶν τοὺς νόμους τῆς Πολιτείας. Ὁ τύπος εἶνε ἐλεύθερος. Ἐκαστος δὲ τῶν ἀπολαυόντων τῆς ἐλευθέρως ἀσκήσεως τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων του δικαιούται νά ἐκδίδῃ ἐφημερίδα, εἰδοποιῶν περὶ τοῦτου τὴν οἰκίαν Νομαρχίαν. Ἡ λογοκρισία ὡς καὶ πᾶν ἄλλο προληπτικὸν μέτρον ἀπαγορεύεται. Ἀπαγορεύεται ὡσαύτως ἡ κατάσχεσις ἢ κατασχέσις ἐφημερίδων καὶ ἄλλων ἐντύπων διατριβῶν, εἴτε πρὸ τῆς δημοσιεύσεως, εἴτε μετ' αὐτήν. Ἐπιτρέπεται δὲ κατ' ἐξαιρέσιν ἢ κατάσχεσις μετὰ τὴν δημοσίευσιν, ἔνεκεν προσβολῆς κατὰ τινος τῶν ἀνεγνωρισμένων καὶ ἐν τῇ Νήσῳ λατρευομένων θρησκευτῶν, ἢ κατὰ τοῦ προσώπου τοῦ Ἀνωτάτου ἄρχοντος. Ἡ κατάσχεσις αἴρεται αὐτοδικαίως ἐὰν ἐντὸς τῆς ἐπιούσης δὲν ἐπικυρωθῇ διὰ δικαστικοῦ βουλεύματος. Ἐνδικὸς προσβολὴ κατὰ τοῦ βουλεύματος ἐπιτρέπεται εἰς μόνον τὸν δημοσιεύσαντα τὸ κατασχεθέν, οὐχὶ δὲ καὶ εἰς τὸν Εἰσαγγελέα”.

⁴³ Ἡ θεματολογία τοῦ ἐντύπου ἦταν στὸν ἀπόλυτο ἐλεγχὸ τῶν κατοχικῶν δυνάμεων.

στο χωριό Σάρχος, από μέλη της αντίστασης, την Κυριακή 18 Ιουνίου 1944. Τη διεύθυνση για το υπόλοιπο κατοχικό διάστημα ανέλαβε ο μέχρι τότε αρχισυντάκτης Θρασύβουλος Σταυράκης, γιος του Νικολάου Σταυράκη, γενικού γραμματέα της Γενικής Διοικήσεως Κρήτης στα τέλη της τουρκοκρατίας. Η «ειδησεογραφία» του εντύπου σχετιζόταν με ό,τι μπορεί να αφορούσε στους κατακτητές: τα διαγγέλματα και τις δραστηριότητες του Χίτλερ και των επιτελών του, τις μάχες και τις νίκες του γερμανικού στρατού, προπαγανδιστικά άρθρα και φωτογραφίες, προκηρύξεις των αρχών κατοχής κ.α.⁴⁴

Αυτή την περίοδο παρατηρούνται μερικοί εξαιρετικής εμπνεύσεως τίτλοι όπως π.χ αυτός της «ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΩΝ ΣΥΖΗΤΗΣΕΩΝ», ο σατυρικός «ΦΑΝΟΣ», τα «ΚΡΗΤΙΚΑ ΣΠΟΡ» κλπ, που σηματοδοτούν την πλούσια εκδοτική δραστηριότητα στα αστικά κέντρα Ρέθυμνου και Χανίων, αλλά και την επιτυχημένη έκδοση της Λασιθιώτικης εφημερίδας ΑΝΑΤΟΛΗ στον Άγιο Νικόλαο από τον Ιούλιο του 1932 έως και σήμερα. Επίσης την περίοδο της κατοχής είναι άξιο προσοχής οι γερμανοιταλικές εφημερίδες «LA FORTEZZA DI CRETA» το 1943 και «MITTEILUNGSBLATT FUR KRETA» το 1941 προφανώς για τους φαντάρους του άξονα στην Κρήτη.

Αξιοσημείωτο είναι ότι κατά την περίοδο της Κατοχής δεν κυκλοφορούσαν εφημερίδες στο Ρέθυμνο, εκτός από κάποια παράνομα αντιστασιακά φύλλα που τυπώνονταν σε πολύγραφο, όπως η «Νίκη», η «Φιλική Φωνή», η «Ελληνική Φωνή», η «Πατρίς» κ.ά. Με τη λήξη της Κατοχής επανακυκλοφορούν η «Κρητική Επιθεώρησης» και το «Βήμα», αλλά εκδίδονται και κάποια άλλα φύλλα, κυρίως κομματικού χαρακτήρα. Συγκεκριμένα το 1945 κυκλοφόρησαν: Η «Νίκη» όργανο των Κομμάτων του ΕΑΜ, η οποία είναι συνέχεια του ομώνυμου αντιστασιακού φύλλου που είχε ιδρύσει το 1942 ο Γιάννης Μαθιουδάκης και η «Εθνική Φωνή» όργανο της Ε.Ο.Ρεθύμνης, που και αυτή έχει τις ρίζες της στην Κατοχή.

Η τελευταία περίοδος από το 1945 έως το 1980 χαρακτηρίζεται από πλούσιο υλικό, δεδομένης της βελτίωσης των οικονομικών συνθηκών και την ανάπτυξη της τεχνολογίας. Κατά την περίοδο αυτή, επισημάνθηκαν περίπου 200 τίτλοι εφημερίδων και 90 περιοδικών. Η χωροταξική κατανομή των εφημερίδων αυτήν την περίοδο έχει το ακόλουθο σχήμα: 79 εκδίδονται στα Χανιά, 70 στο Ηράκλειο, 26 στο Ρέθυμνο και 25 στο Λασιθί. Εκτός από τα έντυπα που κυκλοφορούν για πρώτη φορά, επανακυκλοφορούν και έντυπα που είχαν διακόψει κατά τη διάρκεια της Κατοχής: η «Έρευνα», ο «Κήρυκας», η «Εθνική Φωνή» και το «Βήμα του Λαού» στα Χανιά, η

⁴⁴ Στην καθημερινή θεματολογία συμπεριλαμβάνονταν προπαγανδιστικές ακόμη και μη στρατιωτικές «ειδήσεις» για τους συμμάχους (Άγγλους ή Σοβιετικούς), όπως το πόσο άσχημα περνούσαν οι εργάτες τους, πόσο χαμηλού επιπέδου ήταν το βιοτικό ή πολιτισμικό τους επίπεδο κλπ. Φυσικά η δράση του αντιστασιακού κινήματος ήταν στην πρώτη γραμμή του «ενδιαφέροντος», αλλά για να μεταφερθούν «ειδήσεις» του τύπου... «οι αντάρτες του ΕΑΜ βγάζουν τα μάτια των αντιπάλων τους με το κουτάλι» ή «τους τρυπούν το λαιμό και τους πίνουν το αίμα», ενώ τα κηρύγματα μίσους, με βάση τις φυλετικές διακρίσεις, ήταν επίσης κυρίαρχο στοιχείο. Απ' τους κεντρικούς στόχους (τόσο της εφημερίδας όσο και του Πασσαδάκη) ήταν οι Εβραίοι και οι κομμουνιστές.

«Κρητική Επιθεώρησης» και το «Βήμα» στο Ρέθυμνο, η «Αράσις» στο Ηράκλειο και η «Ανατολή» στον Άγιο Νικόλαο.

Δύο από τις σημαντικότερες εφημερίδες της Κρήτης κάνουν την εμφάνισή τους μετά την κατοχή. Αρχικά, το 1946 (έως σήμερα) η εφημερίδα «Πατρίς» στο Ηράκλειο και έπειτα, το 1950 η «Μεσόγειος». Η Μεσόγειος ήταν καθημερινή πρωινή εφημερίδα της Κρήτης, που εκδιδόταν στο Ηράκλειο. Ιδρύθηκε στις 30 Οκτωβρίου 1950 από τον Αριστοτέλη Κ. Γραμματικάκη (1901-1983). Στους συνεργάτες της εφημερίδας συγκαταλέχθηκαν διαπρεπείς Έλληνες του πνεύματος, όπως οι Νίκος Καζαντζάκης, με την έγκριση του οποίου η εφημερίδα δημοσίευσε αποσπάσματα από τον Καπετάν Μιχάλη και επιστολές του προς τον ιδρυτή της Μεσογείου, Ι. Κακριδής, Παντελής Πρεβελάκης, Δημήτρης Πλάκας, Μενέλαος Παρλαμάς και Μαρίνα Λαμπράκη-Πλάκα. Ο Γιώργος Σεφέρης, επίσης, επέλεξε τη Μεσόγειο για την πρώτη δημοσίευση της «Ωδής στον Γ. Κατσίμπαλη». Ανέστειλε την έκδοσή της τον Ιούνιο του 2011.⁴⁵

Κατά τη διάρκεια της δικτατορίας διακόπτονται την έκδοσή τους σημαντικές εφημερίδες της Κρήτης, όπως ο «Κήρυκας», η «Αλήθεια» και ο «Παρατηρητής» στα Χανιά, τα «Ρεθεμνιώτικα Νέα» στο Ρέθυμνο και η «Αλλαγή» στο Ηράκλειο, οι οποίες θα επανακυκλοφορήσουν μετά την κατάρρευση του δικτατορικού καθεστώτος. Νέες εφημερίδες κάνουν την εμφάνισή τους όπως τα «Χανιώτικα Νέα» (1967), η «Χανιώτικη Ελευθεροτυπία» (1978), ο «Αγώνας της Κρήτης» (1981), η «Τόλμη» (1984), «Ο Δημοκράτης των Χανίων» (1988), τα «Ηρακλειώτικα Νέα» (1989) και η «Νέα Κρήτη» (2000).⁴⁶ Επίσης, κυκλοφορούν 21 εβδομαδιαίες και 25 μηνιαίες εφημερίδες.

1.2.5 Ο Τύπος στη Λάρισα

Από τις παλαιότερες εφημερίδες της Λάρισας είναι ο «Ημερήσιος Κήρυκας», ο οποίος πρωτοεκδόθηκε ως «Κήρυξ» τον Απρίλιο του 1906, λίγα χρόνια μετά την ήττα στον πόλεμο του 1897, από τον δικηγόρο της Θεσσαλονίκης Γ. Σερεμέτη και τον Α. Φαρμάκη.

⁴⁵ Ο Κώστας Γραμματικάκης γράφει σχετικά: "Αγαπητοί φίλοι. Το mesogios.gr ξεκίνησε με μια προνόηση: Την απόλυτη ειλικρίνεια μεταξύ μας. Κι έτσι θα συνεχίσουμε. Δε νοείται να προσθέτουμε τίποτα στα όσα μας περιβάλλουν. Όμως και με απόλυτη ευθύνη του γράφοντος ξεκινήσαμε και με ένα άλλο τρόπο: Με έναν υπερβάλλοντα ρομαντισμό που καθημερινά με οδηγούσε σε λανθασμένες αποφάσεις, ή σε μη αποφάσεις. Αυτό τελειώνει σήμερα. Περιθώρια αποτυχίας δεν έχω. Έτσι κατέληξα στο συμπέρασμα ότι είναι καλύτερο να διατηρήσω τα τρία ή τέσσερα οχυρά που είναι πάντοτε δίπλα μου και να δώσω τη σημασία που έπρεπε να είχα δώσει απ' αρχής σ' αυτά που εγώ θεωρούσα λεπτομέρειες. Στην καλή οργάνωση δηλαδή και στην απ' ευθείας αντιμετώπιση των μικρών εκείνων που εντούτοις σου κόβουν τα πόδια. Διευκρινίζω ότι η Μεσόγειος δεν πρόκειται να κλωώσει: Απλώς θα εναρμονιστεί με κάποιες καταστάσεις που κάποτε έβλεπα ασήμαντες και δεν είναι. Με την ευκαιρία αυτή και γράφοντας τούτο το κείμενο με τα χεράκια μου, ήθελα θερμά να ευχαριστήσω την Άνα μου, το Γιώργη και το Γιάννη, καθώς και όλους όσους -και είναι χιλιάδες- μας ακολούθησαν στον ανήφορο. Θα ευχαριστήσω ακόμη την Aegean και τις Μινωϊκές για την πρόθυμη συμπαράστασή τους και θα βεβαιώσω όλους, πως σύντομα, μα πολύ σύντομα θα είμαστε και πάλι μαζί, πολύ πιο δυνατοί και πάντα αισιόδοξοι. «Πάντοτε αδέςμενοι, ποτέ ουδέτεροι». Εις το επανιδείν λοιπόν."

⁴⁶ Πρόκειται για ημερήσιες εφημερίδες.

Η Λάρισα τότε ήταν μια πόλη 12.000 κατοίκων, γεγονός που αποτελούσε ανασταλτικό παράγοντα για μια επιχείρηση εκδοτικού χαρακτήρα. Ωστόσο το πρώτο βήμα είχε γίνει. Η διάρκεια ζωής εκείνου του πρώτου εκδοτικού εγχειρήματος ήταν ένας μήνας. Την περίοδο εκείνη ο «Κήρυξ» πρωτοστάτησε στην ίδρυση Εργατικού Κέντρου, Σκοπευτηρίου, Πυροσβεστικού Σώματος, της διοργάνωσης Πανελλήνιων Ιππικών Αγώνων, της δημιουργίας Πανθεσσαλικής Γεωργικής Εκθεσης. Ακόμη είχε συνδεθεί με τον Μακεδονικό Σύνδεσμο Λάρισας, που οργάνωσε και κατηύθυνε τον Μακεδονικό Αγώνα στη Θεσσαλία.

Στη συνέχεια η έκδοση σταμάτησε για ν' αρχίσει η δεύτερη περίοδος της εφημερίδας από τον Μάιο του 1923, με εκδότη τον δικηγόρο και πρόεδρο της Βουλής των Ελλήνων Αδάμ Νικολαΐδη, που είχε ως συνεταιίρο τον Αλκιβιάδη Μακρή. Ο Α. Νικολαΐδης ήταν πολιτευτής του Λαϊκού Κόμματος και τότε αρχισυντάκτης της εφημερίδας ήταν ο Θρ. Μακρής και συντάκτες ο Κ. Περραιβός και ο Φ. Μακρής. Το 1931 διευθυντής σύνταξης αναλαμβάνει ο Κ. Περραιβός με διαχειριστή τον Μ. Χαδέλη, μέχρι το 1941. Το 1937 ο «Κήρυξ» γίνεται επιχείρηση συνεταιρική των Κ. Περραιβού, Μ. Χαδέλη και Γ. Ζάγουρα. Μετά τη διακοπή της κυκλοφορίας του, την περίοδο της κατοχής, επανεκδίδεται το 1945 με τον τίτλο «Ημερήσιος Κήρυξ» και εκδότη - διευθυντή τον Μιχαήλ Χαδέλη, ο οποίος διετέλεσε και πρόεδρος της Ένωσης Ιδιοκτητών Επαρχιακού Τύπου. Αρχισυντάκτης της εφημερίδας είναι τότε ο Τ. Γραμματιδής που χρημάτισε πολλές φορές βουλευτής και υπουργός.

Τα χρόνια που ακολούθησαν σφραγίστηκαν με σημαντικά γεγονότα της νεότερης ελληνικής ιστορίας. Η εφημερίδα συνέχισε τον παρεμβατικό της ρόλο με πρώτιστο ενδιαφέρον την πρόοδο και ανάπτυξη της Λάρισας και του νομού εν γένει. Στις 13 Ιανουαρίου του 1975 πεθαίνει ο ιδιοκτήτης - εκδότης Μ. Χαδέλης και την έκδοση της εφημερίδας ανέλαβαν η κόρη του Ρένα και ο σύζυγός της Νίκος Καραθάνας. Επί των ημερών τους η εφημερίδα ανανεώνει τον εξοπλισμό της, αυξάνει το συντακτικό δυναμικό της φιλοδοξώντας ν' αλλάξει την εικόνα της διατηρώντας το επίπεδο της δημοσιογραφικής της γραφής. Τον Ιούνιο του 1989 η εφημερίδα αλλάζει χέρια και αγοράζεται από τον επιχειρηματία Αθ. Ζησόπουλο. Την περίοδο αυτή γίνονται επενδύσεις στην τεχνολογική υποδομή της εφημερίδας, ενώ το φύλλο από τον Απρίλιο του 1995 εκδίδεται σε σχήμα tabloid και είναι έγχρωμο, προσπαθώντας να υλοποιήσει με τον καλύτερο δυνατό τρόπο την βασική φιλοσοφία του που είναι η ανοδική πορεία σε συνδυασμό με την προσφορά στην πόλη και στο νομό. Έκτοτε η εφημερίδα συνεχώς ανανεώνεται και εξελίσσεται. Από το 1989 και μετά από τις θέσεις του Διευθυντή Σύνταξης και του Αρχισυντάκτη πέρασαν οι: Ι. Καλογιάννης, Αν. Γιουρμετάκης, Θ. Χαλκιάπουλος, Απ. Τσίας, Χ. Ανδρεόπουλος, Χρ. Μπεχλιβάνος και Γ. Σιούλας, ενώ πλειάδα δημοσιογράφων έχουν σφραγίσει με την υπογραφή τους τις σημαντικές και λιγότερο σημαντικές στιγμές αυτής της περιοχής. Τον Δεκέμβριο του 2001 κυκλοφορεί, μαζί με τον «Ημερήσιο Κήρυκα», το περιοδικό «K-Style» σε πολυτελή έκδοση και τον Απρίλιο του 2004 αλλάζει το κασέ της εφημερίδας και προστίθενται ένθετα ποικίλων θεματικών ενοτήτων (now24.gr, 2013).

Τα τελευταία χρόνια η οικονομική κρίση έπληξε την έκδοση της εφημερίδας και παρότι η διεύθυνση μείωσε προσωπικό και σελίδες,⁴⁷ τελικά δεν κατάφερε να συνεχίσει να κυκλοφορεί. Η εφημερίδα κυκλοφόρησε το τελευταίο της φύλο το Σάββατο 2 Μαρτίου 2013 (onlarissa.gr, 2013).

Μια από τις σημαντικότερες εφημερίδες της Λάρισας είναι η «Ελευθερία», η οποία έκανε την πρώτη της εμφάνιση στη Λάρισα, το πρωινό της 19ης Οκτωβρίου 1922 ως εβδομαδιαία εφημερίδα. Δύο μήνες αργότερα (15 Δεκεμβρίου), καθιερώνεται ως καθημερινή εφημερίδα και το γεγονός θεωρείται μεγάλο τόλμημα, τόσο γιατί οι προηγούμενες προσπάθειες άλλων εκδοτών είχαν καταλήξει σε αποτυχία, όσο και γιατί η Λάρισα, στα χρόνια του '20, ήταν μια μικρή επαρχιακή πόλη, με 25.000 κατοίκους - οι περισσότεροι των οποίων αναλφάβητοι. Παρ' όλα αυτά, η νέα εφημερίδα κατορθώνει να δημιουργήσει δικούς της αναγνώστες, ν' ανοίξει τη διαφημιστική αγορά και να διευρύνει την κυκλοφορία της σ' ολόκληρο το νομό. Σ' αυτό συνετέλεσαν δύο παράγοντες: η ανάδειξη της τοπικής δημοσιότητας (μ' ένα μικρό, αλλά ευέλικτο δημοσιογραφικό επιτελείο) και η άρτια εκτυπωτική της εμφάνιση (με τα πλέον σύγχρονα εκτυπωτικά μηχανήματα της εποχής). Ιδρυτής και εκδότης της νέας εφημερίδας ήταν ο 41χρονος τότε επιχειρηματίας Γιώργος Δημητρακόπουλος.⁴⁸ Το μεγάλο επίτευγμα του Γ. Δημητρακόπουλου είναι η έκδοση της «Ελευθερίας», διευθυντές της οποίας υπήρξαν τα πρώτα χρόνια, δύο προσωπικότητες της Λάρισας, ο Αντώνης Σιτράς (1922) και ο Βασίλης Ναός (1924).

Το 1935, τη διεύθυνση της «Ελευθερίας» αναλαμβάνει ο πρωτότοκος γιος του Γ. Δημητρακόπουλου, Βασίλης. Μόλις 25 ετών και πτυχιούχος της Νομικής, ο Β. Δημητρακόπουλος, ανανεώνει τον τεχνολογικό εξοπλισμό, εκσυγχρονίζει τη σελιδοποίηση και εμπλουτίζει τη θεματολογία (κυρίως με θέματα κουλτούρας), επιτυγχάνοντας κυκλοφοριακή άνοδο. Ωστόσο, αυτή η πορεία ανακόπηκε το 1941, με την εισβολή των Γερμανών. Η «Ελευθερία» και ο «Ημερήσιος Κήρυκας» -η άλλη εφημερίδα της Λάρισας- εκδίδονται πλέον υπό τον κοινό τίτλο «Λαρισαϊκός Τύπος» και ο Β. Δημητρακόπουλος αναγκάζεται να μετακομίσει στην Αθήνα, αναπτύσσοντας εκεί άλλες επιχειρηματικές δραστηριότητες. Μετά την απελευθέρωση, αρχίζει να έχει ενεργό συμμετοχή ο δεύτερος γιος του Γ. Δημητρακόπουλου, ο Παναγιώτης.⁴⁹

Από το 1945 που ανέλαβε την εφημερίδα, μέχρι τον θάνατό του τον Ιούλιο του 2004, σε ηλικία 88 χρόνων, ήταν αυτός που συνέδεσε το όνομά του με τα μεγαλύτερα άλματα της «Ελευθερίας». Ήταν ο πρώτος εκδότης της επαρχίας που πέρασε την

⁴⁷ Εκδίδονταν μόλις σε 16 σελίδες ταμπλόιντ

⁴⁸ Γεννημένος στο χωριό Λυκόσουρα της Μεγαλόπολης Πελοποννήσου το 1871, φτάνει στην Αθήνα, σε ηλικία μόλις 9 ετών κι αρχίζει να εργάζεται ως εφημεριδοπώλης στο κεντρικό πρακτορείο Αθηναϊκών Εφημερίδων. Δέκα χρόνια αργότερα (το 1891) μετακινείται στο Βόλο όπου δημιουργεί τη δική του επιχείρηση - ένα μικρό πρακτορείο διανομής εφημερίδων. Το δεύτερο επιχειρηματικό άλμα γίνεται το 1909, στον Αλμυρό, με την επέκταση του πρακτορείου εφημερίδων και την ίδρυση βιβλιοπωλείου και τυπογραφείου. Ενώ, το 1914 επεκτείνεται πλέον στη Λάρισα, εξαγοράζοντας το πρακτορείο εφημερίδων των αδελφών Παπακωνσταντίνου και ιδρύοντας ένα ακόμη βιβλιοπωλείο.

⁴⁹ Ο Π. Δημητρακόπουλος, γεννήθηκε στο Βόλο, αλλά εγκαταστάθηκε στη Λάρισα από τα παιδικά του χρόνια.

εφημερίδα του από την τυπογραφία στην λινότυπία (1951) και από την λινότυπία στη φωτοστοιχειοθεσία και την όφσσετ εκτύπωση (1981). Αλλά και από τους πρώτους εκδότες που εκσυγχρόνισε την εφημερίδα του, με την ηλεκτρονική τεχνολογία το 1992, ανανεώνοντας σε τακτά χρονικά διαστήματα τον εξοπλισμό της. Όλα αυτά, συνδυασμένα με την πλούσια θεματολογία και την έγκυρη ενημέρωση της εφημερίδας, είχαν σαν αποτέλεσμα η «Ελευθερία» των 500 φύλλων του 1922, να ξεπερνά σήμερα τα 22.000 φύλλα, ο όγκος των διαφημιστικών καταχωρήσεων να αυξηθεί σημαντικά, με απόλυτη ανταποδοτικότητα και η οικονομική αυτοτέλεια, από τη μια πλευρά να επιτρέπει την εύρυθμη λειτουργία της και από την άλλη να περιφρουρεί την αντικειμενικότητά της. Μετά τον θάνατο του Π. Δημητρακόπουλου, τη διεύθυνση της «Ελευθερίας» ανέλαβε η σύζυγός του Δανάη Δημητρακοπούλου.

Το 1986 η «Ελευθερία» μετατρέπεται σε Δημοσιογραφικό Οργανισμό και υλοποιεί σημαντικά εκδοτικά του βήματα. Το πρώτο βήμα γίνεται με την έκδοση του μηνιαίου έγχρωμου περιοδικού ποικίλης ύλης «ΘΕΣΣΑΛΙΚΕΣ ΕΠΙΛΟΓΕΣ», τον Οκτώβριο του 1986. Το περιοδικό, με θεματολογία που καλύπτει ένα ευρύτατο φάσμα αναγνωστών, κυκλοφορεί την τελευταία Κυριακή κάθε μήνα, μαζί με την «Ελευθερία». Την άνοιξη του 1989, υλοποιείται ο δεύτερος στόχος : Η έκδοση της «Ελευθερίας» της Δευτέρας, η οποία έρχεται να συμπληρώσει την εβδομαδιαία ενημέρωση των Λαρισαίων, με τα γεγονότα της Κυριακής. Το 1992, εκδίδεται ο «REPORTER», ένα εβδομαδιαίο κυριακάτικο περιοδικό, που καλείται να παίξει συμπληρωτικό ρόλο στην ενημέρωση των αναγνωστών της «Ελευθερίας», καλύπτοντας, με ρεπορτάζ, συνεντεύξεις και έρευνες, την αθέατη πλευρά της καθημερινότητας και της ειδησεογραφίας. Πέντε χρόνια αργότερα, ο «REPORTER» προσαρμόζεται στα δεδομένα της εποχής και μετατρέπεται σε μηνιαίο περιοδικό, αναπτύσσοντας στις σελίδες του αφιερώματα σε σημαντικά πρόσωπα και γεγονότα. Το 1997 εκδίδεται το περιοδικό κουλτούρας «ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ», που αποτελεί τη συνέχεια μιας προσπάθειας που ξεκίνησε το 1985 η Δανάη Δημητρακοπούλου, με την κάλυψη θεμάτων σχετικά με τις τέχνες και τα γράμματα στις κυριακάτικες σελίδες της «Ελευθερίας». Σήμερα ο «ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ» εκδίδεται κάθε μήνα, με 32 σελίδες και μεγάλο αριθμό συνεργατών. Από το 2003 κυκλοφορούν επίσης το διμηνιαίο περιοδικό «ΕΙΣ ΥΓΕΙΑΝ», με ιατρικά θέματα που αναπτύσσονται από έγκυρους και καταξιωμένους επιστήμονες του χώρου, το ένθετο για τη γεωργία και τον αγρότη «ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ», το ένθετο για την κτηματαγορά «ΑΚΙΝΗΤΑ» και τα ειδικά ένθετα για τους νέους μας αναγνώστες «ΥΠΟΨΗΦΙΟΣ» και «ΑΛΟΓΑΚΙΑ ΜΕ ΠΕΝΑΚΙΑ». Τέλος από τις αρχές του 2006 κυκλοφορεί κάθε Πέμπτη το τηλεοπτικό περιοδικό In & OUT με ειδικά θέματα και προτάσεις σύγχρονου lifestyle. Η «Ελευθερία», ήταν από τις πρώτες εφημερίδες που σηματοδότησε την παρουσία της στο Internet, μ' ένα ολοκληρωμένο site. Έτσι, από το 1999, οι αναγνώστες της, σ' οποιοδήποτε μέρος της γης κι αν βρίσκονται, έχουν τη δυνατότητα της έγκαιρης και έγκυρης ενημέρωσής τους.

Ο νέος αιώνας βρίσκει την «Ελευθερία» αντιμέτωπη με νέες προκλήσεις. Μία από αυτές είναι η δημοσιογραφική και κυκλοφοριακή της διεύρυνση στο θεσσαλικό χώρο. Ήδη, το πρώτο βήμα έγινε με τη λειτουργία γραφείου στο Βόλο. Ανάλογα βήματα θα

γίνουν μελλοντικά σε Τρίκαλα και Καρδίτσα, έτσι ώστε η «Ελευθερία» να αποτελέσει την πρώτη πανθεσσαλική εφημερίδα. Με άρτια οργανωμένο γραφείο στο Βόλο, τα Φάρσαλα, την Ελασσόνα, τον Τύρναβο και την Αγιά, με ένα μεγάλο αριθμό ανταποκριτών και συνεργατών, πλήρη οικονομική αυτοτέλεια, αυτοδύναμη τεχνολογική υποστήριξη και 110 εργαζόμενους, ο Δημοσιογραφικός Οργανισμός «Ελευθερία» στοχεύει ακόμη ψηλότερα, με όπλο την αντικειμενικότητα και τον πλουραλισμό των απόψεων στις σελίδες της (Μπουλούκος, 2018).

Ο «Κόσμος» είναι η νεότερη ημερήσια εφημερίδα της Λάρισας η οποία κυκλοφορεί από τις 4 Απριλίου 2006, καλύπτει καθημερινά -πλην Σαββατοκύριακου- τις ανάγκες του σύγχρονου αναγνώστη για γρήγορη ενημέρωση βασισμένη σε τοπική ύλη και έχει ήδη κατακτήσει τη δεύτερη θέση σε αναγνωσιμότητα στις τοπικές εφημερίδες του νομού Λάρισας (Ερευνα Αναγνωσιμότητας Περιφέρειας 2007 - Υπουργείο Τύπου). Διακινεί ημερησίως 14.000 φύλλα τόσο στην πόλη της Λάρισας όσο και στους μεγάλους περιφερειακούς δήμους όπως είναι η Ελασσόνα, Φάρσαλα, ο Τύρναβος, η Αγιά κ.α. Αποστέλλεται σε σημαντικό αριθμό συνδρομητών, εντός και εκτός του νομού Λάρισας, ενώ μεγάλος αριθμός φύλλων διατίθεται μέσω ειδικών προθηκών (στάντ) τα οποία είναι τοποθετημένα σε επιλεγμένους εξωτερικούς ή εσωτερικούς χώρους καθώς και από τα περίπτερα. Τα σημεία διάθεσης καλύπτουν αντιπροσωπευτικά όλες τις κοινωνικές και οικονομικές ομάδες του πληθυσμού, με έμφαση στις δυναμικές ηλικίες. Μπορεί κανείς να προμηθευτεί την εφημερίδα έξω από τράπεζες, εφορίες, δημόσιους οργανισμούς, στα TEI Λάρισας, στα νοσοκομεία της πόλης, σε γυμναστήρια αλλά και σε καταστήματα ειδικού ενδιαφέροντος όπως είναι τα Goodys, τα Staurbucks, τα STER cinemas, το Practiker, το Gaea Life Style Center, το Pantheon Plaza κ.α. Ακόμα μπορεί κανείς να βρει τον «Κόσμο» σε στάντ που βρίσκονται διάσπαρτα σε κεντρικές πλατείες και πολυσύχναστους πεζόδρομους, καθώς και από την τοπική αλυσίδα των Super Market Λάρισα η οποία αριθμεί 34 καταστήματα. Τέλος αξίζει να σημειωθεί ότι η εφημερίδα διακινείται και σε ηλεκτρονική μορφή μέσα από ιστοσελίδα, που λειτουργεί ως «ηλεκτρονικό στάντ» για τους απανταχού Λαρισαίους (Ψηφιακή Πολιτιστική Πύλη Δήμου Λαρισαίων).

1.3 Περιφερειακοί και Τοπικοί Σταθμοί

Το τέλος του αποκλειστικά κρατικού ελέγχου⁵⁰ και η έκρηξη των τοπικών δικτύων ήρθε παράλληλα και με άλλες ευρωπαϊκές χώρες (τέλη της δεκαετίας του 1980), αλλά εκεί η διαδικασία ήταν περισσότερο συγκροτημένη και η κρατική εποπτεία αποτελεσματικότερη. Το 1989 επιτράπηκε η λειτουργία ιδιωτικών τηλεοπτικών σταθμών, οι οποίοι σταδιακά επικράτησαν σε τηλεθέαση και επιρροή. Στην Ελλάδα, σχεδόν ταυτόχρονα με τα ιδιωτικά δίκτυα στην Αθήνα εμφανίστηκαν και οι πρώτοι σταθμοί στην περιφέρεια. Η ίδρυση των ελληνικών τηλεοπτικών σταθμών τοπικής

⁵⁰ Το κρατικό μονοπώλιο εξακολούθησε να ισχύει ως το 1989, οπότε η κυβέρνηση του Τζαννή Τζαννετάκη ψήφισε τη νομιμοποίηση της ιδιωτικής ραδιοφωνίας και τηλεόρασης.

και περιφερειακής εμβέλειας ξεκίνησε μετά από δύο έτη από την ίδρυση των πανελλαδικών εθνικής εμβέλειας σταθμών, που δημιουργήθηκαν μετά την απορρύθμιση που συντελέστηκε στις τηλεοπτικές συχνότητες την περίοδο 1989 με 1990.

Πρώτο έκανε την εμφάνισή του το TRT στον Βόλο στο τέλος του 1989.⁵¹ Η Θεσσαλική Ραδιοφωνία Τηλεόραση (Thessalian Radio Television, κοινώς: TRT), είναι περιφερειακός ιδιωτικός τηλεοπτικός σταθμός που εκπέμπει στη Θεσσαλία, τις Σποράδες και την Βορειοδυτική Εύβοια, ένας από τους πρώτους μη κρατικούς τηλεοπτικούς σταθμούς και ένας από τους σημαντικούς περιφερειακούς τηλεοπτικούς σταθμούς της Ελλάδας. Αποτελεί έναν από τους κυριότερους περιφερειακούς σταθμούς της Ελλάδας. Σημαντικό μέρος του προγράμματός του αποτελεί παραγωγή του ίδιου οργανισμού, ενώ χαρακτηρίζεται από χρηματοδοτική αυτάρκεια και υποδομές εκπομπής τηλεοπτικού σήματος.

Σύντομα εμφανίστηκαν πολλές δεκάδες άλλοι τηλεοπτικοί σε ολόκληρη την χώρα μερικοί εκ των οποίων οι εξής: ENA Channel στην Καβάλα, Super TV στα Νέα Μουδανιά, Δέλτα TV στην Αλεξανδρούπολη, το 4E του ιερού ναού Αγίας Λυδίας Ασπροβάλας,⁵² Πέλλα TV στα Γιαννιτσά, Κανάλι 28 στα Γρεβενά, West Channel στην Κοζάνη⁵³, ο Λύχνος της Μητρόπολης Πατρών, το Super B στην Πάτρα και το αρχικά περιφερειακής εμβέλειας Μακεδονία TV.⁵⁴ Το 1993 ήταν ήδη 153 και το 1998, σε μια πρώτη προσπάθεια αδειοδότησης, καταγράφηκαν 143 (10 σταθμοί λιγότεροι). Ο αριθμός τους εξακολουθούσε να είναι μεγάλος και την επόμενη

⁵¹ Ξεκίνησε να εκπέμπει στις 5 Φεβρουαρίου του 1990 (δύο μήνες μετά την πρώτη εκπομπή του Mega Channel και ενάμιση μήνα μετά την πρώτη εκπομπή του ANT1). Η TRT διαθέτει στούντιο σε Βόλο, Λάρισα, Καρδίτσα και Αθήνα.

⁵² Το 4E είναι ένα ελληνικό περιφερειακό θρησκευτικό τηλεοπτικό κανάλι που εκπέμπει στην Κεντρική Μακεδονία. Ξεκίνησε να εκπέμπει το 1994. Από τα τέλη του 2011 ξεκίνησε να μεταδίδεται στην Ανατολική Μακεδονία και Θράκη αρχικά μέσω του τοπικού σταθμού Cosmos TV (νυν Πόντος TV) με έδρα την Αλεξανδρούπολη ώσπου στα τέλη του 2014 η συνεργασία αυτή λύεται. Στα μέσα του 2012, ξεκίνησε να μεταδίδεται στην Αττική, στον Αργοσαρωνικό και σε τμήματα της Εύβοιας και των Κυκλάδων, μέσω του δημοτικού και περιφερειακού τηλεοπτικού σταθμού του Ασπροπύργου, Attica TV. Στις αρχές του 2015, ξεκίνησε να μεταδίδεται στην Πελοπόννησο και σε τμήματα της Αιτωλοακαρνανίας, της Ζακύνθου, της Στερεάς Ελλάδας και του Αργοσαρωνικού μέσω της τοπικής Αρκαδικής Ραδιοτηλεόρασης (ART TV) με έδρα την Τρίπολη και η οποία κατέχει και δύο ραδιοφωνικούς σταθμούς (έναν ενημερωτικό: ART FM 95.9 και έναν μουσικό: Diva FM 106.1).

⁵³ Ο τηλεοπτικός σταθμός West Channel με έδρα την πόλη της Κοζάνης, ξεκίνησε τη λειτουργία του τον Απρίλιο του 1991, με την αρχική του ονομασία Τηλεοπτικός Δίαυλος Δυτικής Μακεδονίας, για να μετονομαστεί μερικά χρόνια αργότερα, στο τρέχον του όνομα. Αποτελεί επιχειρηματικό εγχείρημα της ιδιοκτησίας του ραδιοφωνικού σταθμού Μουσικός Δίαυλος με έδρα την πόλη της Κοζάνης που μετονομάστηκε αργότερα σε West Radio, με ραδιοφωνική συχνότητα τον 98 FM και έτος ίδρυσης το 1988. Βασικοί πρωταγωνιστές στην ίδρυση και την πορεία του σταθμού, ήταν η δικηγόρος Βίκυ Παπαφίλιππου και ο επιχειρηματίας Ζήσης Δαρδάλης.

⁵⁴ Ξεκίνησε την λειτουργία του το 1990. Αρχικά ήταν περιφερειακής εμβέλειας για την Κεντρική Μακεδονία και ανήκε στο Δημοσιογραφικό Συγκρότημα της εφημερίδας Μακεδονία. Το 1994 όντας περιφερειακός σταθμός απέκτησε εμβέλεια και στην Αττική, ενώ το 1995 η άδεια του σταθμού μετατράπηκε με νόμο σε πανελλαδικής εμβέλειας, γεγονός που τον καθιστά σήμερα τον μοναδικό ιδιωτικό τηλεοπτικό σταθμό της χώρας που εκπέμπει από την Θεσσαλονίκη και γενικότερα εκτός πρωτεύουσας (Αθήνα). Το 2000 το κανάλι εξαγοράστηκε από τον όμιλο του Antenna, και έκτοτε προβάλλει και προγράμματα τόσο του ANT1, όσο και των υπόλοιπων σταθμών που ανήκουν στον όμιλο. Από το 2009 μεταδίδεται πλέον ελεύθερα από την επίγεια ψηφιακή τηλεοπτική υπηρεσία της Digea, τον οποίο και ίδρυσε μαζί με τους υπόλοιπους έξι ιδιωτικούς σταθμούς εθνικής εμβέλειας.

δεκαετία, παρότι στο ενδιάμεσο υπήρξαν εξαγορές, συγχωνεύσεις και διακοπές λειτουργίας. Αυτή η κινητικότητα έκανε τον ακριβή αριθμό τους «μόνιμο αίνιγμα» (Παναγιωτοπούλου, 2004).

Οι περιφερειακοί και τοπικοί σταθμοί εντοπίζονται στις έδρες των νομών και μεγάλα αστικά κέντρα και ανταγωνίζονται σκληρά σε μια μικρή αγορά. Προς το 2000 άρχιζαν να κερδίζουν σε θεαματικότητα έναντι των εθνικής εμβέλειας, που πάντως εξακολουθούν να κυριαρχούν. Το πρόγραμμά τους χαρακτηρίζεται από εκπομπές λόγου για την τοπική επικαιρότητα, αθλητικά, τηλεπωλήσεις, tv chat και ξένες ταινίες (που συνήθως παίζονται παράνομα), και είναι πολύ συχνά χαμηλού κόστους, ποιότητας και αισθητικής. Οι συνεργασίες με εθνικής εμβέλειας κανάλια είναι σπάνιες, εκτός από ρεπορτάζ για έκτακτα σοβαρά γεγονότα, ενώ υπάρχουν και ενδείξεις για χρήση τους από τοπικούς παράγοντες για αθέμιτη πολιτική προβολή και άσκηση πιέσεων. Τα τεχνικά μέσα είναι πολλές φορές ανεπαρκή και παρωχημένα ενώ οι συνθήκες εργασίας για το προσωπικό δύσκολες είναι «ημιμόμιμες ή ημιπαράνομες». Από το 2014 και μετά η κακή οικονομική κατάσταση των περιφερειακών και τοπικών σταθμών, τους έχει οδηγήσει στο οριστικό κλείσιμο ή στην πώληση. Χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι σταθμοί όπως το Κύδων TV της Κρήτης που έκλεισε το 2016⁵⁵, το Omega TV Δωδεκανήσου που αναγκάστηκε να φύγει από την ψηφιακή εικόνα, τα δύο τηλεοπτικά κανάλια του νομού Αργολίδας (Max TV και DR TV), το μοναδικό τηλεοπτικό κανάλι του νομού Λακωνίας (Ελλάδα TV), και πολλοί άλλοι ανά την επικράτεια. Άλλοι σταθμοί, για να περιορίσουν το κόστος ενοικίου, μεταδίδουν το σήμα τους με χαμηλό bitrate, με αποτέλεσμα, το πεντακάθαρο ψηφιακό τους σήμα να είναι χειρότερο από το αναλογικό που μετέδιδαν κάποτε, ενώ κάποιοι άλλοι τόσο σε πρόγραμμα όσο και σε αισθητική είναι σταθμοί φάντασμα. Εν το μεταξύ, η Ελλάδα είναι ίσως η μοναδική χώρα στον κόσμο όπου ο αριθμός των τηλεοπτικών καναλιών μειώθηκε σημαντικά μετά την ψηφιακή μετάβαση. Μάλιστα, άλλη μια αδικία που μεταφέρεται στον τηλεοπτικό τομέα είναι ο ορισμός περιφερειακών αλλά όχι τοπικών αδειών. Στο τηλεοπτικό τοπίο, ο αυξανόμενος ανταγωνισμός από το μεγάλο αριθμό τοπικών καναλιών που μέσα σε μια νύχτα έγιναν υποχρεωτικά όλοι περιφερειακοί (αν και κάποιοι σταθμοί δεν συμπίπτουν καν με τις περιφέρειες τους, όπου ανήκουν διοικητικά) και που πρέπει να πληρώνουν το αντίστοιχο τίμημα στην Digea για την μετάδοση του σήματος τους σε όλη την περιφέρεια κάλυψης τους σίγουρα έπαιξε σημαντικό ρόλο στο κλείσιμο αρκετών τηλεοπτικών επιχειρήσεων (el.wikipedia.org).

⁵⁵ Ξεκίνησε να εκπέμπει το 1993 και ήταν από τους πρώτους περιφερειακούς τηλεοπτικούς σταθμούς στην Ελλάδα, με ένα πλούσιο πρόγραμμα που συμπεριλάμβανε ενημέρωση και ψυχαγωγία.

2. ΤΟ ΤΟΠΙΟ ΤΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΜΜΕ ΣΗΜΕΡΑ – ΤΙ ΕΧΕΙ ΑΛΛΑΞΕΙ ΣΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟΥ

2.1 Το τοπίο των περιφερειακών ΜΜΕ σήμερα

2.1.1 Τύπος

Η περαιτέρω ανάπτυξη του τύπου της περιφέρειας συναντά εμπόδια τα οποία προκύπτουν κυρίως από τη μη εφαρμογή των νόμων που αφορούν την άμεση και έμμεση κρατική επιχορήγηση. Η υλοποίηση των νόμων στην πράξη σημαίνει ότι τα κονδύλια, τα οποία διοχετεύονται σχεδόν αποκλειστικά στα εθνικά ΜΜΕ, με αδιαφανείς και σκανδαλώδεις σε αρκετές περιπτώσεις τρόπους, όπως χαρακτηριστικά έχουν καταγγείλει οι ενώσεις των ΜΜΕ της περιφέρειας, θα διοχετευθούν και στα τοπικά μέσα. Αυτό θα οδηγήσει σε παραπέρα επενδύσεις στις νέες τεχνολογίες, στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, στην ανάπτυξη των επικοινωνιακών δομών της ελληνικής επαρχίας, παράγοντες που θα αναβαθμίσουν τη σχέση του πολίτη της περιφέρειας με το κράτος (Δρούλια, 2002).

Είναι ενδεικτικό ότι κατά τις εργασίες της ετήσιας τακτικής Γενικής Συνέλευσης της Ένωσης Ιδιοκτητών Ημερήσιων Επαρχιακών Εφημερίδων που πραγματοποιήθηκε στις 15/11/2014 στην Αθήνα⁵⁶ δόθηκε σαφές μήνυμα από την πολιτική ηγεσία και τους εκπροσώπους των κομμάτων για τα βήματα που πρέπει ακόμα να γίνουν για να «θωρακιστεί» ακόμα περισσότερο ο Τύπος της περιφέρειας. Χαρακτηριστικά, η κα Σοφία Βούλτεψη τόνισε: «Όσο εξαρτάται από εμένα, από εδώ και πέρα, που ανοίγουν αυτοί οι ορίζοντες, θα εφαρμόζεται απολύτως ο νόμος, με απόλυτη διαφάνεια, κυρίως όσον αφορά στο ποσοστό διανομής των κονδυλίων μεταξύ του κέντρου και της περιφέρειας και από εκεί και πέρα, ελπίζουμε όλοι, με την έξοδο της χώρας μας από την περιπέτεια, να αυξηθούν και οι διαφημιστικές δαπάνες. Θα παρέμβω οπωσδήποτε για την εφαρμογή του νόμου, αλλά και όπου μπορώ για να βοηθήσω σε κρίσιμα ζητήματα που έχουν να κάνουν με την ανάπτυξη του Περιφερειακού Τύπου». Ξεκάθαρες ήταν και οι τοποθετήσεις των εκπροσώπων των κομμάτων με τον κ. Αλέξη Μητρόπουλο να αναφέρει: «η αμέριστη στήριξή σας από την Πολιτεία είναι προϋπόθεση για την αναζωογόνηση των τοπικών κοινωνιών, για την επανεκκίνηση της αναπτυξιακής τοπικής διαδικασίας, για τη δημιουργική οργάνωση του τοπικού βίου» και την κα Κουντουρά να τονίζει ότι: «Η θέση μας είναι δίπλα στην προσπάθεια των εκδοτών της Περιφέρειας στηρίζοντας το έργο τους».

⁵⁶ Παρόντες στη Συνέλευση ήταν: ο πρόεδρος του ΠΑΣΟΚ & αντιπρόεδρος της κυβέρνησης Ε. Βενιζέλος, η κυβερνητικής εκπροσώπου Σ. Βούλτεψη, ο κοινοβουλευτικός εκπρόσωπος του ΣΥΡΙΖΑ Α. Μητρόπουλος και η γραμματέας της κοινοβουλευτικής ομάδας των ΑΝΕΛ Έ. Κουντουρά.

Το 2016 η αλλαγή στην τιμολόγηση των διακηρύξεων και προκηρύξεων του Δημοσίου στον Περιφερειακό Τύπο προκαλεί έντονες αντιδράσεις από πλευράς των Ενώσεων του Περιφερειακού Τύπου.⁵⁷ Η μη δημοσίευση των διακηρύξεων - προκηρύξεων στις εφημερίδες ισοδυναμεί με απώλεια του επαρχιακού Τύπου της βασικής πηγής εσόδων του, που είναι και η τελευταία πηγή χρημάτων που λαμβάνει από το ευρύτερο Δημόσιο. Το Διοικητικό Συμβούλιο της Ένωσης Ιδιοκτητών Επαρχιακού Τύπου σε δήλωσή του τονίζει ότι: «Θα βρεθούμε απέναντι σε όποιον σκάβει το λάκκο των εφημερίδων μας, τις οποίες μόνον εμείς ξέρουμε πώς τις κρατήσαμε ανοιχτές μετά τα τόσα πλήγματα που δεχθήκαμε τα τελευταία χρόνια. Είμαστε έτοιμοι να πολεμήσουμε για μια ακόμη φορά αυτούς που σχεδιάζουν το τέλος των επιχειρήσεων μας, χωρίς κανένα δημοσιονομικό όφελος, χωρίς λόγο και αιτία. Αν υπάρχει έστω και ένας λόγος, θα θέλαμε -ΕΠΙΤΕΛΟΥΣ!- να τον ακούσουμε... Είναι πασιφανές ότι αν υλοποιηθεί αυτός ο σχεδιασμός θα σημάνει την οριστική εξόντωση του κλάδου μας, το κλείσιμο επιχειρήσεων που αγωνίζονται καθημερινά για την ενημέρωση των τοπικών κοινωνιών, αλλά θα σημάνει και την απώλεια χιλιάδων θέσεων εργασίας στην Ελληνική Περιφέρεια».

Το ίδιο έντονη υπήρξε και η αντίδραση του Συνδέσμου Ημερησίων Περιφερειακών Εφημερίδων (ΣΗΠΕ). Σε ανακοίνωσή του ο ΣΗΠΕ αναφέρει: «Με το Νομοσχέδιο για τις δημόσιες συμβάσεις που δόθηκε πρόσφατα στη δημοσιότητα καταργείται άμεσα το από δεκαετίες ισχύον καθεστώς της δημοσίευσης των σχετικών με τις δημόσιες συμβάσεις ανακοινώσεων (διακηρύξεις, προκηρύξεις κλπ), στον έντυπο περιφερειακό τύπο. Πρόκειται για μια αδικαιολόγητη, πρόχειρη, επικίνδυνη και καταστροφική απόφαση. Αδικαιολόγητη γιατί εξυπηρετεί σκοπιμότητες και όχι οποιαδήποτε θεσμική ή οικονομική αναγκαιότητα. Πρόχειρη και βιαστική γιατί κατατέθηκε αιφνιδιαστικά και χωρίς να προηγηθεί ο διάλογος που ο ίδιος ο αρμόδιος Υπουργός υποσχέθηκε στους φορείς του κλάδου. Επικίνδυνη γιατί θα ευνοήσει ένα απαράδεκτο από κάθε άποψη καθεστώς σύναψης δημοσίων συμβάσεων αδιαφανώς και εν κρυπτώ! Καταστροφική γιατί θα έχει δραματικές επιπτώσεις τόσο στον περιφερειακό τύπο της χώρας, όσο και την ενημέρωση των επιχειρήσεων της περιφέρειας, με αποτέλεσμα την πρόκληση υψηλού Δημοσιονομικού κόστους. Η μεθόδευση αυτή συναντά την καθολική αντίδραση όλων των φορέων του κλάδου, εργοδοτών και εργαζομένων για τους εξής λόγους: Πρώτον γιατί πλήττει άμεσα τις βασικές και αναντικατάστατες αρχές της διαφάνειας και της χρηστής διοίκησης που πρέπει να διέπουν ειδικά το καθεστώς των δημοσίων συμβάσεων και ταυτόχρονα παραβιάζει το δικαίωμα των πολιτών της περιφέρειας να πληροφορούνται για αποφάσεις και δραστηριότητες της διοίκησης που αφορούν ή επηρεάζουν τη ζωή τους. Δεύτερον γιατί η απλή ανάρτηση των σημαντικών αυτών στοιχείων στο διαδίκτυο δεν εξασφαλίζει τα εχέγγυα δημοσιότητας που απαιτούνται για τη σύναψη δημόσιας σύμβασης και κυρίως αυτά της βεβαίας χρονολογίας, της ευρύτητας της ενημέρωσης και της ασφάλειας της γνωστοποίησης. Τρίτον γιατί ούτε η

⁵⁷ Ένωση Ιδιοκτητών Επαρχιακού Τύπου, Ένωση Ιδιοκτητών Ημερησίων Επαρχιακών Εφημερίδων, Σύνδεσμος Ημερησίων Περιφερειακών Εφημερίδων και Ένωση Ιδιοκτητών Ημερησίων και Εβδομαδιαίων Εφημερίδων Νομού Αττικής.

γραφειοκρατία θα περιοριστεί, ούτε σοβαρή εξοικονόμηση πόρων θα υπάρξει όπως ισχυρίζονται οι θιασώτες της αδιαφάνειας. Οι χρόνοι διεξαγωγής των δημοπρασιών δεν αλλάζουν ενώ η δαπάνη για τις δημοσιεύσεις είναι απειροελάχιστη σε σχέση με τους προϋπολογισμούς των συμβάσεων στις οποίες αναφέρονται. Και είναι γνωστό ότι το θεσμικό και οικονομικό κόστος της αδιαφάνειας είναι πάντα πολύ υψηλό. Τέταρτον γιατί αποτελεί εγχώρια απόφαση και όχι κοινοτική ή μνημονιακή υποχρέωση. Αντίθετα οι κανονισμοί και οι οδηγίες της Ε.Ε για τις δημόσιες συμβάσεις επιβάλλουν τη διεύρυνση και όχι τον περιορισμό της δημοσιότητας. Τέλος γιατί ενώ κανείς δεν θα ωφεληθεί ουσιαστικά, ένας ολόκληρος κλάδος θα υποστεί τεράστια ζημιά αφού θα αποστερηθεί έναν βασικό οικονομικό πόρο σε πολύ δύσκολες εποχές. Αυτό θα έχει σαν αποτέλεσμα το κλείσιμο ή τη συρρίκνωση πολλών περιφερειακών εφημερίδων και την απώλεια εκατοντάδων θέσεων εργασίας σε όλες τις ειδικότητες του κλάδου».

Ο Επίκουρος Καθηγητής στο Τμήμα Δημοσιογραφίας και ΜΜΕ του Αριστοτέλειου Πανεπιστήμιου Θεσσαλονίκης, Αντώνης Σκαμνάκης σε μελέτη του με θέμα «Κρατικές δημοσιεύσεις ως μέθοδος ενίσχυσης των εφημερίδων στην Ευρώπη» επισημαίνει ότι : «Οι κρατικές διαφημίσεις στις εφημερίδες και τα έντυπα ΜΜΕ σε όλες σχεδόν τις χώρες της Ευρώπης, αποτελούν μορφή έμμεσης κρατικής επιχορήγησης, κάτι το οποίο οδηγεί στη διασφάλιση του πλουραλισμού και πολυφωνίας. Οι εν λόγω μορφές έμμεσης ενίσχυσης αποτελούν μια οργανωμένη πολιτική των κυβερνήσεων των εθνικών κρατών στον ευρύτερο Ευρωπαϊκό χώρο εδώ και δεκαετίες. Στις ΗΠΑ το 10% των εσόδων των τοπικών εφημερίδων (community press) προέρχεται από τις δημόσιες ανακοινώσεις. Στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια υπάρχει μία υποχώρηση των έμμεσων κρατικών επιχορηγήσεων που είναι άλλωστε οι μόνες θεσμοθετημένες. Επισημαίνεται ότι σε όλες σχεδόν τις χώρες της Ευρώπης υπάρχουν και οι άμεσες κρατικές επιχορηγήσεις (direct press subsidies). Για παράδειγμα οι άμεσες κρατικές επιχορηγήσεις στη Γαλλία έφθασαν τα 626 εκατομμύρια και στην Ιταλία στα 170 εκατομμύρια ευρώ όταν στην Ελλάδα είναι μηδενικές. Επιπρόσθετα οι έμμεσες κρατικές επιχορηγήσεις στην Γαλλία έφθασαν πρόσφατα τα επιπλέον 400 εκατομμύρια ευρώ».⁵⁸

Το έτος 2018, επανέρχεται η μνημονιακή υποχρέωση της κατάργησης των κρατικών δημοσιεύσεων στις εφημερίδες, κεντρικές και περιφερειακές, από το 2021. Πρόθεση της κυβέρνησης ΣΥΡΙΖΑ είναι να καταργήσει διατάξεις του ν. 4281/2014 (άρθρο 152), στον οποίο προβλέφθηκε η διατήρηση δημοσίευσης στα περιφερειακά Μέσα.⁵⁹

Εντούτοις, ο τοπικός τύπος παραμένει ισχυρός καθώς η κοινή γνώμη της περιφέρειας εξακολουθεί να εμπιστεύεται για την ενημέρωση της τις τοπικές εφημερίδες έναντι

⁵⁸ Το σύστημα των κρατικών επιχορηγήσεων του Τύπου (Press Subsidies) αναπτύχθηκε κυρίως στον ευρωπαϊκό χώρο τις δεκαετίες του 60' και 70' αν και σοβαρές μορφές του υπήρχαν ήδη από το περασμένο αιώνα με βασικό την επιχορήγηση της διακίνησης διαμέσου των ταχυδρομείων. Στην Ελλάδα το σύστημα γεννήθηκε στις αρχές του αιώνα με την χορήγηση της λεγόμενης ατέλειας χάρτου χωρίς την οποία οι εφημερίδες ήταν σχεδόν αδύνατον να υπάρξουν.

⁵⁹ Οι εκπρόσωποι των δύο Ενώσεων περιφερειακού Τύπου, του ΣΗΠΕ και της ΕΙΕΤ, ζήτησαν «την εξαίρεση του περιφερειακού Τύπου από τη διενέργεια μειοδοτικών διαγωνισμών και την υποβολή προσφοράς προκειμένου να γίνονται δημοσιεύσεις του Δημοσίου».

των αθηναϊκών. Την σημαντική υπεροχή του περιφερειακού Τύπου έναντι εκείνου πανελλαδικής κυκλοφορίας, αποτυπώνουν για μια ακόμη φορά τα τελευταία σχετικά ερευνητικά δεδομένα και, συγκεκριμένα, η έρευνα αναγνωσιμότητας BARI για τον περιφερειακό και πανελλήνιο Τύπο, την οποία διεξάγει σε συνεχή βάση η έγκυρη εταιρεία μετρήσεων FOCUS BARI⁶⁰. Η παρουσίαση των στοιχείων της έρευνας αυτής υλοποιήθηκε από τη FOCUS BARI, για λογαριασμό του Συνδέσμου Ημερήσιων Περιφερειακών Εφημερίδων (ΣΗΠΕ), με σκοπό την αξιολόγηση της δυναμικής του περιφερειακού Τύπου έναντι του πανελληνίου στην Περιφέρεια Ελλάδας. Τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία αφορούν στην περίοδο Ιανουαρίου-Δεκεμβρίου 2013.

Τα βασικά συμπεράσματα της έρευνας είναι τα εξής:

1. Οι τοπικές εφημερίδες υπερέχουν εκείνων πανελλαδικής κυκλοφορίας στον βασικό δείκτη αναγνωσιμότητας μέσου τεύχους: 33,2% του κοινού στην περιφέρεια της χώρας δήλωσε ότι διαβάζει τουλάχιστον μια τοπική εφημερίδα, ενώ ελαφρά μικρότερο (32,6%) είναι το ποσοστό του κοινού που διαβάζει τουλάχιστον μια πανελλήνια εφημερίδα. Στις ηλικιακές ομάδες 25-44 και 45-70 ετών η διαφορά υπέρ του περιφερειακού Τύπου εμφανίζεται, δε, εντονότερη: 36,1% έναντι 33,3% και 37,0% έναντι 33,5% αντίστοιχα.

2. Ειδικά όσον αφορά στις ημερήσιες τοπικές εφημερίδες, την "καρδιά", δηλαδή, του περιφερειακού Τύπου, η υπεροχή είναι σαφής: στους 16 από τους 20 εξεταζόμενους νομούς, οι ημερήσιες τοπικές εφημερίδες είναι δημοφιλέστερες από τις αντίστοιχες πανελλαδικής κυκλοφορίας. Σε μερικούς, μάλιστα, νομούς, η διαφορά στην αναγνωσιμότητα μέσου τεύχους είναι τόσο μεγάλη που ξεπερνά τις 30 ή και τις 40 ακόμη μονάδες. Επιπλέον, στους 13 από τους 20 εξεταζόμενους νομούς, ο πρώτος σε αναγνωσιμότητα τίτλος είναι τοπικός. Τέλος, στο TOP 10 της αναγνωσιμότητας κάθε νομού, εμφανίζονται τουλάχιστον δυο τοπικοί τίτλοι.

3. Συνολικό, τέλος, συμπέρασμα που προκύπτει απ' όλα τα στοιχεία της έρευνας είναι ότι οι πολίτες της περιφέρειας τείνουν να διαχωρίζουν τον πανελλήνιο από τον τοπικό-περιφερειακό Τύπο, αποδίδοντας στον καθένα διακριτό ρόλο. Από τον τοπικό-περιφερειακό Τύπο καλύπτουν τις ανάγκες πληροφόρησης στα ζητήματα τοπικής θεματολογίας και επικαιρότητας, ενώ ταυτόχρονα αναγνωρίζουν στον ρόλο του την έκφραση της οπτικής γωνίας των τοπικών κοινωνιών ως προς τα μεγάλα εγχώρια και διεθνή ζητήματα.

Τα στοιχεία επιβεβαιώνουν για μια ακόμη φορά, μέσα από επιστημονική και στατιστική τεκμηρίωση, ότι ο περιφερειακός Τύπος όχι μόνον έχει έναν αναντικατάστατο ιστορικό ρόλο, αλλά και ότι, ταυτόχρονα, απολαμβάνει της εμπιστοσύνης των πολιτών της ελληνικής περιφέρειας σε μεγάλο βαθμό.

Αυτό, οφείλουν να το λαμβάνουν σοβαρά υπόψιν τόσο οι παράγοντες που κατανέμουν δημόσιο διαφημιστικό χρήμα, όσο και οι παράγοντες της διαφημιστικής

⁶⁰ Η έρευνα στην Περιφέρεια διενεργήθηκε σε συνολικό δείγμα 6.274 ατόμων σε 20 νομούς της χώρας - καλύπτοντας το 43,3% του συνολικού κοινού της ελληνικής περιφέρειας, ηλικίας 13-70 ετών.

αγοράς, που σήμερα δεν αποδίδουν στον περιφερειακό Τύπο τη σημασία που πραγματικά έχει.

2.1.2 Τηλεόραση – Ραδιόφωνο

Σύμφωνα με έρευνα της εταιρίας «Interview», το ενδιαφέρον του τηλεοπτικού κοινού για τα περιφερειακά μέσα ενημέρωσης είναι μεγάλο.⁶¹ Το 27,7% παρακολουθεί περιφερειακούς σταθμούς καθημερινά, το 24,9% δυο με τρεις φορές την εβδομάδα, το 9,8% δυο με τρεις φορές το μήνα, το 32,9% σπανιότερα και μόλις το 4,6% ποτέ. Επίσης, από το πρόγραμμα των περιφερειακών σταθμών πρώτα στις προτιμήσεις του τηλεοπτικού κοινού έρχονται τα δελτία ειδήσεων με ποσοστό 57,2% και ακολουθούν οι τηλεοπτικές εκπομπές με 46,8%, οι εκπομπές πολιτισμού με 28%, οι μουσικές εκπομπές με 19,1%, οι αθλητικές εκπομπές με 6,9%, οι εκπομπές για την υγεία με 11% και, τέλος, οι τηλεπωλήσεις με 3,5%. Αναλύοντας την έρευνα ο πολιτικός αναλυτής της εταιρίας «Interview» Δημήτρης Βασιλειάδης σχολιάζει πως: «Σχεδόν ένας στους τρεις παρακολουθεί “τοπικά” κανάλια καθημερινά. Κάποια από αυτά δεν έχουν τίποτα να ζηλέψουν από τους πανελλαδικούς σταθμούς. Μάλιστα, η δύναμη που έχουν στην περιφέρεια είναι πολλές φορές μεγαλύτερη από αυτήν των πανελλαδικής εμβέλειας σταθμών. Ας θυμηθούμε πόσοι πολιτικοί πρώτης γραμμής “ξεφύτρωσαν” μέσα από τις συχνές εμφανίσεις τους στα μέσα αυτά. Αν δεν υπήρχαν περιφερειακοί σταθμοί, πολλοί από τους βουλευτές της περιφέρειας θα ήταν παντελώς άγνωστοι. Επίσης δεν είναι τυχαίο ότι πολλοί γνωστοί δημοσιογράφοι ξεκίνησαν από μικρά, επαρχιακά κανάλια και σήμερα είναι υψηλά αμειβόμενοι επαγγελματίες του κλάδου» (Στολάκης, 2016).

Επίσης, η ρύθμιση του ραδιοτηλεοπτικού τοπίου αποτελούσε μείζον ζήτημα που ταλαιπωρούσε την ελληνική κοινωνία και τον κλάδο των Media για μεγάλο χρονικό διάστημα (Parathanasopoulos St., 1997). Με το πέρας του διαγωνισμού των τηλεοπτικών αδειών πανελλαδικής εμβέλειας θα ακολουθήσει και ο διαγωνισμός για τις άδειες περιφερειακής εμβέλειας. Η αδειοδότηση των περιφερειακών ΜΜΕ θα βάλει τάξη στο τηλεοπτικό πεδίο και θα μειώσει την αβεβαιότητα των εργαζομένων, δεδομένου ότι θα επιβάλλεται έλεγχος, ο οποίος θα εξασφαλίζει ένα πιο σταθερό εργασιακό περιβάλλον. Αποτελεί υποχρέωση της Πολιτείας να εξασφαλίσει ένα σταθερό πλαίσιο λειτουργίας του τηλεοπτικού πεδίου, ώστε οι επιχειρηματίες που δραστηριοποιούνται στα περιφερειακά ΜΜΕ να νιώθουν ασφάλεια να προχωρήσουν στις αναγκαίες επενδύσεις.

Τέλος, σημαντική εξέλιξη στο τηλεοπτικό τοπίο της περιφέρειας αποτελεί και η πρόθεση της Digea να απαλλαγεί από την υποχρέωση της εκπομπής τους σήματος όλων των Περιφερειακών Τηλεοπτικών Σταθμών της χώρας.⁶² Στην πράξη αυτό

⁶¹ Τα στοιχεία της έρευνας δημοσιεύτηκαν από το site karfitsa.gr στις 07.09.2016

⁶² Στην Ημερίδα για την Περιφερειακή Τηλεόραση που πραγματοποιήθηκε στις 6 Οκτωβρίου 2018, στη Λαμία, η DIGEA, μέσω του γενικού διευθυντή της, ανέφερε ότι κάτι τέτοιο είναι ζημιογόνο για την εταιρεία και από το βήμα της ημερίδας πρότεινε στους περιφερειακούς σταθμούς, παρουσία του προέδρου και του αντιπροέδρου του ΕΣΡ, Αθ. Κουτρομάνου και Ρ. Μορώνη και μέλους της Ολομέλειας της ΕΕΤΤ, να μεταβούν στο υπουργείο ΨΗΠΤΕ και στην ΕΕΤΤ, προτείνοντας να αναλάβουν οι περιφερειακοί σταθμοί το κόστος του φάσματος (skai.gr).

σημαίνει ότι αναζητούνται εναλλακτικές δυνατότητες εκπομπής του σήματός τους, όπως π.χ. με επί πληρωμή μέσω της EPT, ώστε να απαλλαγεί η Περιφερειακή Τηλεόραση από τη "λεόντεια και καταχρηστική" σύμβαση, που πολλές φορές έχει καταγγείλει και που υποχρεώθηκε να υπογράψει με τη DIGEA το 2014 μην έχοντας άλλη επιλογή, για να εκπέμπει την επόμενη μέρα, ως μοναδικό τότε πάροχο δικτύου (kanali6.gr).

Στο κομμάτι του ψηφιακού ραδιοφώνου οι δυνατότητες είναι τεράστιες. Με την ελάχιστη απαιτούμενη τεχνολογική αναβάθμιση, οι περιφερειακοί σταθμοί θα μπορούν για πρώτη φορά να εκπέμπουν πανελλαδικά. Σύμφωνα με τον Χάρτη Συχνοτήτων η χώρα χωρίζεται σε 34 περιοχές, και σε κάθε περιοχή θα διατεθεί ένας δίαυλος για τα προγράμματα της EPT, ένα δίαυλος για τα πανελλαδικά ιδιωτικά ραδιόφωνα και από 1-6 δίαυλοι για περιφερειακά ραδιόφωνα. Σε κάθε δίαυλο θα υπάρχει πολυπλεξία, με αποτέλεσμα κάθε δίαυλος, ανάλογα με την αναγκαία ποιότητα του ήχου, να χωρά από 10 έως 18 ραδιοφωνικούς σταθμούς με βέλτιστη ποιότητα εκπομπής (Φωτάκη, 2018).

2.2 Οι αλλαγές που έφερε το διαδίκτυο

Το Διαδίκτυο (αγγλ. Internet) είναι παγκόσμιο σύστημα διασυνδεδεμένων δικτύων υπολογιστών που χρησιμοποιούν καθιερωμένη ομάδα πρωτοκόλλων, η οποία συχνά αποκαλείται "TCP/IP" (αν και αυτή δεν χρησιμοποιείται από όλες τις υπηρεσίες του Διαδικτύου) για να εξυπηρετεί εκατομμύρια χρήστες καθημερινά σε ολόκληρο τον κόσμο. Οι διασυνδεδεμένοι ηλεκτρονικοί υπολογιστές ανά τον κόσμο, οι οποίοι βρίσκονται σε ένα κοινό δίκτυο επικοινωνίας, ανταλλάσσουν μηνύματα (πακέτα) με τη χρήση διαφόρων πρωτοκόλλων (τυποποιημένοι κανόνες επικοινωνίας), τα οποία υλοποιούνται σε επίπεδο υλικού και λογισμικού. Το κοινό αυτό δίκτυο καλείται Διαδίκτυο.⁶³ Η μεγάλη άνθιση του Διαδικτύου όμως, ξεκίνησε όταν ο Τιμ Μπέρνερς-Λι ανακάλυψε στο ερευνητικό ίδρυμα CERN το 1989 την εφαρμογή της υπηρεσίας του Παγκόσμιου Ιστού. Ο «Παγκόσμιος Ιστός» ή World Wide Web, για τους οπαδούς του είναι το πλέον κατανοητό κομμάτι του ίντερνετ (Fang, 1997).

Η ψηφιακή επανάσταση συνετέλεσε στην εξέλιξη των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης γενικότερα, όμως έφερε μαζί της και πλειάδα προκλήσεων. Η μετεξέλιξη των ειδήσεων στα νέα μέσα κοινωνικής δικτύωσης προσέφερε και εξακολουθεί να προσφέρει στο κοινό πρωτόγνωρες εμπειρίες. Εκατομμύρια άνθρωποι βρίσκονται συνδεδεμένοι στο διαδίκτυο κάθε λεπτό, ενώ μέσα σε 60 μόλις δευτερόλεπτα, περνούν από μπροστά τους πολλές από τις εκατοντάδες χιλιάδες αναρτήσεις

⁶³ Ο Ψυχρός Πόλεμος στάθηκε η αιτία δημιουργίας του Διαδικτύου, καθώς οι ΗΠΑ θέλοντας να προστατευτούν από μια πυρηνική επίθεση των Ρώσων, δημιούργησαν την υπηρεσία προηγμένων αμυντικών ερευνών ARPA (Advanced Research Project Agency). Αποστολή της ήταν να δημιουργηθεί ένα δίκτυο επικοινωνίας για τον αμερικανικό στρατό, που θα μπορούσε να μείνει ανέπαφο από μια ενδεχόμενη πυρηνική επίθεση.

ειδήσεων, φωτορεπορτάζ ή βίντεο. Σε μια εποχή που η έννοια της δημοσιογραφίας επαναπροσδιορίζεται, τα νέα μέσα ενημέρωσης και επικοινωνίας αποτελούν μια μεγάλη πρόκληση. Τηλεοπτικοί και ραδιοφωνικοί σταθμοί, διαφημιστικές εταιρείες, δεξαμενές σκέψης, πολιτικά κόμματα και οργανώσεις, εταιρείες δημοσκοπήσεων, κυβερνητικοί φορείς, περιφερειακοί και διεθνείς οργανισμοί, ερευνητικά κέντρα και εκπαιδευτικά ιδρύματα αναζητούν για να εντάξουν στο δυναμικό τους ανθρώπους με γνώσεις στην Επικοινωνία και γενικότερα τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, αναγνωρίζοντας τη δυναμική τους. Ιδιαίτερα η ραγδαία αύξηση της χρήσης και της συνακόλουθης επιρροής του διαδικτύου και των κοινωνικών μέσων (Facebook, Twitter, Instagram κ.λπ.) έχει συμβάλει καθοριστικά στη διαμόρφωση ενός νέου τοπίου στον χώρο της ενημέρωσης. Η ψηφιακή εποχή έφερε στο προσκήνιο την αδυναμία της εφημερίδας μπροστά στο ακαριαίο των ηλεκτρονικών μέσων.⁶⁴ Οι περισσότεροι σήμερα διαβάζουν τις ειδήσεις από το tablet τους ή μέσω του λογαριασμού τους στο facebook. Βασικός σκοπός είναι η εξασφάλιση της συμμετοχής στην επικοινωνία ολοένα και μεγαλύτερου αριθμού ανθρώπων σε ολοένα και μεγαλύτερες εκτάσεις του πλανήτη. Το “παγκόσμιο χωριό” του Μακλούαν φαίνεται να είναι εφικτός στόχος.⁶⁵

Το διαδίκτυο οδήγησε σε μια σταδιακή μετατόπιση του κοινού με τον ίδιο τρόπο που όταν εμφανίστηκε π.χ. η τηλεόραση πήρε κάποιον κόσμο από το ραδιόφωνο ή τις εφημερίδες και διεκδίκησε το χώρο της μέσα στη συνολική αγορά των ΜΜΕ. Ακριβώς το ίδιο πράγμα συμβαίνει σήμερα με το Internet, το οποίο, και αυτό, σε επανειλημμένες έρευνες δείχνει να μειώνει -για ένα σημαντικό ή αξιοσημείωτο μέρος του πληθυσμού- το χρόνο που περνάει διαβάζοντας εφημερίδες, ακούγοντας ραδιόφωνο, βλέποντας τηλεόραση, διαβάζοντας περιοδικά. Στη νέα εποχή η κατανάλωση της πληροφορίας, ο τρόπος με τον οποίο ο χρήστης έρχεται σ' επαφή με κάποιο σημείο, με κάποια ύλη και τη χρησιμοποιεί, γίνεται διαφορετική, διότι γίνεται κατ' αρχάς επιλεκτική - δεν είναι ανάγκη να αγοράσει μια ολόκληρη εφημερίδα για να διαβάσει δύο άρθρα, θα διαβάσει μονάχα αυτά τα δύο άρθρα κι έτσι -και αυτό είναι κρίσιμο- το προϊόν αποδομείται. Κατά δεύτερο λόγο είναι διαδραστική. Ο χρήστης μπορεί να έχει άμεση άποψη και να επικοινωνεί και με το μέσο κι ακόμη περισσότερο δε να εκδώσει ο ίδιος τις απόψεις του σε αυτό το μέσο και να τις κοινοποιήσει σ' όποιον ενδιαφέρεται να τις μάθει (Δρούλια, 2002).

Ενδεικτικό της αλλαγής που έφερε στον τύπο η άφιξη του διαδικτύου είναι ότι τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μια διαρκής αύξηση των online εφημερίδων. Πλέον οι

⁶⁴ Το γεγονός πλέον καταγράφεται τη στιγμή της παραγωγής του και το σημαντικότερο είναι ότι γίνεται θεατό μέσα στο σπίτι του τηλεθεατή, ο οποίος καθισμένος αναπαυτικά στην πολυθρόνα του «ταξιδεύει» μέσω της εικόνας σε όλα τα μήκη και τα πλάτη της γης. Σύμφωνα με τον Μάρσαλ Μακ Λούαν «τα Μέσα, αποτελούν προέκταση του σώματός του ανθρώπου, και ασκούν πολύ ισχυρή επιρροή πάνω του. Ηλεκτρονικά Μέσα Ενημέρωσης, όπως η τηλεόραση και οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές θα απελευθερώσουν τον άνθρωπο από την εξάρτηση από τα έντυπα Μέσα Ενημέρωσης. Τα έντυπα μέσα ενημέρωσης, «θερμά μέσα» όπως τα χαρακτήριζε, απορροφούν την προσοχή, χωρίς να επιτρέπουν αντίστοιχη συμμετοχή».

⁶⁵ Σύμφωνα με τον Σπύρο Μάνδρο: “η εξέλιξη των μέσων κινείται προς την ολοένα και μεγαλύτερη εικονικοποίηση (virtualization) των επικοινωνιακών συνθηκών της αρχέγονης ανθρώπινης ομάδας, Από το “υλικό” προς το “νοητικό”.

περισσότερες εφημερίδες της περιφέρειας εκτός από την έντυπη έκδοση διατηρούν και ηλεκτρονική. Η αλματώδης αύξηση της διεισδυτικότητας του internet εξανάγκασε τις εφημερίδες προς αυτή την κατεύθυνση, καθώς το διαδίκτυο μετατρέπεται σε σημαντικό μέσο που είναι αδύνατον να αγνοηθεί. Ένα από τα μεγαλύτερα πλεονεκτήματα που προσφέρουν οι ηλεκτρονικές εφημερίδες είναι η μεγαλύτερη προσβασιμότητα, αναζήτηση και διαχείριση ενός τεράστιου όγκου πληροφοριών.⁶⁶ Βέβαια, ο τύπος της περιφέρειας δεν διαθέτει το σύνολο των ρεπόρτερς, δημοσιογράφων και ανταποκριτών που υπάρχουν στα μεγάλα εκδοτικά συγκροτήματα με αποτέλεσμα η μετάβαση στην ηλεκτρονική εποχή να είναι σε αρκετές περιπτώσεις περιφερειακών εφημερίδων δύσκολη και χρονοβόρα.

Το διαδίκτυο οδήγησε στη δημιουργία ενός «ανταγωνιστικού» κλίματος ανάμεσα στην «παραδοσιακή» πληροφόρηση (εφημερίδες, περιοδικά) και την ηλεκτρονική ενημέρωση. Καθημερινά παρατηρείται αύξηση των ιστοσελίδων με ενημερωτικό χαρακτήρα, ενώ η τηλεόραση και η έντυπη δημοσιογραφία άρχισαν να χάνουν το κύρος και τη δύναμη που είχαν παλιότερα, με αποτέλεσμα να παίρνει τη σκυτάλη η διαδικτυακή ενημέρωση (Σμυρναίος, 2018).

Η πτωτική πορεία της κυκλοφορίας των εφημερίδων, που ξεκίνησε τη δεκαετία του 70' συνεχίστηκε σταθερά και την τελευταία δεκαετία με αποκορύφωμα τα έτη 2008-2009 όταν οι εφημερίδες δέχθηκαν ισχυρό πλήγμα και λόγω της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης. Οι αναγνώστες εγκαταλείπουν το χαρτί και «μεταναστεύουν» στο ίντερνετ, δηλαδή στις ηλεκτρονικές εκδόσεις των εφημερίδων, ενώ οι νέοι εγκαταλείπουν τις εφημερίδες εντελώς με αποτέλεσμα οι εφημερίδες να μην προσελκύουν πλέον το ενδιαφέρον των διαφημιστών.⁶⁷

Σε άρθρο του στην εφημερίδα Καθημερινή, ο δημοσιογράφος Αλέξης Παπαχελάς αναφέρει ότι: «Οι εφημερίδες βρίσκονται παγκοσμίως αντιμέτωπες με μία χωρίς προηγούμενο κρίση. Οι έντυπες εκδόσεις συρρικνώνονται, ιστορικά φύλλα κλείνουν και κανείς δεν μπορεί να προβλέψει πόσα χρόνια θα αντέξει το «χαρτί». Αυτή είναι η δομική κρίση. Μεγάλες διεθνείς εφημερίδες αναζητούν τρόπους για να ισορροπήσουν ανάμεσα στην ψηφιακή τους έκδοση και την έντυπη. Μέχρι στιγμής, λίγοι είναι εκείνοι που έχουν βρει τρόπο να κερδίζουν από το Διαδίκτυο. Στην Ελλάδα, οι εφημερίδες περνούν την τέλεια καταιγίδα, γιατί μαζί με την παγκόσμια δομική κρίση ήλθε και η δική μας εγχώρια. Τα διαφημιστικά έσοδα έχουν μειωθεί δραματικά κατά τα χρόνια της κρίσης. Η συνήθεια της αγοράς τριών και τεσσάρων κυριακάτικων φύλλων έχει υποχωρήσει, αν όχι εξαφανισθεί. Οι κυκλοφορίες έχουν μειωθεί. Μέσα σε αυτήν την πραγματικότητα, το στοίχημα της επιβίωσης για την έντυπη ενημέρωση δεν είναι εύκολη υπόθεση. Ο κλάδος δεν είχε ποτέ σοβαρή ηγεσία, δεν φρόντισε να νοικοκυρευτεί, παρότι τα σημάδια της επερχόμενης καταιγίδας φαινόταν καθαρά στον ορίζοντα. Ενεπλάκη και σε ένα νεοπλουτίστικο κύκλο προσφορών και

⁶⁶ Το διαδίκτυο αποτελεί σημαντικό εργαλείο και στα χέρια των δημοσιογράφων για να ζητήσουν πληροφορίες τις οποίες αλλιώς θα έβρισκαν με πολύ μεγάλη δυσκολία.

⁶⁷ Η περιστολή των διαφημιστικών δαπανών που ήρθε σαν αποτέλεσμα της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης μετά το 2008, κατάφερε αποφασιστικό πλήγμα κατά των εφημερίδων που επιβιώνουν εδώ και πολλά χρόνια από τη διαφήμιση και όχι από τις πωλήσεις ή τις συνδρομές.

απεριόριστων ενθέτων που νόθευαν το προϊόν, καθώς πολλοί ψώνιζαν με βάση την προσφορά και όχι το περιεχόμενο της εφημερίδας. Η κοινή γνώμη μετατοπίστηκε, στα χρόνια της κρίσης, προς το Διαδίκτυο για την ενημέρωσή της. Μέσα σε αυτό το τοπίο, οι εφημερίδες δίνουν μια μάχη επιβίωσης. Οι διεθνείς ειδήμονες επιμένουν ότι το «χαρτί» θα αντέξει 10-15 χρόνια και πως ειδικά οι εφημερίδες που κρατούν υψηλά στάνταρντ θα επιβιώσουν και μετά, στην ψηφιακή τους μεταμόρφωση».

Εντούτοις, υπάρχει και η άποψη ότι Διαδίκτυο αποτελεί ένα νέο Μέσο Επικοινωνίας και Ενημέρωσης με απίστευτα πλεονεκτήματα. Καθώς το ενδιαφέρον του κοινού για αυτό αυξάνεται, όλο και περισσότεροι δημοσιογράφοι στρέφονται στο Ιντερνετ, είτε για να αντιμετωπίσουν την κρίση στον Τύπο είτε για να αξιοποιήσουν τις δυνατότητες αυτού του νέου Μέσου. Δημοσιογράφοι μεγάλων ευρωπαϊκών και αμερικανικών εφημερίδων δημιουργούν αξιόπιστες ειδησεογραφικές ιστοσελίδες. Απαντώντας στην ερώτηση ενός αναγνώστη των New York Times για το αν οι εφημερίδες θα παρακμάσουν σε λίγα χρόνια, ο Τζιμ Ρόμπερτς⁶⁸ είπε: «Σήμερα, οι εφημερίδες αντιμετωπίζουν περισσότερο οικονομικό στρες από ποτέ, καθώς οι αναγνώστες και οι διαφημιστές στρέφονται στο Διαδίκτυο. Ωστόσο, τα πράγματα δεν είναι τόσο δυσώιωνα όσο φαίνονται. Οι New York Times έχουν σήμερα περισσότερους αναγνώστες, χάρη στο nytimes.com, και είμαι σίγουρος ότι το ίδιο φαινόμενο συμβαίνει και σε άλλες εκδόσεις. Εξαιτίας της τεράστιας ποσότητας πληροφορίας, που είναι διαθέσιμη στο κοινό, στο Ιντερνετ και αλλού, πιστεύω ότι υπάρχει μια ακόμη μεγαλύτερη ανάγκη για καλούς δημοσιογράφους». Επίσης, σε άρθρο που δημοσιεύτηκε στην El País το 2007, ο διευθυντής της εφημερίδας Χαβιέ Μορένο εκτίμησε ότι το μέλλον της δημοσιογραφίας βρίσκεται στο Διαδίκτυο. «Δεν πιστεύω ότι η δημοσιογραφία διέρχεται κρίση. Πρέπει περισσότερο να ανησυχούμε για τη μορφή της δημοκρατίας, η οποία βασίζεται σε κάποιους δημόσιους χώρους συζήτησης που έχουν δημιουργήσει τις εφημερίδες. Αν οι εφημερίδες δεν είναι ικανές να τροφοδοτούν αυτές τις συζητήσεις, τότε κρίση διέρχεται η δημοκρατία. Το Ιντερνετ θα σώσει τη δημοσιογραφία. Αυτή τη στιγμή, συγκεντρώνει περισσότερο κοινό και έχει μεγαλύτερη επιρροή από ποτέ. Αν μπορέσουμε να μεταφέρουμε εκεί το χώρο συζήτησης και αντιπαράθεσης, τότε θα προσφέρουμε μια σπουδαία υπηρεσία στην κοινωνία», δήλωσε ο Χαβιέ Μορένο.

Επίσης, είναι άξιο αναφοράς ότι η Ευρωπαϊκή Οδηγία για την παροχή υπηρεσιών οπτικοακουστικών μέσων προβλέπει ότι οι ψηφιακές πλατφόρμες, όπως το Netflix, θα πρέπει να περιλαμβάνουν 30% τουλάχιστον ευρωπαϊκά έργα στους καταλόγους τους και να τα αναδεικνύουν κατάλληλα, ενώ θα πρέπει και να χρηματοδοτούν τοπικές εθνικές παραγωγές στις χώρες όπου εκπέμπουν. Αυτό σημαίνει ότι οι ψηφιακοί γίγαντες που είχαν μετατρέψει την Ευρώπη για πολλά χρόνια σε καταναλωτή οπτικοακουστικού περιεχομένου υποχρεούνται τώρα, όχι μόνο να προβάλλουν ευρωπαϊκό περιεχόμενο, αλλά και να χρηματοδοτούν την παραγωγή νέων ευρωπαϊκών έργων, είτε άμεσα με δικές τους παραγωγές, είτε συμβάλλοντας σε ειδικό ταμείο οπτικοακουστικών μέσων. Οι θετικές συνέπειες είναι τεράστιες και για

⁶⁸ Διευθυντής της διαδικτυακής έκδοσης των New York Times

την Ελλάδα, καθώς τα χρόνια της κρίσης και η χρήση του διαδικτύου είχαν οδηγήσει στη μείωση της οπτικοακουστικής παραγωγής, στην απώλεια θέσεων εργασίας και στην μετανάστευση δεκάδων ανθρώπων από τον χώρο της καλλιτεχνικής δημιουργίας στο εξωτερικό (Φωτάκη, 2018).

Αντίστοιχα, ο περιφερειακός τύπος έρχεται αντιμέτωπος με όλα τα ανωτέρω ζητήματα που προκύπτουν από την είσοδο του διαδικτύου στην καθημερινότητα. Επιπλέον, τα έσοδα από δημοσιεύσεις του Δημοσίου, διαφημίσεις, πωλήσεις φύλλων και συνδρομές καταβάλλονται με καθυστερήσεις που ξεκινούν από τη μία εβδομάδα που διαρκεί η εκκαθάριση στα σημεία πώλησης μέχρι και πολλά χρόνια που εξοφλούνται οι υποχρεώσεις των Νομικών Προσώπων Δημοσίου Δικαίου προς τις εφημερίδες. Η αναγνωσιμότητα έχει συρρικνωθεί σε τέτοιο βαθμό, ώστε οι σταθεροί και καθημερινοί αναγνώστες περιφερειακών εφημερίδων να αναζητούνται σήμερα κυρίως ανάμεσα στους τοπικούς opinionmakers (αρχηγοί οικογενειών, αρχηγοί επιχειρήσεων, εκπρόσωποι φορέων, αξιωματούχοι των τοπικών κοινωνιών κ.λπ.). Το υπόλοιπο αναγνωστικό κοινό διαβάζει τοπικό τύπο περίπου τρεις φορές την εβδομάδα. Η κρατική διαφημιστική δαπάνη έχει εκμηδενιστεί την τελευταία πενταετία, στερώντας έναν ακόμη πόρο από τον περιφερειακό Τύπο.

Προβάλλει συνεπώς το ερώτημα για το πώς ανθίσταται ο τοπικός Τύπος μέσα σε ένα τόσο εχθρικό οικονομικό περιβάλλον. Σύμφωνα με τον Χρήστο Μπουκώρο, η απάντηση είναι απλή: «έχει να κάνει με τα συγκριτικά πλεονεκτήματα του ελληνικού περιφερειακού Τύπου, ο οποίος διαχρονικά αποτέλεσε και συνεχίζει να αποτελεί σημείο αναφοράς και παράγοντα συνοχής για τις τοπικές κοινωνίες. Οι ιστορικές τοπικές εφημερίδες αποτέλεσαν διαχρονικά μέσο ανάδειξης των τοπικών προβλημάτων, ακόμη και των ιδιωτικών ζητημάτων και παράλληλα μοχλό πίεσης προς τα κέντρα εξουσίας της περιφέρειας και του κέντρου για την επίλυσή τους. Ο ρόλος αυτός τις καταξίωσε στη συνείδηση των τοπικών κοινωνιών και λειτούργησε ως πολλαπλασιαστής της διαδρομής τους. Η αμεσότητα των τοπικών εφημερίδων και η δυνατότητα ανάλυσης των γεγονότων τοπικής ή υπερτοπικής σημασίας είναι το μέγιστο πλεονέκτημα των περιφερειακών εφημερίδων, αφού ακόμη δεν έχει βρεθεί ο τρόπος να καλυφθεί από το ίντερνετ ή την τηλεόραση, για διαφορετικούς λόγους, η συνεδρίαση ενός δημοτικού συμβουλίου μικρής πόλης, στο οποίο μπορεί να εξετάζονται ζητήματα ύψιστης σημασίας για τους πολίτες. Αυτό μπορεί να το κάνει με εξαιρετική επιτυχία μόνο η περιφερειακή εφημερίδα. Θα προσθέσουμε εδώ το αυτονόητο ότι σωστός πολίτης είναι ο ενημερωμένος πολίτης. Είναι αναφαίρετο δημοκρατικό δικαίωμα των πολιτών η ολοκληρωμένη ενημέρωση για ζητήματα που άπτονται της ίδιας της ζωής του. Οι περιφερειακές εφημερίδες καλύπτουν όλο το φάσμα της τοπικής επικαιρότητας με κάθε λεπτομέρεια. Πράγμα που δεν κατόρθωσε μέχρι τώρα κανενός άλλου είδους μέσο ενημέρωσης. Ενισχύουν τη δημοκρατία και τη διαφάνεια. Ο πλουραλισμός και η δυνατότητα πρόσβασης και δημοσιοποίησης όλων των απόψεων όλων των φορέων είναι μία δημοκρατική κατάκτηση, η οποία για τεχνικούς και οικονομικούς λόγους δεν έχει επιτευχθεί από τα υπόλοιπα μέσα ενημέρωσης. Αν οποιοσδήποτε ισχυριστεί ότι όλα τα προηγούμενα επιτυγχάνονται από το διαδίκτυο θα είναι ένας ψευδής ισχυρισμός, αφού ακόμα και σήμερα η

προσβασιμότητα στο διαδίκτυο στη χώρα μας δεν ξεπερνά το 40%. Μισή προσβασιμότητα, μισή διαφάνεια, μισή δημοκρατία. Επιπλέον, η κάθε δημοσίευση στην εφημερίδα συνοδεύεται πάντα από ένα ιστορικό τίτλο και από την υπογραφή του δημοσιογράφου. Γεγονός που αποτελεί εγγύηση αξιοπιστίας. Σε γενικές γραμμές, αν προσθέσουμε τη χαμηλή τιμή πώλησης των φύλλων, τον πλουραλισμό, την ποιότητα γραφής και τον άμεσο έλεγχο, ο οποίος ασκείται ακόμη και άμεσα από τους ίδιους τους αναγνώστες στο προϊόν των περιφερειακών εφημερίδων, βρισκόμαστε μπροστά σε έναν χάρτη πλεονεκτημάτων που δύσκολα μπορούν να υπερκεράσουν τα υπόλοιπα μέσα ενημέρωσης».⁶⁹

Συμπερασματικά, η άφιξη του διαδικτύου οδήγησε τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης να αλλάξουν σταδιακά τον χαρακτήρα τους στην ψηφιακή εποχή σε σχέση με την αναλογική. Οι δυνατότητες που έχει πλέον ο πολίτης να επιλέξει μόνος του αυτό που θέλει να δει ή να ακούσει (μοντέλο “pull”) – όποτε το θέλει (on demand), ουσιαστικά καθιστά παρωχημένο το παλαιότερο μοντέλο όπου ένα έντυπο μέσο ή ένας ραδιοτηλεοπτικός σταθμός εκδίδει σε προκαθορισμένους χρόνους το αναλογικό του περιεχόμενο. Εκεί που παλαιότερα τα μέσα απευθύνονταν μαζικά σε έναν μέσο όρο, πλέον το περιεχόμενο μπορεί να είναι απολύτως εξειδικευμένο για να καλύψει ειδικές ανάγκες ατόμων. Τα ραδιοτηλεοπτικά μέσα προσπαθούν να “συμβιβάσουν” την πληροφόρηση υπολογίζοντας έναν μέσο όρο ενδιαφέροντος από πλευράς θεατών. Βέβαια, στην ψηφιακή εποχή, η πληροφόρηση και η ψυχαγωγία γίνεται με “mass-customization” όπου όλοι οι θεατές θα αναζητούν το εξειδικευμένο περιεχόμενο το οποίο τους ενδιαφέρει.

⁶⁹ Πρόκειται για μία εκ των τριών βασικών εισηγήσεων του συνεδρίου «Για τη σωτηρία και την αναβάθμιση του περιφερειακού, τοπικού τύπου», που διοργάνωσε στην Αθήνα, σε συνεργασία με τη Γενική Γραμματεία Μέσων Ενημέρωσης, ο Σύνδεσμος Ημερησίων Περιφερειακών Εφημερίδων. Την εισήγηση παρουσίασε ο Διευθυντής της εφημερίδας "ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΣ" Χρήστος Μπουκώρος.

3. ΤΟ ΤΟΠΙΟ ΤΩΝ ΜΜΕ ΣΤΗΝ ΠΑΤΡΑ

Τα τοπικά ΜΜΕ διαδραματίζουν σπουδαίο ρόλο στις δικές τους, μικρότερες κοινωνίες. Όχι μόνο στην ενημέρωση του κοινού και στον έλεγχο των (τοπικών και μη) εξουσιών, αλλά και στην ίδια την αυτογνωσία της τοπικής κοινωνίας, τη διατήρηση της συλλογικής της μνήμης και τη χάραξη νέων προοπτικών. Στην παρούσα εργασία θα εξεταστούν τα ΜΜΕ ενημέρωσης (εφημερίδες, τηλεοπτικοί και ραδιοφωνικοί σταθμοί και ιστοσελίδες) στην Πάτρα, την τρίτη σε μέγεθος πόλη της χώρας.

3.1 Εφημερίδες

Η ιστορία της Αχαΐας και τα σημαντικά γεγονότα της Ελλάδας ξεδιπλώνονται στις σελίδες των εντύπων της περιοχής που εκδίδονται συνεχώς, συνεπώς και αδιαλείπτως από το 1828 τουλάχιστον και μετά. Το γεγονός αυτό σημαίνει ότι η λίστα των εφημερίδων της Πάτρας είναι μεγάλη. Στην παρούσα εργασία, θα γίνει αναφορά στις εφημερίδες (ημερήσιες, εβδομαδιαίες και μηνιαίες) που κυκλοφορούν στην Πάτρα έως σήμερα, αλλά και σε ορισμένες σημαντικές εφημερίδες που σταμάτησαν να εκδίδονται.

Η παλαιότερη εφημερίδα της Πάτρας είναι η «Πελοπόννησος» (1886) του Διονύσιου Βασιλειάδη, η οποία συνεχίζει την κυκλοφορία της μέχρι σήμερα.⁷⁰ Εκτενέστερη αναφορά θα γίνει στο 4ο κεφάλαιο της παρούσας πτυχιακής.

Ακόμα μία σημαντική εφημερίδα της Πάτρας είναι ο «Εθνικός Κήρυξ Πατρών» (1946). Ανέστειλε τη λειτουργία του το 2010 μην αντέχοντας την οικονομική κρίση που μαστίζει τον χώρο της τοπικής ενημέρωσης και ειδικότερα του τοπικού τύπου.⁷¹ Με βάση το γεγονός η Ένωση Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Πελοποννήσου, Ηπείρου και Νήσων (ΕΣΗΕΠΗΝ) εξέδωσε την ακόλουθη ανακοίνωση: «Μορφή καταγίδας λαμβάνουν πλέον οι αναστολές εκδόσεων στον περιφερειακό τύπο. Η εβδομαδιαία εφημερίδα «Εθνικός Κήρυκας» της Πάτρας μετά από 76 χρόνια ανελλιπούς προσφοράς στην ενημέρωση, από την Δευτέρα 21 Ιουνίου 2010, τερμάτισε την ιστορική διαδρομή της. Το τοπίο στον χώρο των ΜΜΕ είναι πια ζοφερό και καθημερινά επιδεινώνεται. Δεκάδες θέσεις εργασίας χάνονται και καμιά δεν έχει αναπληρωθεί, με αποτέλεσμα ο αριθμός των ανέργων δημοσιογράφων να

⁷⁰ Η εφημερίδα κυκλοφορεί στην Αχαΐα, Ηλεία, Αιτωλοακαρνανία και στην Αθήνα.

⁷¹ Πρόκειται για την τρίτη εφημερίδα που έκλεισε στην αχαϊκή πρωτεύουσα εντός οκταμήνου, καθώς προηγήθηκαν η «Ημέρα» και η «Σημερινή».

αγγίζει πρωτόγνωρα ποσοστά. Τα τελευταία χρόνια τα Μέσα Ενημέρωσης λειτουργούν με ελάχιστο δυνατό προσωπικό γεγονός που πλήττει την έγκαιρη πληροφόρηση του πολίτη, τον πλουραλισμό και την ελευθεροτυπία. Η αναστολή εκδόσεων εφημερίδων που για δεκαετίες προσέφεραν στην τοπική κοινωνία και αποτελούσαν τον «σύμμαχο» των συμπολιτών έναντι των αυθαιρεσιών της εξουσίας, αποτελεί καμπανάκι κινδύνου για όλους».

Ακολούθησε ο «Ημερήσιος Κήρυξ Πατρών» (1969). Η εφημερίδα προχώρησε σε αναστολή της λειτουργίας της το 2013 εξ αιτίας της κρίσης και των γενικότερων ανακατατάξεων στο χώρο της ενημέρωσης.⁷²

Σημαντικές επίσης εφημερίδες είναι η «Γνώμη»⁷³ και η «Πρωινή Γνώμη»⁷⁴ με εκδότη τον Χρήστο Χριστόπουλο. Η εφημερίδα «Γνώμη» κυκλοφορεί από το 1972 καλύπτοντας κάθε γωνιά της Αχαΐας, της Ηλείας, της Αιτωλοακαρνανίας και της ευρύτερης περιοχής της Δυτικής Ελλάδας. Η αδιάλειπτη και μαχητική παρουσία της σε σημαντικά ζητήματα που αφορούν τις τοπικές κοινωνίες, την ανέδειξε ως μια από τις κορυφαίες περιφερειακές εφημερίδες. Παράλληλα από το έτος 2002, εκδίδεται και η εφημερίδα «Πρωινή Γνώμη», η οποία σε σύντομο χρονικό διάστημα κέρδισε τις εντυπώσεις του αναγνωστικού κοινού με αποτέλεσμα η ημερήσια κυκλοφορία της να ξεπερνά τα 7.000 φύλλα, ενώ ο αριθμός των συνδρομητών της βαίνει ολοένα αυξανόμενος. Στις θεματικές ενότητες εκτός από την τρέχουσα ειδησεογραφία και την επικαιρότητα περιλαμβάνονται και ειδικές εκδόσεις ενώ κάθε χρόνο εκδίδεται δύο φορές το περιοδικό ποικίλης ύλης «Ενδιαφέρον». Η σταθερή πορεία των εφημερίδων «Γνώμη» και «Πρωινή Γνώμη» όλα αυτά τα χρόνια, την κατατάσσει εντός των είκοσι πρώτων σε κυκλοφορία περιφερειακών εφημερίδων Πανελλαδικά. Το έτος 2008, η εφημερίδα «Πρωινή Γνώμη» απέσπασε το «Βραβείο για την Περιφερειακή Ημερήσια Εφημερίδα της Χρονιάς 2007». στο πλαίσιο του διαγωνισμού «Βραβεία Περιφερειακών Εφημερίδων για το Έτος 2007». Το βραβείο απονεμήθηκε σε ειδική τελετή η οποία πραγματοποιήθηκε στο Κέντρο Τύπου της Γενικής Γραμματείας Επικοινωνίας-Γενικής Γραμματείας Ενημέρωσης.

Το 1994 κυκλοφορεί η πολιτική εφημερίδα «Γεγονότα» με εκδότη τον Σπαθαράκη Γιώργο.⁷⁵ Ο Γιώργος Σπαθαράκης είχε έρθει από το Ηράκλειο για να σπουδάσει στο Τμήμα Πολιτικών Μηχανικών του Πανεπιστημίου Πατρών. Στα μέσα της δεκαετίας του '80 μαζί με άλλους συναδέλφους του έκανε το πρώτο του εκδοτικό βήμα με την εφημερίδα «Εβδομάδα» για να ακολουθήσει η εφημερίδα «Τα Γεγονότα». Την Παρασκευή 28 Οκτωβρίου 2016, η εφημερίδα εξέδωσε το τελευταίο της φύλλο, ανακοινώνοντας την αναστολή της έκδοσής της. Οι λόγοι για τους οποίους οδηγήθηκε άλλη μια ιστορική εφημερίδα της Πάτρας σε «λουκέτο», εξηγούνται στο τελευταίο

⁷² Είχε προηγηθεί το 2010 η αναστολή έκδοσης του εβδομαδιαίου Φύλλου «Εθνικός Κήρυξ», το οποίο με κόπο και οικονομικές θυσίες οι ιδιοκτήτες είχαν αναβαθμίσει αλλά και αυτή η προσπάθεια δεν ευδοκίμησε.

⁷³ Πρόκειται για εβδομαδιαία εφημερίδα.

⁷⁴ Ημερήσια εφημερίδα.

⁷⁵ Η ιστορία της εφημερίδας τα «Γεγονότα» είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τον εκδότη της, τον Γιώργο Σπαθαράκη, ο οποίος έφυγε από τη ζωή σε ηλικία μόλις 57 ετών.

πρωτοσέλιδο των «Γεγονότων» υπό τον τίτλο «Το δικό μας ΟΧΙ», όπου μεταξύ άλλων τονίζονται τα εξής: «Από σήμερα τα "Γεγονότα" σας ενημερώνουν ότι αναστέλλουν την έκδοσή τους, για λόγους ανεξάρτητους φυσικά από τη θέληση των ανθρώπων που τα υπηρέτησαν πιστά όλα αυτά τα χρόνια. Παρά τις αντίξοες συνθήκες που διαμορφώθηκαν σε ότι αφορά τα περιφερειακά ΜΜΕ, τα τελευταία χρόνια με αιχμή του δόρατος τον βραχνά που επέβαλε στον πλουραλισμό και κατ' επέκταση στη φωνή του πολίτη, ο αλήστου μνήμης νόμος Ρουσόπουλου, που κυριολεκτικά κατέπνιξε τις αποκαλούμενες "μικρές" εφημερίδες, με την τεράστια κατά τ' άλλα απήχηση, το κύρος και τη σθεναρή δημοσιογραφία, παλέψαμε και αντέξαμε ελπίζοντας ότι κάτι τελικά θα αλλάξει και η "φραγή" που είχε επιβληθεί με τις δημοσιεύσεις ανακοινώσεων, προκηρύξεων, διαγωνισμών του δημοσίου, επιτέλους θα αρθεί. Δυστυχώς με πικρία διαπιστώσαμε ότι τίποτα δεν άλλαξε, η κραυγαλέα αδικία δεν αποκαταστάθηκε και οι βαρύγδουπες κατά καιρούς εξαγγελίες, παρέμειναν σχεδιασμοί επί χάρτου και οι όποιες ελπίδες, αποδείχθηκαν φρούδες. Έκτοτε τα "Γεγονότα" όντας αποκλεισμένα και από την κρατική αποκαλούμενη διαφήμιση, ακολούθησαν τον δικό τους τραχύ και δύσκολο δρόμο, ένα δρόμο και μία πορεία ηρωική...».

Άλλες εφημερίδες είναι ο «Σύμβουλος Επιχειρήσεων» (1994), οικονομική εφημερίδα με εκδότη τον Γιαλένιο Παναγιώτη, η «Πελοπόννησος της Δευτέρας» (1997) με εκδότες τον Σπύρο και την Νανά Δούκα, η «Κοινωνιολογία» (2006) με εκδότη τον Ανδρέα Κολλιόπουλο και ο «Αχαϊκός Τύπος» (2008) με εκδότη τον Χρήστο Κολλιόπουλο.

Επίσης, κυκλοφορούν οι μηνιαίες εφημερίδες με ποικίλη θεματολογία. Το 1990 κυκλοφορεί για πρώτη φορά η εφημερίδα «Μυρσίνη» Μηνιαία που ασχολείται με τοπικά και δημοτικά θέματα. Ιδιοκτήτης και εκδότης ο Διονύσης Μπάκος. Το 2000 ο «Αχαϊκός Στόχος με ιδιοκτήτρια και εκδότρια την η Έφη Τσούνη. Από το 2002 ξεκινάει η κυκλοφορία της «Εμπορική Φωνής» με οικονομικά και εμπορικά θέματα. Η εφημερίδα ανήκει στον εμπορικό εισαγωγικό σύλλογο Πάτρας με εκδότες τον Γιώργο Ρωρό και τον Ηλία Παυλίδη. Η εκκλησιαστική και θεολογική εφημερίδα «Διψώ», η οποία ανήκει στην Ελληνορθόδοξη κοινωνία προσώπων με εκδότη τον Αντώνη Ρουμελιώτη. Τέλος, ο «Αγγελιοφόρος της Ενημέρωσης»⁷⁶ (1997), πολιτική και κοινωνική εφημερίδα, η οποία ανήκε στη Νεοεκδοτική μ.ΕΠΕ με εκδότρια την Αναστασία Μανωλοπούλου-Νικολοπούλου.

Σημαντική παρουσία έχουν στην Πάτρα και οι free press εφημερίδες με πιο γνωστή την εφημερίδα «Τέταρτο» που κυκλοφορεί δωρεάν από τον Μάιο του 2011.⁷⁷ Στόχος

⁷⁶ Επρόκειτο για έγχρωμη εφημερίδα - magazine, 32 σελίδων, οικονομικού, πολιτικού και κοινωνικού περιεχομένου. Διανεμόταν σε 10.000 συνδρομητές. Η ποικιλία των θεμάτων του, η έγχρωμη και προσεγμένη εμφάνισή του, η συσκευασία του, καθώς και η ανελλιπής μηνιαία κυκλοφορία του, καταδεικνύουν τόσο την συνέπεια της εφημερίδας, όσο και τον σεβασμό της στον αναγνώστη. Τυπωνόταν σε δημοσιογραφικό χαρτί 70 γρ., σε μέγεθος σελίδας 24 x 34 εκ., με δέσιμο καρφίτσα και τυπώνονταν και οι 32 σελίδες έγχρωμες.

⁷⁷ Με 16 – 24 σελίδες σε μικρό και εύρηστο σχήμα, σύγχρονο σχεδιασμό και τιράζ που από το Σεπτέμβριο του 2012 ξεπερνά τα 4.000 αντίτυπα, το «Τέταρτο» διανέμεται στις στάσεις του προαστιακού σιδηρόδρομου της Πάτρας, και του Οδοντωτού Σιδηροδρόμου Διακοπτού –

της είναι να δώσει μια θετική και κριτική ματιά στην επικαιρότητα, με ιδέες για τον ελεύθερο χρόνο και τον τρόπο ζωής. Στις σελίδες του περιλαμβάνονται στήλες για τον πολιτισμό, το περιβάλλον, τα ταξίδια, τις εκδηλώσεις της εβδομάδας, την ανάδειξη της δημιουργικότητας και της πρωτοτυπίας. Κάθε εβδομάδα φιλοξενούνται προτάσεις από την ευρύτερη περιοχή της Πάτρας και επιλογές από όλη την Αχαΐα.⁷⁸

3.2 Τηλεοπτικοί και Ραδιοφωνικοί Σταθμοί

Οι ελληνικοί τηλεοπτικοί σταθμοί εκπέμπουν, κατά κύριο λόγο, με ψηφιακή επίγεια εκπομπή, τοποθετώντας αναμεταδότες με δυνατότητα μεγάλης γεωγραφικής κάλυψης σε σημεία με υψηλό υψόμετρο. Οι τηλεοπτικοί σταθμοί πανελλαδικής λήψεως χρησιμοποιούν δίκτυα αναμεταδοτών, προκειμένου να επεκτείνουν την εμβέλειά τους σε ολόκληρη την επικράτεια. Η νέα τεχνολογία επιτρέπει ωστόσο, τη μετάδοση των τηλεοπτικών προγραμμάτων, σε μεγάλες αποστάσεις.

Η δορυφορική τηλεόραση έχει δώσει τη δυνατότητα στα ελληνικά κανάλια να εκπέμπουν στην Ευρώπη, στην Αμερική, στην Αφρική, στην Ασία και την Ωκεανία, με ψηφιακή ποιότητα σήματος και στοχεύοντας στο ελληνόφωνο κοινό του εξωτερικού. Επίσης, πολλοί από τους παραπάνω σταθμούς εκπέμπουν ελεύθερα και μέσω web tv - live streaming (συνεχής τηλεοπτική μετάδοση μέσω διαδικτύου). Ο πρώτος τηλεοπτικός σταθμός στην Ελλάδα εξέπεμψε σήμα στις 3 Σεπτεμβρίου του 1960 από το κανάλι της ΔΕΗ, ενώ ο πρώτος ιδιωτικός σταθμός της Ελλάδας έστειλε σήμα το 1964 με την ονομασία Κανάλι 3. Η πρώτη επίσημη μετάδοση του τηλεοπτικού σήματος πραγματοποιήθηκε από το ΕΙΡ στις 23 Φεβρουαρίου 1966 ενώ ο πρώτος ιδιωτικός, αδειοδοτημένος, σταθμός εξέπεμψε σήμα στις 20 Νοεμβρίου 1989 και ήταν το Mega Channel.

Στις 6 Φεβρουαρίου 2015 πραγματοποιήθηκε το έκτο και τελευταίο αναλογικό switch off που προέβλεπε η διαδικασία της ψηφιακής μετάβασης. Στην περιφερειακή ζώνη της Πελοποννήσου εκπέμπουν 17 περιφερειακοί τηλεοπτικοί σταθμοί εκ των οποίων οι 3 έχουν έδρα την Πάτρα (ο τηλεοπτικός σταθμός Achaia Channel σταμάτησε να εκπέμπει στην Πάτρα το 2016), σε πολυπλεξίες⁷⁹ της Digea (Χατζηστρατής, 2015).

Καλαβρύτων, σε αφετηρίες μέσω μαζικής μεταφοράς, στα ΚΤΕΛ Πάτρας και Αθήνας, στο Πανεπιστήμιο Πατρών και σε εκατοντάδες επιλεγμένα κεντρικά σημεία της Πάτρας και της περιοχής (κινηματογράφοι, θέατρα, βιβλιοπωλεία, πολιτιστικά κέντρα, καφέ μπαρ, εστιατόρια, ξενοδοχεία, εμπορικά καταστήματα, ιατρεία, φροντιστήρια κ.ά.).

⁷⁸ Η ηλεκτρονική έκδοση της εφημερίδας «Τέταρτο» που από τις πρώτες εβδομάδες κυκλοφορίας της, το 2011, φιλοξενούσε την έντυπη έκδοση, ανανεώθηκε ριζικά και λειτουργεί από το Σεπτέμβριο του 2015 ως ένα παράλληλο μέσο ενημέρωσης.

⁷⁹ Στις τηλεπικοινωνίες και στα δίκτυα υπολογιστών πολυπλεξία (multiplexing) λέγεται η μέθοδος, η οποία επιτρέπει σε ψηφιακά δεδομένα ή αναλογικά σήματα από διαφορετικές πηγές, τα οποία, π.χ., εκφράζουν διαφορετικές δικτυακές συνδέσεις, να διέλθουν μέσα από το ίδιο φυσικό μέσο (ένα καλώδιο, στην ενσύρματη επικοινωνία, ή ο ελεύθερος χώρος, στην ασύρματη επικοινωνία). Με αυτόν τον τρόπο κάποιος πόρος, ο οποίος είναι σπάνιος, διαμοιράζεται σε πολλαπλούς χρήστες. Η πολυπλεξία διαιρεί τη χωρητικότητα του τηλεπικοινωνιακού καναλιού σε λογικά κανάλια, ένα για

IONIAN CHANNEL (ioniantv.gr): Το «IONIAN» εξέπεμψε για πρώτη φορά το 1992 με ονομασία EPZ. Είναι ένας από τους παλαιότερους τηλεοπτικούς σταθμούς στην Ελλάδα. Το πρόγραμμα του είναι ενημερωτικό και ψυχαγωγικό.⁸⁰

SUPER B (www.superb.gr): Το «SUPER B» είναι ο πρώτος τηλεοπτικός σταθμός που ιδρύθηκε στην Δυτική Ελλάδα το 1989 με έδρα την Πάτρα και λειτούργησε ένα χρόνο μετά. Ο σταθμός ανήκει στην Ραδιοτηλεόραση Νοτιοδυτικής Ελλάδος Α.Ε. Για το εν λόγω κανάλι θα γίνει εκτενέστερη αναφορά στο 4ο κεφάλαιο της παρούσας πτυχιακής εργασίας.

ΛΥΧΝΟΣ (<http://i-m-patron.gr>) : Πρόκειται για τον Τηλεοπτικό Σταθμό της Ιεράς Μητροπόλεως Πατρών. Ο ΛΥΧΝΟΣ εκπέμπει από την πόλη των Πατρών, την οποία καλύπτει πλήρως, ενώ το πρόγραμμά του λαμβάνεται σε μεγάλα τμήματα των νομών: Ηλείας, Ζακύνθου, Κεφαλληνίας και Αιτωλοακαρνανίας. Επίσης μέσω της Ιστοσελίδας της Ιεράς Μητροπόλεως Πατρών ο ΛΥΧΝΟΣ (όπως και ο Ραδιοφωνικός Σταθμός της Ιεράς Μητροπόλεως Πατρών) εκπέμπει ζωντανά το πρόγραμμά του σε όλο τον κόσμο. Εκτός από εκπομπές θεολογικού κυρίως περιεχομένου, υπάρχουν και εκπομπές που αναφέρονται στην ιστορία και στον πολιτισμό της Πάτρας και της Αχαΐας γενικότερα, καθώς και εκπομπές φιλοσοφικού, λογοτεχνικού, ιατρικού, παιδαγωγικού, λαογραφικού και ενημερωτικού περιεχομένου.

ACHAIA CHANNEL (www.achaianews.gr) : Το τηλεοπτικό κανάλι Achaia είχε αρχικά έδρα στην Πάτρα. Από τις 11 Απριλίου 2016 ανεστάλη η λειτουργία του και η ροή του μεταφέρθηκε στην Κόρινθο (Tempo24, 2016). Μετέδιδε προγράμματα γενικής φύσεως, με ποικίλες εκπομπές, ειδήσεις και τοπικά νέα.⁸¹ Αξίζει να σημειωθεί ότι στην συχνότητα του Achaia Channel έπεσε «μαύρο», σταμάτησαν να μεταδίδονται τα δελτία ειδήσεων και οι τηλεθεατές έβλεπαν στις οθόνες τους το ενημερωτικό μήνυμα: Μεταφορά εγκαταστάσεων – Τροποποίηση προγράμματος (Patrasevents, 2016).

Τέλος, χρειάζεται να γίνει αναφορά και στο patras TV (<https://patrastv.gr/>), το πρώτο διαδικτυακό κανάλι στην Ελλάδα. Με συμμετοχή έμπειρων ανθρώπων από τον χώρο της «συμβατικής» τηλεόρασης, δημοσιογράφων, τεχνικών, διαφημιστών, ζωντανές συνδέσεις, ζωντανά δελτία ειδήσεων, συνεχή ενημέρωση, θεματικές τηλεοπτικές ενότητες, εξασφαλίζοντας την πληρέστερη «εικόνα» για όσα συμβαίνουν στην Δυτική Ελλάδα. Όλα τα βίντεο προσφέρονται και «on demand», έτσι ο τηλεθεατής μπορεί να ενημερωθεί όποτε θέλει και για όσο χρονικό διάστημα θέλει.

κάθε μεταδιδόμενο πακέτο δεδομένων ή για κάθε σήμα αντίστοιχα, τα οποία διέρχονται συνδυασμένα από το κανάλι.

⁸⁰ Σύμφωνα με το εταιρικό προφίλ στο διαδίκτυο (<http://ioniantv.gr/etairia/>) : «στόχος και σκοπός του τηλεοπτικού σταθμού είναι η διαρκής βελτίωση της ποιότητας των προγραμμάτων του, με κύριο άξονα την αντικειμενική ενημέρωση, την επιμόρφωση και την ποιοτική ψυχαγωγία. Με κριτική διάθεση αλλά και υπευθυνότητα παρακολουθούμε από κοντά τα γεγονότα που συμβαίνουν παντού δίπλα μας καταγράφοντάς, αναλύοντάς, αλλά και αξιολογώντας τα».

⁸¹ Το κανάλι ανήκε στην ιδιοκτησία του κανάλι Super της Κορίνθου.

Η Πάτρα, η τρίτη μεγαλύτερη πόλη της χώρας και η μεγαλύτερη της Δυτικής Ελλάδος διαθέτει μια μεγάλη και υπολογίσιμη ραδιοφωνική αγορά. Το 2016 υπήρχαν περίπου 40 ραδιοσταθμοί. Αρκετοί από αυτούς είτε στο παρελθόν είτε και τώρα, συνεργάζονται με ραδιόφωνα της Αθήνας. Στην πόλη, λόγω της γεωγραφίας της και την κάλυψη των γειτονικών κέντρων εκπομπής, ακούγονται ραδιόφωνα από την Αιτωλοακαρνανία και την Κεφαλλονιά. Οι περισσότεροι ραδιοφωνικοί σταθμοί της Πάτρας, καθώς και όλοι οι πανελλαδικοί και περιφερειακοί τηλεοπτικοί σταθμοί εκπέμπουν από το Παναχαϊκό όρος (επίσης Παναχαϊκός, Βοδιάς ή βουνό της Πάτρας). Καλύπτει την πόλη της Πάτρας, της Ναυπάκτου, του Μεσολογγίου ενώ το σήμα του φτάνει μέχρι και το Αγρίνιο.

Στην Πάτρα εκπέμπουν οι παρακάτω ραδιοφωνικοί σταθμοί⁸²:

88.2 LIKE

100% Φρόσω Παπανικολάου

Non stop ξένες και ελληνικές επιτυχίες. Άνηκε στον Βίκτωρα Ρέστη, πριν πάρει το τρέχον όνομά του, ο οποίος το είχε εγκαταλείψει στην τύχη του, μαζί με το (πρώην) αδελφό κανάλι, Teletime.

88.5 ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΩΝ ΠΑΤΡΩΝ

100% Ιερά Μητρόπολη Πάτρας.

88.8 MELODY

50% Αντώνης Αποστολόπουλος - 50% Βασίλης Τασιόπουλος

Non stop ξένες και ελληνικές επιτυχίες.

89.1 ΠΟΛΙΤΕΙΑ

100% Παναγιώτης Ανδρούτσος

Εξέπεμπε από ένα βαγόνι, ανήκοντας στον πολυχώρο «Πολιτεία». Συνεργάτης του Εν Λευκώ 87.7, για ένα διάστημα. Πλέον δεν εκπέμπει, αλλά η Β.Ν.Λ. του είναι ακόμα σε ισχύ.

89.4 ΣΚΑΪ

99% Σπύρος Στεφανόπουλος - 1% Δημήτρης Τσίγγρος

Ο επί χρόνια επίσημος συνεργάτης του Σκάι 100.3 στην πόλη.

90.0 ΠΑΡΑΠΟΛΙΤΙΚΑ

100% Μαρία Καραγεωργοπούλου

Ο συνεργάτης του Παραπολιτικά 90.1 στην πόλη. Παλιότερα ήταν το ραδιόφωνο της εφημερίδας Πελοπόννησος, ως Ωμέγα FM.

⁸² Τα στοιχεία αφορούν τον Σεπτέμβριο του 2016 (<https://www.e-tetradio.gr>)

90.4 ΗΜΕΡΑ / UP FM*

91,53% Γιασίμω Λιοντα - 8,47% Αλέξης Καμπέρος

Εδώ και περίπου έναν χρόνο, από την συχνότητα βγαίνει ο ραδιοσταθμός του Πανεπιστημίου Πατρών, UP FM.

91.2 YES

100% Γιακουμέλος Χρήστος και ΣΙΑ Ε.Ε.

Ξένες επιτυχίες.

91.5 ΡΑΔΙΟ 9,15

100% Άννα Σκανδάλη

Ελληνικά non stop.

91.7 ENTER

100% Ηλίας Ντάτσικας

Dance και house μουσικές όλο το 24ωρο.

92.2 KISS EXTRA

100% Θεοδώρα Φωτακοπούλου

Επί χρόνια, ο επίσημος συνεργάτης του Kiss 92.9. Πλέον ακολουθεί ξεχωριστή πορεία, με τις ίδιες μουσικές.

92.5 ΕΡΑ ΠΑΤΡΑΣ

Ο τοπικός ραδιοσταθμός της ΕΡΑ.

93.0 TOP FM

100% Άγγελος Νταβλούρος

Το έτερο dance / house ραδιόφωνο της Πάτρας.

93.4 MAX FM

56,66% Τάσος Παπαγιαννόπουλος - 28,34% Γιάννης Θεόδωσης - 10% Δημήτρης Αιβαλής - 5% Διονύσης Κουτσούκος

Ενημερωτικό ραδιόφωνο, ο επίσημος συνεργάτης του Real 97.8 για την πόλη.

94.0 ΡΑΔΙΟ ΓΑΜΜΑ

47,5% Αλέξης Καμπέρος - 4,5% Θεόδωρος Καμπέρος

Ειδησεογραφικός ραδιοσταθμός, με δικό του πρόγραμμα. Υπήρξε στο παρελθόν «αναμεταδότης» σταθμών όπως ο City 99.5, ο Βήμα FM κ.ά.

94.4 ALPHA

Στάθης Αναστασόπουλος (διαχειριστής)

Το ραδιόφωνο του Alpha στην Πάτρα. Πιο πολύ αναμεταδίδει τους 98.9 της Αθήνας.

94.9 ΡΥΘΜΟΣ

99% Ραδιοτηλεοπτική Δυτικής Ελλάδας Μ.Ε.Π.Ε. - 1% Στάθης Αναστασόπουλος

Στο ίδιο μήκος κύματος με τον αθηναϊκό συνεργάτη του, με ελληνικές επιτυχίες.

95.3 OXYGEN

62% Γιώργος Νικολόπουλος - 28% Νίκος Μπογονικολός - 10% Διονύσης

Κλήρης

Ελληνικά λαϊκά.

96.3 ΣΠΟΡ FM*

100% Σπύρος Μπουλής

Ιδιοκτησίας του γνωστού δημοσιογράφου του Σπορ FM 94.6, μέχρι το καλοκαίρι του 2016. Έκτοτε πέρασε στα χέρια μεγάλου ομίλου, και μετά από ένα διάστημα σιωπής ξεκινά και πάλι το τοπικό του πρόγραμμα.

96.6 SFERA

56,66% Τάσος Παπαγιαννόπουλος - 28,34% Γιάννης Θεόδωσης - 10% Δημήτρης Αιβαλής - 5% Διονύσης Κουτσούκος

Η «φωνή» του Sfera 102.2 στην Πάτρα

97.4 WAVE FM

60% Δημήτρης Καρατζάς - 40% Φωτεινή Καρατζά

Το ροκ ραδιόφωνο της πόλης. Με αποκλειστικά δικό του πρόγραμμα.

98.0 ΜΕΣΣΑΤΙΔΑ

90% Κωνσταντίνος Αγγελόπουλος - 10% Δημήτρης Νικολετόπουλος

Δημοτικά κ.λπ.

98.7 ΒΗΜΑ FM

100% Αντωνία Τσέλικα

Ο παλιός Flash Πάτρας, με τη βοήθεια του Βήμα 99.5 πλέον.

99.7 ΦΑΣΜΑ

100% Άγγελος Κάνιστρας

Ελληνικές επιτυχίες, με δικό του πρόγραμμα.

100.1 YOU FM

50% Γιώργος Κατσαρός - 50% Θεόδωρος Κατσιρούμπας

Ξένα hits. Παλιότερα ήταν ο Patras DeeJay.

100.4 ΜΕΛΩΔΙΑ

100% Νίκη Θανοπούλου

Αντίστοιχο πρόγραμμα με της Αθήνας.

100.7 SMART

96% Παναγιώτης Γεωργόπουλος - 4% Ευάγγελος Γεωργόπουλος

Ελληνικά και ξένα, σε έντεχνο ύφος.

101.1 FREE

100% Παναγιώτα Τριχά

Ξένες επιτυχίες, σε μια πρώην λαϊκή συχνότητα.

102.1 ΧΡΩΜΑ

100% Μάκης Γεωργούλιας

Ελληνικά mainstream.

102.7 LUX RADIO

100% Γιώργος Καραγεωργόπουλος

Ξένες adult επιτυχίες, του σήμερα και του παρελθόντος.

103.3 ΜΟΥΣΙΚΗ ΛΑΜΨΗ⁸³

100% Ανδρέας Κλαυδιανός

Ελληνικές επιτυχίες

103.7 ΠΑΛΜΟΣ

100% Λάμπρος Φραγκουλάκης

Παλιά λαϊκά.

104.1 SPORT24

99% Σπύρος Στεφανόπουλος - 1% Δημήτρης Τσίγγρος

Ο αναμεταδότης του Sport24 103.3 στην Πάτρα.

104.8 ΜΥΘΟΣ FM

100% Μενέλαος Στάμπας

Ο ιδιοκτήτης Μάριος Μπλάκμαν «κάνει παιχνίδι».

105.3 ANTI

40% Γιώργος Φραντζολας - 30% Αγγελική Καρδάκου - 30% Μαρία Τσιφρήκα

Ο επί χρόνια συνεργάτης του ANTI 97.2, πλέον αναμεταδίδει και τον Easy. Παρόλα αυτά έχει δικό του ενημερωτικό πρόγραμμα τα πρωινά.

105.7 DERTI

100% Ευσταθία Βακαλοπούλου

Λαϊκά.

106.1 GALAXY

100% Γιώργος Αναστασόπουλος

Παρά την αλλαγή του Αθηναίου Galaxy, ο «Πατρινός» συνεχίζει με ξένα hits.

106.5 ΡΑΔΙΟ ΠΑΤΡΑ

100% Σωτήρης Νταβλούρος

Ελληνικά, παλιά και νέα.

107.7 ΣΤΟ ΚΟΚΚΙΝΟ

100% Ελένη Συμεωνίδου

Ο ραδιοσταθμός του ΣΥΡΙΖΑ, με τοπικό και Αθηναϊκό πρόγραμμα. Είναι ο παλιός Mojo Radio, ο οποίος αναμετέδιδε και τον Best 92.6 στην πρώτη φάση λειτουργίας του.

⁸³ Δεν έχει κάποια σχέση με τον Λάμψη 92.3.

Παρακάτω ακολουθεί πίνακας ακροαματικότητας στην Πάτρα τον μήνα Δεκέμβριο 2018.⁸⁴

Μέθοδος: Μοναδικοί ακροατές μέσω greekradios.gr

Δείγμα: 2147 (σε εξέλιξη)

Ακροαματικότητες : Πάτρα - Δεκέμβριος 2018⁸⁵

1		<u>Wave (97.4)</u>	32.18% ↑
2		<u>I. Μητρόπολις Πατρών (88.4)</u>	25.57% ↑
3		<u>Free (101.1)</u>	12.02% ↓
4		<u>Master Fm (90.2)</u>	4.61% ↓
5		<u>Μελωδία Πάτρας (100.4)</u>	3.82% ↓
6		<u>Παλμός Πάτρας (104.1)</u>	3.54% ↑
7		<u>Έντεχνος Fm (87.5)</u>	3.4% ↓
8		<u>Youfm (100.1)</u>	2.98% ↑
9		<u>Ράδιο Πάτρα (106.5)</u>	2.52% ↑
10		<u>ΣΚΑΙ Πάτρας (89.4)</u>	1.86% ↑
11		<u>Oxygen Fm (95.3)</u>	1.44% ↓
12		<u>Mythos FM (90.6)</u>	1.35% ↓
13		<u>KissFM (92.2)</u>	1.07% ↓
14		<u>Like Radio (88.2)</u>	0.98% ↑
15		<u>Ionion Fm (95.8)</u>	0.79% ↓
16		<u>Up FM (89.9)</u>	0.79% ↑

⁸⁴ Μέτρηση ακροαματικότητας Πάτρα (greekradios.gr, Δεκ. 2018)

⁸⁵ Η αύξηση και η μείωση αναφέρονται στο ποσοστό και όχι στην θέση των ραδιοφωνικών σταθμών.

17		Yes! 91.2 (91.2)	0.75% ↓
18		EPA Πάτρας (92.5)	0.33% ↓

3.3 Ιστοσελίδες

Όσον αφορά την παρουσία της πόλης στο ίντερνετ σημειώνεται ότι υπάρχουν πολλές ενημερωτικές ιστοσελίδες και πύλες ειδήσεων για την Πάτρα. Οι πιο σημαντικές είναι οι παρακάτω:

AttackTV : Το πόνταλ www.attacktv.gr ξεκίνησε στο τέλος Μάη του 2010, ως μια απόπειρα επαγγελματιών δημοσιογράφων της Πάτρας (μέλη της Ένωσης Συντακτών οι περισσότεροι), οι οποίοι, μέσω αυτού του ιστότοπου, επιδιώκουν να προβάλλουν τα ζητήματα της περιοχής της Δυτικής Ελλάδας. Πρόκειται στην ουσία για ειδησεογραφική πύλη με νέα από την Αχαΐα, την περιφέρεια της Δυτικής Ελλάδας αλλά και την υπόλοιπη Ελλάδα και τον κόσμο.⁸⁶

Dete.gr : Ειδησεογραφική πύλη της Πάτρας (<https://dete.gr/>). Ειδήσεις από την Αχαΐα και τη Δυτική Ελλάδα. Πολιτικά θέματα, οικονομία, πολιτισμός, περιβάλλον. Παρέχει δυνατότητα live ακρόασης τοπικών ραδιοφωνικών σταθμών.

Patranews.gr : Η ιστοσελίδα (<http://www.patranews.gr>) περιέχει ειδήσεις από την Πάτρα και την Δυτική Ελλάδα.

PatrasTimes.gr : Portal της Δυτικής Ελλάδας με ειδήσεις από την Πάτρα, την Ελλάδα, και όλο τον Κόσμο (<http://www.patrastimes.gr>).

Patras Events : Ειδήσεις από την Πάτρα. Ενημέρωση για εκδηλώσεις και πολλές φωτογραφίες για ό,τι συμβαίνει στην Πάτρα (<https://www.patrasevents.gr/>).

Patratora.gr : Ιστοσελίδα με ειδήσεις και θέματα για την πόλη της Πάτρας (<http://patratora.gr>).

Achaianews.gr : Πρόκειται για ένα ειδησεογραφικό portal στο οποίο περιλαμβάνονται ειδήσεις της Πάτρας, της Αχαΐας και της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδος. Επίσης τα σημαντικότερα γεγονότα από την Ελλάδα και τον Κόσμο. Στο AchaiaNews μπορεί κάποιος να δει live τηλεόραση και θα ακούσει τον ραδιοφωνικό σταθμό που όλο το 24ωρο παίζει Ελληνικά τραγούδια (<https://www.achaianews.gr>).

⁸⁶ Σύμφωνα με τους ιδρυτές του «το attacktv αποτελεί και τη συνέχιση μιας συνολικής προσπάθειας αυτοδιαχειριζόμενου ΜΜΕ, για να επιβιώσουμε σε ένα πολύ αρνητικό τοπίο όπως αυτό έχει διαμορφωθεί για τους δημοσιογράφους (απολύσεις, μη καταβολές μισθών επί μήνες, κλπ) και να συνεχίσουμε να προσφέρουμε ακηδεμόνευτη κι ελεύθερη πληροφόρηση».

xespao.gr : Ειδησεογραφική πύλη από την Πάτρα με ειδήσεις από όλη την Ελλάδα και τον κόσμο (<http://www.xespao.gr/>).

upatras.gr: Η επίσημη ιστοσελίδα του Πανεπιστημίου Πατρών (<http://www.upatras.gr>).

teipat.gr : Η επίσημη ιστοσελίδα του Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού Ιδρύματος Πάτρας.

forfree.gr : Είναι ο πρώτος, εξειδικευμένος, ελληνικός οδηγός για τις πολιτιστικές εκδηλώσεις και δραστηριότητες στην Αθήνα τη Θεσσαλονίκη, την Πάτρα και τη Λάρισα, οι οποίες έχουν ελεύθερη είσοδο για το κοινό (<http://www.forfree.gr>).

epatra.gr : Πύλη ειδήσεων από την Πάτρα με θέματα πολιτικής, απόψεις, αθλητικά κ.α. (<http://epatra.gr/>).

Pelop.gr : Πρόκειται για το ειδησεογραφικό portal της εφημερίδας «Πελοπόννησος», το οποίο ξεκίνησε να υπάρχει το 2011 (<http://www.pelop.gr/default.aspx?page=home>).

thebest.gr : Το thebest.gr είναι ένα portal ενημερωτικού χαρακτήρα και ανήκει στον όμιλο του περιοδικού the BEST magazine που εκδίδεται και κυκλοφορεί στην Πάτρα. Διαχειριστής του thebest.gr είναι ο Δημοσιογράφος- Μέλος της Ένωσης Συντακτών (ΕΣΗΕΠΗΝ) Αθανάσιος Νασόπουλος. Σκοπός του thebest.gr είναι να αποτελέσει ένα μέσο πληροφόρησης αλλά και επικοινωνίας των χρηστών του (<http://www.thebest.gr/>).

Patrasinfo.com : Τουριστικός οδηγός της Πάτρας (<https://www.patrasinfo.com/>).

PatrasToday.gr : Το PatrasToday συγκεντρώνει όλα τα νέα από τα μεγαλύτερα ειδησεογραφικά site για την Πάτρα (<http://www.patrastoday.gr/>).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο ΜΕΛΕΤΕΣ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ

4.1 Εφημερίδα «Πελοπόννησος»

Η «Πελοπόννησος» είναι εφημερίδα του Νομού Αχαΐας. Πρόκειται για μια από τις αρχαιότερες εφημερίδες στην Ελλάδα και είναι από τα σημαντικότερα μέσα ενημέρωσης στη Δυτική Ελλάδα. Η εφημερίδα κυκλοφορεί στην Αχαΐα, Ηλεία, Αιτωλοακαρνανία και στην Αθήνα. Πρόκειται για την μακροβιότερη εφημερίδα της Πάτρας. Κυκλοφόρησε για πρώτη φορά στις 10 Ιουλίου 1886. Ιδρυτής της ήταν ο Διονύσιος Βασιλειάδης, ιδιοκτήτης και εκδότης της εφημερίδας μέχρι το 1915. Η «Πελοπόννησος» ξεκίνησε ως δεκαήμερη εφημερίδα, αλλά γρήγορα μετατράπηκε σε εβδομαδιαία. Από τις 4 Ιανουαρίου 1890 έγινε δισεβδομαδιαία και από τις 5 Απριλίου 1893 καθημερινή πρωινή. Ήταν η πρώτη ημερήσια εφημερίδα που εκδόθηκε σε επαρχιακή πόλη της χώρας. Με την πάροδο του χρόνου εργάστηκαν στην Πελοπόννησο οι περισσότεροι και ικανότεροι πατρινοί δημοσιογράφοι. Η ανάπτυξη και βελτίωσή της ήταν συνεχής. Από το 1896 διατηρούσε μόνιμο ανταποκριτή στην Αθήνα, ενώ για πολλά χρόνια είχε ιδιαίτερο γραφείο στην Άνω Πόλη της Πάτρας και στον Πύργο.

Από το 1915 μέχρι το 1917 τη διεύθυνση της εφημερίδας ανέλαβε ο Χαράλαμπος Φραγκόπουλος, αδελφός του εκδότη Δ. Βασιλειάδη. Το 1917 η εφημερίδα εξαναγκάστηκε σε παύση. Μετά από δημοσίευση άρθρου του αρχισυντάκτη της Μιχάλη Σακελλαρίου⁸⁷ κατά των συμμαχικών δυνάμεων κατοχής, ο Γάλλος Ύπατος Αρμοστής ναύαρχος Ζοννάρ αξίωσε να διακοπεί η έκδοση της εφημερίδας. Το φύλλο της 9ης Ιουνίου 1917 ήταν το τελευταίο της πρώτης περιόδου της Πελοποννήσου.⁸⁸ Ωστόσο, την επόμενη κιόλας μέρα κυκλοφόρησε το πρώτο φύλλο της εφημερίδας Τηλέγραφος, που αποτέλεσε τη συνέχειά της. Ως ιδιοκτήτης του Τηλέγραφου αναγραφόταν ο Νικόλαος Φραγκόπουλος, αδελφός του Χαράλαμπου και του Διονυσίου. Και ο Τηλέγραφος παύτηκε, στις 3 Νοεμβρίου 1923, ως αντιβενιζελική εφημερίδα, συνέχισε όμως την έκδοσή του με τον προσωρινό τίτλο Εωθινός Κήρυξ. Ο Εωθινός Κήρυξ κυκλοφόρησε από τις 9 Δεκεμβρίου 1923 για δύο μήνες, χωρίς όνομα εκδότη. Στις 3 Φεβρουαρίου 1924 ξεκίνησε η δεύτερη περίοδος του Τηλέγραφου που διήρκεσε ως τον Οκτώβριο του 1944, με διευθυντή της εφημερίδας τον Χαράλαμπο Φραγκόπουλο.⁸⁹ Μετά την Απελευθέρωση η κυβέρνηση Εθνικής

⁸⁷ Ο Σακελλαρίου, σε μεγάλη ηλικία, εξορίζεται στην Κορσική για δύο χρόνια, ενώ επιστρέφοντας και πάλι στην Ελλάδα, πεθαίνει.

⁸⁸ Οι αδελφοί Χαράλαμπος Φραγκόπουλος, Νικολάκης Φραγκόπουλος και Ηρακλής Φραγκόπουλος, συνελήφθησαν και κλείστηκαν στη φυλακή, πρώτα στις φυλακές «Μαργαρίτη» στο Κάστρο της Πάτρας και μετά σ' αυτές στο φρούριο του Ρίου. Ακολούθως ο Χαρ. Φραγκόπουλος εξορίστηκε για 14 μήνες στη Νάξο.

⁸⁹ Μεσοσύσης της ιταλογερμανικής κατοχής στην Πάτρα, το 1942, ο «Τηλέγραφος» φιλοξενεί άρθρο του διευθυντή του Χαράλαμπου Φραγκόπουλου που κατηγορεί τη Νομαρχία Αχαΐας για μαύρη αγορά.

Ενόνητος του Γ. Παπανδρέου απαγόρευσε την έκδοση των εφημερίδων που κυκλοφορούσαν «νόμιμα» στη διάρκεια της Κατοχής. Τότε σταμάτησε ο Τηλέγραφος.

Από τις 12 Νοεμβρίου 1944 επανεκδίδεται η Πελοπόννησος, σε δεύτερη περίοδο, αριθμώντας τα έτη της πάλι από το Α', με αδιάλειπτη κυκλοφορία μέχρι σήμερα.⁹⁰ Διευθυντής της εφημερίδας παρέμεινε ο Χαράλαμπος Φραγκόπουλος μέχρι τον θάνατό του (29 Δεκεμβρίου 1951). Από το 1952 μέχρι το 1986 τη διεύθυνση είχε ο Κωνσταντίνος Παπαγγελούτσος, σύζυγος της ιδιοκτήτριας και εκδότριας της εφημερίδας, Γιώτας Παπαγγελούτσου. Από το 1986 ως το 2011 εκδότες της Πελοποννήσου υπήρξαν οι κληρονόμοι τους, Νανά και Σπύρος Δούκας. Σήμερα εκδότης και διευθύνων σύμβουλος της εφημερίδας είναι ο Θεόδωρος Η. Λουλούδης.⁹¹

Σήμερα η «Πελοπόννησος» κυκλοφορεί καθημερινά. Κάθε Κυριακή εκδίδεται η Πελοπόννησος της Κυριακής με πολλά αφιερώματα (υγεία, γαστρονομία, πολιτισμός, βιβλία, ταξίδια) και κάθε Δευτέρα η Πελοπόννησος της Δευτέρας με ένθετο για τον αθλητισμό.⁹² Κάθε δίμηνο κυκλοφορεί μαζί με την εφημερίδα το περιοδικό TRIP. Επίσης, από τον Οκτώβριο του 2011 λειτουργεί και το ειδησεογραφικό portal της εφημερίδας (Μπουλούκος, 2018).⁹³

Είχε δημοσιεύσει σειρά άρθρων για τον λιμό και τη «μαύρη αγορά», αποδίδοντας ευθύνες στις αρχές. Τις ημέρες εκείνες έγιναν λαϊκές συγκεντρώσεις διαμαρτυρίας και μεμονωμένες εργατικές απεργίες. Οι Ιταλοί απαγόρευσαν προσωρινά την έκδοσή του, ενώ η Επιτροπή Ασφαλείας εξόρισε τον Χαρ. Φραγκόπουλο και τον αρχισυντάκτη Κώστα Καγκελάρη. Ο «Τηλέγραφος» έκλεισε για 20 μήνες (Μάρτης 42 - Οκτώβρης 43), ο Φραγκόπουλος εξορίστηκε στην Αμαλιάδα και ο Καγκελάρης στη Γαστούνη.

⁹⁰ Τον Ιούνιο του 1973 δημοσιεύεται επιστολή του πρώην αρχηγού του ΓΕΕΘΑ, Κυριάκου Παπαγεωργίου οποίος ασκεί κριτική σε Γ. Παπαδόπουλο, Ν. Μακαρέζο και Στ. Παττακό προκαλώντας την οργή της χούντας των Συνταγματαρχών. Η εφημερίδα κάθεται στο εδώλιο και οι εκδότες της καταδικάζονται σε 27μηνη φυλάκιση (αθροιστικά), ο δε επιστολογράφος οδηγήθηκε στη φυλακή.

⁹¹ Για πάνω από έναν αιώνα, η «Πελοπόννησος» είχε απλή συντακτική δομή. Το πρώτο βιολί της εφημερίδας έφερε επίσημα ή άτυπα τον βαθμό του αρχισυντάκτη. Οι υπόλοιποι (όχι πάρα πολλοί) δημοσιογράφοι ήταν συντάκτες. Κατά τη δεκαετία του '90, που γιγαντώθηκε η εφημερίδα, με πολυσέλιδες εκδόσεις, ενώ αυξήθηκαν οι εργαζόμενοι δημοσιογράφοι, θεσπίστηκε η ιδιότητα του συντάκτη ύλης, που είχε ως κύρια αποστολή την επιμέλεια κειμένων και σελίδων. Τότε καθιερώθηκε η θέση του διευθυντή σύνταξης, την οποία κατέλαβε ο Γιώργος Αναστασόπουλος. Με την αποχώρησή του, προωθήθηκε σε θέση διευθυντή σύνταξης ο Κ. Μάγνης και σε θέση διευθυντή έκδοσης ο Π. Χατζής.

⁹² Τα γεγονότα του Σαββατοκύριακου, η ατζέντα των επόμενων ημερών, ρεπορτάζ με επισημάνσεις που λειτουργούν καταλυτικά στη θεματογραφία της πόλης. Ατμομηχανή του φύλλου το αθλητικό του ένθετο, με χορταστική αναφορά σε όλη την κίνηση του Σαββατοκύριακου, σε όλα τα σπορ. Οι πρωταγωνιστές, τα αποτελέσματα, τα παρασκήνια, η κριτική και ό, τι θα ήθελε να μάθει ή να διαβάσει ο Αχαιός φίλαθλος.

⁹³ <http://www.pelop.gr/>

4.2 Τηλεοπτικός Σταθμός «SUPER B»

Δημιουργήθηκε το 1989⁹⁴ από τον Κωνσταντίνο Βαρδαλαχάκη.⁹⁵ Από την ημερομηνία λειτουργίας του έως σήμερα είχε την ίδια επωνυμία, την ίδια έδρα (Πάτρα) και πάντα τους ίδιους μετόχους – ιδιοκτήτες την οικογένεια Βαρδαλαχάκη. Έχει χαρακτηριστεί ως "Το μεγάλο περιφερειακό κανάλι", ένας τίτλος που δεν του χαρίστηκε αλλά κερδήθηκε μέσα από το έργο του και την διαδρομή του με οδηγούς και στόχους την σταθερότητα, την πίστη, την ανάπτυξη, τις αξίες, το ρομαντισμό, το πάθος, την αλήθεια, την εμπιστοσύνη, τον άνθρωπο. Έχει καλύψει με την εμβέλεια του ιστορικά τους περισσότερους νομούς από κάθε άλλο περιφερειακό κανάλι (συνολικές θέσεις μετάδοσης από την ημερομηνία εκπομπής του). Σήμερα καλύπτει μέσω της DIGEA περιοχές Πελοποννήσου, Δυτικής Έλλάδος, νησιά Ιονίου νησιά Αργολοσαρωνικού, Παράλια Αττικής (Αχαΐα, Ακαρνανία, Αργολίδα, Ηλεία, Μεσσηνία, Λακωνία, Τρίπολη, Κόρινθος, Φωκίδα, Νησιά Αργολοσαρωνικού, Κύθηρα, Ζάκυνθος, Κεφαλονιά. Διαθέτει 3 στούντιο, εξωτερικά συνεργεία και ιδιόκτητες εγκαταστάσεις.

Μέσω του διαδικτύου εκπέμπει σε ολόκληρο τον κόσμο με την ηλεκτρονική διεύθυνση www.superb.gr. Μεταδίδει ζωντανά το πρόγραμμά του, φιλοξενεί στο web tv το σύνολο των παραγωγών και ταυτόχρονα λειτουργεί ως portal (πύλη ειδήσεων) με 24ωρη ροή. Αξίζει να σημειωθεί ότι στο διαδικτυακό του δυναμικό πέραν των social media έχουν προσχωρήσει και ηλεκτρονικές διευθύνσεις συμφερόντων του όπως το www.patras carnival.gr.

Όσον αφορά στη δράση του έχει μεταδώσει ζωντανά τα μεγαλύτερα γεγονότα, θεσμούς, συνέδρια, εκθέσεις και εκδηλώσεις της Πάτρας και της περιφέρειας. Το αρχείο του αποτελεί σήμερα ίσως το μεγαλύτερο περιουσιακό στοιχείο της σύγχρονης ιστορίας της Πάτρας και της περιφέρειας. Έχει συνεργαστεί – μεταδώσει με απευθείας δορυφορικές συνδέσεις σε Πανελλαδικά μέσα και διεθνή δίκτυα όπως το AL JAZEERA. Είναι ο σταθμός που έχει καταφέρει ο μεγαλύτερος αριθμός πολιτών προκειμένου μέσω καταγγελιών να λυθούν τα προβλήματα τους και να προστατευτούν, ενώ έχει επιτύχει να δοθούν λύσεις σε οικονομικά και προβλήματα υγείας και φροντίδας.

Στο πρόγραμμά του έχουν ενταχθεί εσωτερικές και εξωτερικές παραγωγές, προς όφελος της δημοσιογραφίας, ενημέρωσης, ψυχαγωγίας. Καθημερινή ειδησιογραφία με κεντρικά και σύντομα δελτία ειδήσεων, δελτία καιρού, καθώς και ενημερωτικές εκπομπές. Παράλληλα υπάρχουν εξειδικευμένες παραγωγές και ντοκιμαντέρ για

⁹⁴ Χρονολογία που ξεκινά και η ιδιωτική τηλεόραση στην Ελλάδα. Τον Οκτώβριο του 1988, είχε αρχίσει να λειτουργεί στον Πειραιά, το συνδρομητικό κανάλι TV Plus, που μετέδιδε μόνο ταινίες, ενώ στο τέλος του 1988 άρχισε να εκπέμπει στη Θεσσαλονίκη και η αντιπολιτευόμενη TV 100, η λειτουργία του οποίου συνοδεύτηκε από επεισόδια και δικαστικές διαμάχες. Τελικά η κυβέρνηση του Πασόκ μετέθεσε τις αποφάσεις περί αδειών για μετά τις εκλογές του Ιουνίου του 1989, τις οποίες όμως έχασε, οπότε το ζήτημα διευθετήθηκε από την κυβέρνηση Τζαννετάκη που πέρασε τη σχετική νομοθεσία (νόμος 1866/1989) με την ίδρυση του Εθνικού Συμβουλίου Ραδιοτηλεόρασης (ΕΣΡ) για την εποπτεία των ραδιοτηλεοπτικών σταθμών οι οποίοι αρχίζουν σταδιακά τη λειτουργία τους.

⁹⁵ Το 2019 το μεγάλο περιφερειακό κανάλι συμπληρώνει 30 χρόνια.

θέματα υγείας, μαγειρικής, τουρισμού, εκδηλώσεις, καθώς και ψυχαγωγικές εκπομπές, ταινίες, παιδικά προγράμματα κ.α. Σήμερα προβάλλει περισσότερες από 20 παραγωγές που αποτελούν τον μεγαλύτερο αριθμό στην περιφέρεια. Είναι το μοναδικό κανάλι στη περιφέρεια και το πρώτο στην περιφερειακή τηλεόραση που δημιούργησε μέχρι σήμερα 2 cine serial (Το Τελευταίο Κόλπο⁹⁶, ΘΑΘΕΛΑ) σε κάθε ένα συμμετέχουν πάνω από 20 ηθοποιοί από θιάσους της Πάτρας, συνεργάτες του καναλιού και σύνολο από guest. Με το super b έχουν συνεργαστεί ιστορικά τα μεγαλύτερα ονόματα του χώρου και το μεγαλύτερο ποσοστό δημοσιογράφων. Σήμερα μέσα από τις συνολικές συνεργασίες συμμετέχουν στο πρόγραμμα του περισσότεροι από 50 συνεργάτες ανάμεσα τους 25 δημοσιογράφοι που αποτελούν τα μεγαλύτερα ονόματα του τηλεοπτικού χώρου.

Τα σήματα και τρέιλερ του καναλιού, του προγράμματος και των εκπομπών έχουν χαρακτηριστεί από πανελλαδικά Μ.Μ.Ε και διαφημιστικές εταιρίες ως πρωτοπόρα και καινοτόμα. Σε όλα τα γκάλοπ που έγιναν από εταιρίες και το υπουργείο τύπου βρίσκεται στην πρώτη θέση προτίμησης.

4.3 Ραδιοφωνικός Σταθμός «Ράδιο ΓΑΜΜΑ»

Από τις συχνότητες του ραδιοφώνου της Πάτρας στους 94,0 των FM έρχεται ο Ράδιο Γάμμα. Βασικός σκοπός του σταθμού είναι η έγκυρη ενημέρωση και ψυχαγωγία των ακροατών του. Από το 1998 που ξεκίνησε να εκπέμπει μέχρι και σήμερα έχει καταφέρει να κερδίσει μεγάλη μερίδα του κοινού και σίγουρα την εμπιστοσύνη της Κοινής Γνώμης γεγονός που συνεχίζεται και σήμερα. Έχει ενημερωτικές, ειδησεογραφικές και ψυχαγωγικές εκπομπές από το πρωί μέχρι το μεσημέρι και εν συνεχεία με ιταλικές και γαλλικές επιτυχίες έως το επόμενο πρωί αποτελεί τον μοναδικό πανελλαδικά σταθμό με παρόμοιο πρόγραμμα. Αυτός είναι και ο κυριότερος λόγος για τον οποίο ο Ράδιο Γάμμα είναι από τους πιο δημοφιλείς σταθμούς της Πάτρας. Ο σταθμός διατηρεί λογαριασμό στο facebook από τον Οκτώβριο του 2019 με διάφορες πληροφορίες, φωτογραφικό υλικό, βίντεο, κριτικές και εκδηλώσεις για τους ακροατές του⁹⁷.

⁹⁶ Όπως αναφέρει η υπεύθυνη παραγωγής της σειράς Βαρδαλαχάκη Μαρία: «Είναι μία πρωτιά για το Super B και ένα ακόμα βήμα του καναλιού, το οποίο πάντα προσπαθεί και του αρέσει να πρωτοτυπεί. Η σειρά είναι καλογυρισμένη και συμμετέχουν ηθοποιοί από τις ερασιτεχνικές θεατρικές ομάδες της Πάτρας» Μαρτάτος Τ. (2015).

⁹⁷ Στο facebook έχει 2.420 followers.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης αποτελούν πλέον αναπόσπαστο κομμάτι των σύγχρονων κοινωνιών. Έχουν συμβάλει καθοριστικά στην αλλαγή των κοινωνικών αλληλεπιδράσεων που έχουν σημειωθεί τα τελευταία χρόνια. Σε αυτό το πλαίσιο ο ρόλος των περιφερειακών ΜΜΕ είναι ιδιαίτερος, αφού εξασφαλίζουν την απαραίτητη πολυφωνία συνεισφέροντας παράλληλα στην ανάπτυξη των τοπικών κοινωνιών και οικονομιών.

Στην ψηφιακή εποχή, η επανάσταση της πληροφορικής και η ταχύτητα με την οποία συντελούνται οι αλλαγές καθιστούν απαραίτητη τη συνεχή και έγκυρη ροή των πληροφοριών. Αυτό είναι η πρόκληση, αλλά και μεγάλη ευκαιρία των Τοπικών και Περιφερειακών Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης να αναδείξουν τα ανταγωνιστικά τους πλεονεκτήματα προκειμένου να εδραιώσουν την παρουσία τους. Στην ανωτέρω προσπάθεια αρωγός χρειάζεται να είναι η πολιτεία, η οποία έχει χρέος να διασφαλίζει την εφαρμογή της υπάρχουσας νομοθεσίας⁹⁸ που αφορά στα περιφερειακά ΜΜΕ και να στηρίζει την ελληνική περιφέρεια, μέρος της οποίας είναι και τα μέσα ενημέρωσης που αγωνίζονται να επιβιώσουν υπό αντίξοες συνθήκες και άνισο ανταγωνισμό σε σχέση με τα κεντρικά μέσα ενημέρωσης.

⁹⁸ Νόμος 2328/1995: κατανομή του 30% της προϋπολογιζόμενης δαπάνης κάθε φορέα του δημοσίου και μεταξύ των περιφερειακών μέσων Ενημέρωσης (έντυπα μέσα, ραδιόφωνο, τηλεόραση).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

- * Eisenstein, E. (1980). *The unacknowledged revolution. In The Printing Press as an Agent of Change*. Cambridge: Cambridge University Press (σελ. 3-42).
- * Fang I. (1997), «*A history of mass communication, six information revolutions*», Focal press, Boston, σελ. 219, 220.

Μεταφρασμένη βιβλιογραφία

- * Σμυρναίος Ν. (2018). «Το Ολιγοπώλιο του Διαδικτύου», Μτφρ. Σταματάκη Ε., Μεταμεσονύκτιες εκδόσεις.
- * Schmidt E., Cohen J. (2014). «*Η νέα ψηφιακή εποχή. Οι επιπτώσεις στα έθνη, την επιχειρηματικότητα και τη ζωή μας*». Μτφρ. Μερτζάνη Μ., Αθήνα, Διάυλος.

Ελληνική βιβλιογραφία

- * Αναστασιάδης Γ. (1993), «*Σημειώσεις για την ιστορία των εφημερίδων της Θεσσαλονίκης*», Θεσσαλονίκη, Παρατηρητής, τεύχ. 21-22, σελ. 111.
- * Δρούλια Λ. (2002), «*Ο Ελληνικός Τύπος 1784 ως σήμερα. Ιστορικές και θεωρητικές προσεγγίσεις*», Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου Άθινα, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Αθήνα, σελ. 253 – 262
- * Ζαούσης Α. – Στράτος Κ. (1993), «*Οι Εφημερίδες 1974-1992*», Αθήνα, Γνώση

- * Κανδυλάκης Μ. (1998), «*Η εφημεριδογραφία της Θεσσαλονίκης, Συμβολή στην Ιστορία του Τύπου*», τ.Α' Τουρκοκρατία, Θεσσαλονίκη, University Studio Press
- * Μάγερ Κ. (1957), «*Ιστορία του Ελληνικού Τύπου*», τόμος Γ', Αθήνα, Δημόπουλος, σελ. 40
- * Μάνδρος Σ. (2009), «*Για μια κοινωνιολογία των ΜΜΕ*», ΙΤΕΑ.
- * Παναγιωτοπούλου, Ρόη (2004), «*Η τηλεόραση εκτός των τειχών*», Αθήνα, Καστανιώτης.
- * Πολίτης Νίκος (1984), «*Χρονικό του Πατραϊκού Τύπου 1840-1940*», Πάτρα

ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

Χρήση άρθρων, ιστοτόπων και αναφορών από το διαδίκτυο

- * Αννίδη Θ. (1995), "*Ιστορία του Τύπου της Θεσσαλονίκης*", Καθημερινή, Επτά Ημέρες. Online στο http://thessaloniki.photos.vagk.gr/images/files/O_Typos_tis_Thessalonikis.pdf (τελευταία πρόσβαση 15 Οκτωβρίου 2018)
- * Αντωνίου Μ. (2018), «*Η κυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ οδηγεί σε αδιέξοδο τις επαρχιακές εφημερίδες και στην ανεργία εκατοντάδες εργαζόμενους σε αυτές*». Online στο <http://www.alphafm.gr/archives/128139> (τελευταία πρόσβαση 17 Νοεμβρίου 2018)
- * Βγενόπουλος Φ. (2016), «*Γιατί έκλεισαν Τα Γεγονότα - Φωτογραφικό αφιέρωμα στην ιστορική εφημερίδα της Πάτρας*». Online στο <http://www.thebest.gr/news/index/viewStory/414177> (τελευταία πρόσβαση 29 Νοεμβρίου 2018).
- * Δουλγκέρη Φ. (2012). "*Το Διαδίκτυο, απειλή και λύτρωση για τις εφημερίδες*", Online στο https://medianalysis.net/2012/10/12/press_internet/ (τελευταία πρόσβαση 20 Νοεμβρίου 2018).
- * Κακαβελάκης Δ. (2014), «*Η εφημεριδογραφία στην Κρήτη 1831 – 1913*». Online στο <http://www.haniotika-nea.gr/efimeridografia-stin-kriti-1831-1913-2/> (τελευταία πρόσβαση 16 Οκτωβρίου 2018)
- * Κόκκας Π. (1981), «*Η οικογένεια Γκαρπολά και η πρώτη ελληνική εφημερίδα της Θεσσαλονίκης*», Μακεδονικά, 21(1), σελ. 222-251. Online στο https://www.researchgate.net/publication/284584374_E_oikogeneia_Nkarpola_kai_e_prote_ellenike_ephemerida_tes_Thessalonikes/fulltext/56882aa408ae19758398f138/284584374_E_oikogeneia_Nkarpola_kai_e_prote_ellenike_ephemerida_tes_Thessalonikes.pdf (τελευταία πρόσβαση 14 Οκτωβρίου 2018)

- * Κοτσέτα Ρ. (2014), «*Θωράκιση των ΜΜΕ της Περιφέρειας*». Online στο <https://www.newsbomb.gr/media-agb/typos/story/522829/thorakisi-ton-mme-tis-perifereias> (τελευταία πρόσβαση 20 Δεκεμβρίου 2018).
- * Κουμπαρέλης Α., «*Η Ιστορία του ελληνικού τύπου: εφημερίδες, περιοδικά και διαφήμιση*», Άρθρο και σημειώσεις για το μάθημα ΜΜΕ και Ελληνική Κοινωνία και το μάθημα Μάρκετινγκ ΜΜΕ, Online στο <http://eclass.teiion.gr/modules/document/file.php/DSE106/2.7.%20CE%99%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%AF%CE%B1%20CF%84%CE%BF%CF%85%CE%A4%CF%8D%CF%80%CE%BF%CF%85%20CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD%20CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B4%CE%B1%20%28%CE%A3%CF%85%CE%BD%CE%BF%CF%88%CE%B9%CF%82%29.pdf> (τελευταία πρόσβαση 10 Οκτωβρίου 2018)
- * Μανουσέλης Δ. (2010), «*Μεταπολιτευτική επανάσταση 1895-98*». Online στο <http://mydaimoncom.blogspot.com/2015/06/1895-1898.html> (τελευταία πρόσβαση 17 Οκτωβρίου 2018)
- * Μαρτάτος Τ. (2015). «*"Το Τελευταίο Κόλπο" - Το κανάλι Super B πρωτοτυπεί παρουσιάζοντας το πρώτο του τηλεοπτικό σήριαλ*». Online στο <http://www.thebest.gr/news/index/viewStory/332410> (τελευταία πρόσβαση 21 Δεκεμβρίου 2018)
- * Μπουκώρος Χ. (2014), «*Τα πλεονεκτήματα του περιφερειακού τύπου*». Online στο <https://www.taxydromos.gr/Ch.Boukwros/124720-xrhstos-mroykwros-ta-pleonekthmata-toy-perifereiakoy-tyroy.html> (τελευταία πρόσβαση 22 Νοεμβρίου 2018).
- * Μπουλούκος Δ. (2018), Εφημερίδα «*Πελοπόννησος*», Online στο <http://www.gazzetta.gr/weekend-journal/article/1189967/oi-efimerides-poy-grafoyn-tin-istoria-tis-elladas-pics> (τελευταία πρόσβαση 28 Δεκεμβρίου 2018)
- * Μπουλούκος Δ. (2018), Εφημερίδα «*Ελευθερία*», Online στο <http://www.gazzetta.gr/weekend-journal/article/1189967/oi-efimerides-poy-grafoyn-tin-istoria-tis-elladas-pics> (τελευταία πρόσβαση 29 Δεκεμβρίου 2018)
- * Παπαθεοδώρου Ν. (2016), «*Οι πρώτες εφημερίδες της Λάρισας*», Online στο <https://www.eleftheria.gr/m/%CE%B1%CF%86%CE%B9%CE%B5%CF%81%CF%8E%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B1/item/120095.html> (τελευταία πρόσβαση 14 Οκτωβρίου 2018)
- * Παπαχελάς Α. (2016), «*Η δημοσιογραφία στην εποχή του Διαδικτύου*». Online στο <https://boro.gr/134519/h-dhmosiografia-sthn-epoxh-toy-diadiktyoy/> (τελευταία πρόσβαση 30 Νοεμβρίου 2018)
- * Παπιομύτογλου Γ. (2018), «*Ο Τύπος στην Κρήτη 1830-1980*». Online στο <http://www.politistiko-rethymno.org/%CE%BF-%CF%84%CF%85%CF%80%CE%BF%CF%83->

[%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%BA%CF%81%CE%B7%CF%84%CE%B7-1830-1980/](#)
(τελευταία πρόσβαση 18 Οκτωβρίου 2018)

* Προυκάκης Χ., "Εντυπος vs. ηλεκτρονικός τύπος", Online στο <https://cpjournalist.wordpress.com/2010/05/08/%CE%B5%CE%BD%CF%84%CF%85%CF%80%CE%BF%CF%82-vs-%CE%B7%CE%BB%CE%B5%CE%BA%CF%84%CF%81%CE%BF%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%82-%CF%84%CF%8D%CF%80%CE%BF%CF%82/> (τελευταία πρόσβαση 16 Νοεμβρίου 2018)

* Σκαμνάκης Α. (2017), «Ημερίδα Περιφερειακού Τύπου - Ειδική πρόβλεψη για επιχορήγηση των περιφερειακών εφημερίδων στα πλαίσια του επομένου Αναπτυξιακού Νόμου» Online στο <http://www.lamiakos-typos.gr/ellada-aidiseis-afieromata/imerida-perifereiakoy-typoy-antonis-skamnakis-aidiki-provlepsi-gia> (τελευταία πρόσβαση 21 Οκτωβρίου 2018)

* Στολάκης Β. (2016), «Μετά τους περιφερειακούς σταθμούς σειρά παίρνουν τα τοπικά κανάλια». Online στο <https://www.karfitsa.gr/poioi-einai-oi-kanalaxes-tis-thessalo/> (τελευταία πρόσβαση 20 Δεκεμβρίου 2018).

* Φωτάκη Α. (2018), «Τα Περιφερειακά ΜΜΕ εξασφαλίζουν την πολυφωνία». Online στο <https://www.messinialive.gr/perifereiaka-mme-eksasfalizoun-tin-polyfonia/> (τελευταία πρόσβαση 22 Δεκεμβρίου 2018)

* Χατζηστρατής Σ. (2015), «Τα περιφερειακά κανάλια του δικτύου της Digea». Online στο <https://digitaltvinfo.gr/magazine-archive/year-2015/item/14204-ta-perifereiaka-kanalia-tou-diktyou-tis-digea> (τελευταία πρόσβαση 06 Δεκεμβρίου 2018).

* Διαδίκτυο. Online στο <https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%94%CE%B9%CE%B1%CE%B4%CE%AF%CE%BA%CF%84%CF%85%CE%BF> (τελευταία πρόσβαση 15 Νοεμβρίου 2018)

* ΕΤΜΙΕΤ (1987), «Ιστορική Επισκόπηση του Κρητικού Τύπου». Online στο <http://www.etmiet.com/el/content/istoriki-episkopisi-toy-kritikoy-typoy> (τελευταία πρόσβαση 16 Οκτωβρίου 2018)

* Εφημερίδα «Αυγή Δωδεκανησιακή», Online στο http://visualizingpress.blogspot.com/2010/12/blog-post_8443.html (τελευταία πρόσβαση 16 Οκτωβρίου 2018)

* Εφημερίδα «Ελεύθερη Θράκη», Online στο https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%95%CE%BB%CE%B5%CF%8D%CE%B8%CE%B5%CF%81%CE%B7_%CE%98%CF%81%CE%AC%CE%BA%CE%B7 (τελευταία πρόσβαση 11 Οκτωβρίου 2018)

* Εφημερίδα «Εστία», Online στο <https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%95%CF%83%CF%84%CE%AF%CE%B1> (%C

[Ε%B5%CF%86%CE%B7%CE%BC%CE%B5%CF%81%CE%AF%CE%B4%CE%B1](#)) (τελευταία πρόσβαση 10 Οκτωβρίου 2018)

* Εφημερίδα «*Θάρρος*», Online στο <https://www.tharrosnews.gr/%CF%84%CE%BF-%CE%B8%CE%AC%CF%81%CF%81%CE%BF%CF%82> (τελευταία πρόσβαση 10 Οκτωβρίου 2018)

* Εφημερίδα «*Θεσσαλία*», Online στο [https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%97_%CE%98%CE%B5%CF%83%CF%83%CE%B1%CE%BB%CE%AF%CE%B1_\(%CE%B5%CF%86%CE%B7%CE%BC%CE%B5%CF%81%CE%AF%CE%B4%CE%B1\)](https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%97_%CE%98%CE%B5%CF%83%CF%83%CE%B1%CE%BB%CE%AF%CE%B1_(%CE%B5%CF%86%CE%B7%CE%BC%CE%B5%CF%81%CE%AF%CE%B4%CE%B1)) (τελευταία πρόσβαση 10 Οκτωβρίου 2018)

* Εφημερίδα «*Κήρυξ*», Online στο [https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9A%CE%AE%CF%81%CF%85%CE%BE_\(%CE%A7%CE%B1%CE%BD%CE%AF%CF%89%CE%BD\)](https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9A%CE%AE%CF%81%CF%85%CE%BE_(%CE%A7%CE%B1%CE%BD%CE%AF%CF%89%CE%BD)) (τελευταία πρόσβαση 10 Οκτωβρίου 2018)

* Εφημερίδα «*Κρητική Επιθεώρηση*», Online στο https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9A%CF%81%CE%B7%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%95%CF%80%CE%B9%CE%B8%CE%B5%CF%8E%CF%81%CE%B7%CF%83%CE%B7 (τελευταία πρόσβαση 11 Οκτωβρίου 2018)

* Εφημερίδα «*Μακεδονία*», Online στο [https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9C%CE%B1%CE%BA%CE%B5%CE%B4%CE%BF%CE%BD%CE%AF%CE%B1_\(%CE%B5%CF%86%CE%B7%CE%BC%CE%B5%CF%81%CE%AF%CE%B4%CE%B1\)](https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9C%CE%B1%CE%BA%CE%B5%CE%B4%CE%BF%CE%BD%CE%AF%CE%B1_(%CE%B5%CF%86%CE%B7%CE%BC%CE%B5%CF%81%CE%AF%CE%B4%CE%B1)) (τελευταία πρόσβαση 15 Οκτωβρίου 2018)

* Εφημερίδα «*Μεσόγειος*». Online στο <http://mesogios.gr/> (τελευταία πρόσβαση 19 Οκτωβρίου 2018)

* Εφημερίδα «*Πατρίς Ηρακλείου*», Online στο <http://www.gazzetta.gr/weekend-journal/article/1189967/oi-efimerides-poy-grafoyn-tin-istoria-tis-elladas-pics> (τελευταία πρόσβαση 13 Οκτωβρίου 2018)

* Εφημερίδα «*Πελοπόννησος*», Online στο [https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A0%CE%B5%CE%BB%CE%BF%CF%80%CF%8C%CE%BD%CE%BD%CE%B7%CF%83%CE%BF%CF%82_\(%CE%B5%CF%86%CE%B7%CE%BC%CE%B5%CF%81%CE%AF%CE%B4%CE%B1\)](https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A0%CE%B5%CE%BB%CE%BF%CF%80%CF%8C%CE%BD%CE%BD%CE%B7%CF%83%CE%BF%CF%82_(%CE%B5%CF%86%CE%B7%CE%BC%CE%B5%CF%81%CE%AF%CE%B4%CE%B1)) (τελευταία πρόσβαση 10 Οκτωβρίου 2018)

* Εφημερίδα «*Ταχυδρόμος*», Online στο <http://www.gazzetta.gr/weekend-journal/article/1214389/oi-efimerides-poy-grafoyn-tin-istoria-tis-elladas-meros-2o> (τελευταία πρόσβαση 10 Οκτωβρίου 2018)

* Εφημερίδα «*Τέταρτο*». Online στο <http://tetartopress.gr/taytohta/> (τελευταία πρόσβαση 30 Νοεμβρίου 2018).

- * Η Αυγή (2014), «*Ο Αντιστασιακός Τύπος της Κατοχής*». Online στο <http://www.avgi.gr/article/10966/2059757/o-antistasiakos-typos-tes-katoches> (τελευταία πρόσβαση 12 Οκτωβρίου 2018)
- * «*Η Ιστορία της Κρήτης στο αρχείο εφημερίδων και περιοδικών*». Online στο <http://www.kairatos.com.gr/bikelaiia/efimerides.htm> (τελευταία πρόσβαση 20 Οκτωβρίου 2018)
- * Καθημερινή (2016), «*Η εξέλιξη της ενημέρωσης στην εποχή του digital era*». Online στο <http://www.kathimerini.gr/873008/article/epikairothta/ellada/h-e3eli3h-ths-Enhmerwshs-sthn-epoxh-toy-digital-era> (τελευταία πρόσβαση 29 Οκτωβρίου 2018)
- * «*Κατάλογος τηλεοπτικών σταθμών της Ελλάδας*». Online στο https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9A%CE%B1%CF%84%CE%AC%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%BF%CF%82_%CF%84%CE%B7%CE%BB%CE%B5%CE%BF%CF%80%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8E%CE%BD_%CF%83%CF%84%CE%B1%CE%B8%CE%BC%CF%8E%CE%BD_%CF%84%CE%B7%CF%82_%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B4%CE%B1%CF%82 (τελευταία πρόσβαση 02 Δεκεμβρίου 2018).
- * «*Μέτρηση ακροαματικότητας Πάτρα*». Online στο http://www.greekradios.gr/radio_area_stats.asp?radio_area_id=4 (τελευταία πρόσβαση 05 Δεκεμβρίου 2018).
- * Ναυτεμπορική (2009), «*Η δημοσιογραφία στην εποχή του Διαδικτύου*». Online στο <https://www.naftemporiki.gr/story/249881/i-dimosiografia-stin-epoxi-tou-diadiktuou> (τελευταία πρόσβαση 30 Νοεμβρίου 2018)
- * «*Ο κατοχικός υπουργός Κρήτης*» Πασσαδάκης και τα ναζιστικά κηρύγματά του». Online στο <https://archive.patris.gr/articles/221220/148530> (τελευταία πρόσβαση 18 Οκτωβρίου 2018)
- * «*Ο Ραδιοφωνικός Χάρτης της Πάτρας*». Online στο <https://www.e-tetradio.gr/Article/14058/o-radiofwnikos-harths-ths-patras> (τελευταία πρόσβαση 05 Δεκεμβρίου 2018).
- * «*Ο Τύπος της Κρήτης 1913 – 1944*». Online στο <http://mydaimoncom.blogspot.com/2012/08/1913-1944.html> (τελευταία πρόσβαση 20 Οκτωβρίου 2018)
- * «*Όταν ο "Νεολόγος των Πατρών" άλλαξε σχήμα και έμπαινε στη νέα εποχή*», Online στο <https://www.patrasevents.gr/article/164125-otan-o-neologo-ton-patron-allaze-sxima-kai-empaine-sti-nea-epoxi> (τελευταία πρόσβαση 10 Οκτωβρίου 2018)
- * «*Περιφερειακός Τύπος*». Online στο http://www.perifereianews.gr/portal/page?_pageid=134,256036&_dad=portal&_schema=PORTAL&_region=%CE%9D%CE%BF%CF%84%CE%AF%CE%BF%CF%85+%CE%91%CE%B9%CE%B3%CE%B1%CE%AF%CE%BF%CF%85&_district=%CE%94%CF%89%CE%B4%CE%B5%CE%BA%CE%B1%CE%BD%CE%AE%CF

[%83%CE%BF%CF%85& bottomlimit=1& toplimit=10& sorting=PERIODICITY](#)
(τελευταία πρόσβαση 15 Οκτωβρίου 2018)

* Ράδιο Γάμμα, «Περιγραφή του σταθμού Ράδιο Γάμμα 94.0» Online στο <http://live24.gr/radio/generic.jsp?sid=1495%20> (τελευταία πρόσβαση 20 Δεκεμβρίου 2018)

* Ράδιο Γάμμα, «Σελίδα στο Facebook» Online στο <https://www.facebook.com/radiogamma94fm/> (τελευταία πρόσβαση 20 Δεκεμβρίου 2018)

* Ρεθεμνιώτικα Νέα (2015), «Σημαντική υπεροχή του περιφερειακού τύπου έναντι του πανελλήνιου». Online στο <http://www.rethnea.gr/article.aspx?id=21662> (τελευταία πρόσβαση 13 Οκτωβρίου 2018)

* «Σητειακός Τύπος». Online στο http://sitianews.blogspot.com/2008/10/blog-post_5904.html (τελευταία πρόσβαση 19 Οκτωβρίου 2018)

* «Σύνταγμα της Κρητικής Πολιτείας». Online στο https://el.wikisource.org/wiki/%CE%A3%CF%8D%CE%BD%CF%84%CE%B1%CE%B3%CE%BC%CE%B1_%CF%84%CE%B7%CF%82_%CE%9A%CF%81%CE%B7%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%82_%CE%A0%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B5%CE%AF%CE%B1%CF%82 (τελευταία πρόσβαση 18 Οκτωβρίου 2018)

* «Σύντομη αναφορά στην ιστορία του Δωδεκανησιακού Τύπου». Online στο https://parapona-rodou.blogspot.com/2012/01/blog-post_3427.html (τελευταία πρόσβαση 15 Οκτωβρίου 2018)

* «Τηλεόραση στην Ελλάδα». Online στο https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A4%CE%B7%CE%BB%CE%B5%CF%8C%CF%81%CE%B1%CF%83%CE%B7_%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD_%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B4%CE%B1#%CE%A0%CE%B5%CF%81%CE%B9%CF%86%CE%B5%CF%81%CE%B5%CE%B9%CE%B1%CE%BA%CE%BF%CE%AF_%CE%BA%CE%B1%CE%B9_%CF%84%CE%BF%CF%80%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%AF_%CF%83%CF%84%CE%B1%CE%B8%CE%BC%CE%BF%CE%AF (τελευταία πρόσβαση 22 Δεκεμβρίου 2018)

* «Το χρονικό του Ρεθεμνιώτικου Τύπου». Online στο <https://agonigrammi.wordpress.com/2012/03/29/%CF%84%CE%BF-%CF%87%CF%81%CE%BF%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CF%81%CE%B5%CE%B8%CE%B5%CE%BC%CE%BD%CE%B9%CF%8E%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CF%85-%CF%84%CF%8D%CF%80%CE%BF%CF%85-1881-2011/> (τελευταία πρόσβαση 20 Οκτωβρίου 2018)

* Τυπολογίες (2018), «Νέο χτύπημα στον Τύπο η κατάργηση των κρατικών δημοσιεύσεων». Online στο <http://www.typologies.gr/neo-htypima-ston-typo-i-katargisi-ton-kratikon-dimosieyseon/> (τελευταία πρόσβαση 22 Οκτωβρίου 2018)

- * «Τύπος: Γιατί ζει ο περιφερειακός». Online στο <http://pelop.gr/?page=article&DocID=443902> (τελευταία πρόσβαση 22 Νοεμβρίου 2018).
- * Χανιώτικα Νέα (2016), «Αντιδράσεις για την κατάργηση των κρατικών δημοσιεύσεων στον περιφερειακό Τύπο». Online στο <http://www.haniotika-nea.gr/antidrasis-gia-tin-katargisi-ton-kratikon-dimosiefseon-ston-periferiako-tipo/> (τελευταία πρόσβαση 22 Οκτωβρίου 2018)
- * Χανιώτικα Νέα (2012), «Έκρηξη αναγνωσιμότητας». Online στο <http://www.haniotika-nea.gr/94783-ekriksi-anagnwsimotitas/> (τελευταία πρόσβαση 12 Οκτωβρίου 2018)
- * Ψηφιακή Πολιτιστική Πύλη Δήμου Λαρισαίων, «Εφημερίδα Κόσμος». Online στο http://culture.larissa-dimos.gr/article.php?article_id=199&topic_id=35&level=&belongs=34&area_id=1&lang=gr (τελευταία πρόσβαση 29 Δεκεμβρίου 2018)
- * Antecol M. (1997-1998), “*Understanding McLuhan: Television and the Creation of the Global Village*“, ETC : A Review of General Semantics, Σειρά. 54, No. 4 (Χειμώνας 1997-98). Online στο https://www.researchgate.net/publication/274383393_McLuhan%27s_Global_Village_and_the_Internet (τελευταία πρόσβαση 08 Σεπτεμβρίου 2018)
- * Papathanasopoulos St. (1997), “*The Politics and the Effects of the Deregulation of Greek Television*”, European Journal of Communication, SAGE (London, Thousand Oaks, CA and New Delhi), τόμος 12(3), σελ. 359. Online στο http://www2.media.uoa.gr/people/papathanasopoulos/docs/politics_effects_97.pdf (τελευταία πρόσβαση 21 Δεκεμβρίου 2018)
- * Thiel Sh. (1998). “*The Online Newspaper: A Postmodern Medium*”, The Journal of Electronic Publishing, Σειρά 4, Τεύχος 1, Online στο <https://quod.lib.umich.edu/jjep/3336451.0004.110?view=text;rgn=main> (τελευταία πρόσβαση 18 Νοεμβρίου 2018)
- * Zimmermann K. & Emspak J. (2017), “*Internet History Timeline: ARPANET to the World Wide Web*”, Live Science, Online στο <https://www.livescience.com/20727-internet-history.html> (τελευταία πρόσβαση 18 Νοεμβρίου 2018)
- * «Attacktv.gr». Online στο: <https://www.youtube.com/user/myattacktvgr/about> (τελευταία πρόσβαση 07 Δεκεμβρίου 2018).
- * Emprosnet (2014), «*Με Μελάρι & Αίμα. Απαγορευμένος Αντιστασιακός Τύπος της Κατοχής (1941 - 1944)*». Online στο <https://www.emprosnet.gr/feed/63764-melani-aima-apagoreymenos-antistasiakos-typos-tis-katohis-1941-1944> (τελευταία πρόσβαση 12 Οκτωβρίου 2018)

- * Kanali6.gr (2018), «*Ιστορικής σημασίας για την περιφερειακή τηλεόραση της χώρας η ημερίδα που πραγματοποιήθηκε στην Λαμία*». Online στο <https://kanali6.gr/site/2018/10/14/%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%82-%CF%83%CE%B7%CE%BC%CE%B1%CF%83%CE%AF%CE%B1%CF%82-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CF%80%CE%B5%CF%81%CE%B9%CF%86%CE%B5%CF%81%CE%B5%CE%B9/> (τελευταία πρόσβαση 23 Δεκεμβρίου 2018)
- * Newsbomb (2016), «*Ταφόπλακα και στις εφημερίδες της περιφέρειας – Κατάργηση κρατικών διαφημίσεων*». Online στο <https://www.newsbomb.gr/media-agb/typos/story/686642/thanatos-toy-perifereiakoy-typoy-katargisi-kratikon-diafimiseon> (τελευταία πρόσβαση 20 Οκτωβρίου 2018)
- * Newsbomb (2016), «*Γιατί η κυβέρνηση θέλει να αφανίσει τον Επαρχιακό Τύπο;*». Online στο <https://www.newsbomb.gr/media-agb/story/667351/giati-i-kyvernisi-thelei-na-afanisei-ton-eparxiako-typo> (τελευταία πρόσβαση 20 Οκτωβρίου 2018)
- * Newsbomb (2015), «*Ο περιφερειακός τύπος κερδίζει τους αναγνώστες*». Online στο <https://www.newsbomb.gr/media-agb/typos/story/545818/o-perifereiakos-typos-kerdizei-toys-anagnostes> (τελευταία πρόσβαση 20 Οκτωβρίου 2018)
- * Newsbomb (2014), «*Ιατρίδη: Κλείσατε την ΕΡΤ, τώρα πάτε να κλείσετε και τον περιφερειακό τύπο*». Online στο <https://www.newsbomb.gr/politikh/story/480656/iatridi-kleisate-tin-ert--tora-pate-na-kleisete-kai-ton-perifereiako-typo> (τελευταία πρόσβαση 25 Οκτωβρίου 2018)
- * Now24 (2013), «*Ημερήσιος Κήρυκας Λάρισας: Τέλος για την εφημερίδα που εκδίδεται από το 1906*». Online στο <https://now24.gr/imerisios-kirikas-larisas-telos-gia-tin-efimerida-pou-ekdidete-apo-to-1906/> (τελευταία πρόσβαση 29 Δεκεμβρίου 2018)
- * Onlarissa.gr (2013), «*Κλείνει η ιστορική εφημερίδα της Λάρισας “Ημερήσιος Κήρυκας”*». Online στο <https://www.onlarissa.gr/2013/03/01/klini-i-istoriki-efimerida-tis-larisas-imerisios-kirikas/> (τελευταία πρόσβαση 29 Δεκεμβρίου 2018)
- * Patrisnews (2013), «*Πάτρα: Ανέστειλε την έκδοσή της η ιστορική εφημερίδα Ημερήσιος Κήρυξ*». Online στο <http://www.patrisnews.com/patra-anesteile-tin-ekdosi-tis-i-istoriki-efimerida-imerisios-kiryx/> (τελευταία πρόσβαση 29 Νοεμβρίου 2018).
- * Patrasedvents (2012), «*40 χρόνια εφημερίδα Πρωινή Γνώμη*». Online στο <https://www.patrasedvents.gr/article/5783-efimerida-gnomi-proini-40-xronia> (τελευταία πρόσβαση 29 Νοεμβρίου 2018).
- * Patrasedvents (2016), «*Πάτρα: “Μαύρο” στον τηλεοπτικό σταθμό Achaia Channel*». Online στο <https://www.patrasedvents.gr/article/220919-patra-mairo-ston-tileoptiko-stathmo-achaia-channel> (τελευταία πρόσβαση 06 Δεκεμβρίου 2018)

- * Skai.gr (2018), «*ΕΕΤΕΠ: Διαζύγιο από την Περιφερειακή Τηλεόραση ζητά η DIGEA*». Online στο <http://www.skai.gr/news/media/article/385641/-eetep-diazugio-apo-tin-perifereiaki-tileorasi-zita-i-digea/> (τελευταία πρόσβαση 23 Δεκεμβρίου 2018)
- * Super B, «*Περιγραφή του τηλεοπτικού καναλιού Super B*». Online στο <http://superb.gr/%cf%84%ce%bf-%ce%ba%ce%b1%ce%bd%ce%b1%ce%bb%ce%b9/> (τελευταία πρόσβαση 20 Δεκεμβρίου 2018)
- * Tempo24 (2016), «*Πάτρα: "Μάυρο" στο Achaia Channel - Ανέστειλε τη λειτουργία του*». Online στο <https://tempo24.news/eidisi/68295/patra-mayro-sto-achaiia-channel-anesteile-ti-leitoyrgia-toy> (τελευταία πρόσβαση 06 Δεκεμβρίου 2018)
- * Thebest (2010), «*Ανέστειλε την έκδοσή του και ο "Εθνικός Κήρυκας" της Πάτρας*». Online στο <http://www.thebest.gr/news/index/viewStory/19982> (τελευταία πρόσβαση 29 Νοεμβρίου 2018).
- * Thebest (2015), «*Πάτρα: Η ιστορία στα... μανταλάκια των περιπτέρων -Τα αρχαιότερα, τα μακροβιότερα και τα έντυπα που έμειναν σε μια μόνο...έκδοση*» Online στο <http://www.thebest.gr/news/index/viewStory/314818> (τελευταία πρόσβαση 30 Νοεμβρίου 2018).
- * «*The Invention of the Internet*». Online στο <https://www.history.com/topics/inventions/invention-of-the-internet> (τελευταία πρόσβαση 17 Νοεμβρίου 2018)